

בס"ד

שיעורי

"החיזוק היומיי"

שנמסרו בבית המדרש
"אור חיים" פארשעי

פרשת ויחי

לזכות רפואה שלמה

מלכה בת רחל, מיכאל בן שולמית, יעקב משה בן דבורה שירה
ואברהם יהודה בן שרה רבקה

יחי יעקב (מז, כח). למה פרשה זו סתומה, שביקש יעקב אבינו לגלות את הקץ לבניו ונסתם ממנו. מובא ברבינו בחיי ראה יעקב אבינו שכל האותיות נמצאות בשמות י"ב שבטים חוץ מאותיות ח' וט', אמר יעקב, כיון שאין בהם חטא, ראויים הם לגלות להם את הקץ. כיון שראה שאף אותיות ק' וצ' אין בהם, אמר, אם כן, אינם ראויים לגלות להם את הקץ, סתם ולא גילה, לכך פרשה זו סתומה.

יחי יעקב (מז, כח). "ביקש לגלות את הקץ ונסתלקה ממנו שכינה" (רש"י). ביאר רבי בונים מפשיסחא ז"ע יעקב ביקש לגלות לבניו את תקופת הקץ, את פני הדור של אותו זמן, את החוצפה והבורות שישירו אז – בעקבתא דמשיחא חוצפא יסגא – ונסתלקה ממנו שכינה, כי מן השמים לא רצו חלילה שידבר רע על ישראל.

ויהיו ימי יעקב שני חייו (מז, כח). ביאר הרש"ר הירש זצ"ל ולא כתוב "ויהיו שני יעקב" או בדומה לכך, לומר לך כי חייו של יעקב אחידים היו, בדרך אחת הלך כל שנות חייו.

יחי יעקב בארץ מצרים (מז, כח). צא ולמד, אומר רבי זלמן סורוצקין הרב של לוצק, שפרשת מיתתו של יעקב אבינו קרויה 'יחי'. פרשת מיתתה של שרה אימנו קרויה 'חיי שרה'. כי אמנם רק אחרי מה שקרוי בפי הבריות 'מוות', רק אז מתחילים החיים האמתיים.

יחי יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה ויהי ימי יעקב שני חייו שבע שנים וארבעים ומאת שנה (מז, כח). פרשה זו פרשת יחי היא היחידה בתורה כולה שאין לפניה כל הפסק, שום רווח. וביאר רש"י הקדוש: "למה פרשה זו סתומה, לפי שכיוון שנפטר יעקב אבינו נסתמו עיניהם ולבם של ישראל מצרת השעבוד שהתחילו לשעבדם". ויש להבין, הלא אמרו חז"ל במדרש {שמות רבה א, ח.} שלא התחילו לשעבדם כל זמן שבני יעקב אבינו עליו השלום היו בחיים?

הרב בעל כף החיים זצ"ל בספרו "ישמח ישראל" כתב, השעבוד והעבדות היו סופו של תהליך. תחילתו היתה התדרדרות הרוחנית. שהרי "כל המקבל עליו עול תורה, מעבירין הימנו עול

יחי יעקב (מז, כח). למה פרשה זו סתומה, שביקש יעקב אבינו לגלות את הקץ לבניו ונסתם ממנו (רש"י). מובא בשפת אמת ולמה נסתם ממנו חשבון הקץ? כי הגלות באה למרק עוונותיהם של ישראל כדי להיטיבם באחרונה, ואם יודע זמן הקץ לא נרגיש כלל את הגלות ומרירותה, כי צרה שאדם יודע את קיצה וסופה, אינה בגדר צרה קשה.

יחי יעקב (מז, כח). רש"י מבאר מדוע פרשת יחי היא פרשה סתומה, ואומר, כי נסתמו עיניהם ולבם מצרת השעבוד. מובא בתורת משה דברי רש"י דורשים באור, שהרי השעבוד התחיל רק לאחר שנפטר יוסף ואחיו, ומדוע אומר רש"י שנסתמו עיניהם ולבם, עוד טרם התחיל השעבוד? יש לפרש על פי דברי הגמרא (ביצה לב ע"ב) "כל המצפה לשולחן אחרים עולם חשך בעדו". כשיעקב אבינו הגיע למצרים, פסק הרעב בזכותו והיה שפע גדול, וחז"ל אומרים שמשמת יעקב, חזר הרעב למצרים. לכן אמר יוסף לאחיו: "ועתה אל תיראו אנכי אכלכל אתכם", ומאז היו האחים מצפים לשלחנו של יוסף, ועל פי דברי הגמרא, עולם חשך בעדם. זו היתה התחלת השעבוד, שכן שעבוד פרושו להיות תחת הנהגת אחרים, ובכך שהיו תלויים בחסדיו של יוסף, נסתמו עיניהם ולבם מצרת השעבוד.

יחי יעקב (מז, כח). דוק ותראה, שכל פרשה שעיקרה באה לספר על מיתת צדיקים פותח בה הכתוב בביטוי של חיים – והוא גם שמה. "חיי שרה", "יחי יעקב". כי מעשיהם הטובים ויצירותיהם הנעלות הם נחלת הדורות, גנזי תרבותנו. מהם אנו יונקים, מהם אנו מושפעים. צדיקים במיתתם קרויים חיים.

יחי יעקב (מז, כח). מובא בכלי יקר פרשה הקודמת מסתיימת "ויפרו וירבו מאד" ופרשה זו מתחילה "יחי יעקב", ויש רמז בסמיכות זה לזה, למה שאמרו חז"ל יעקב אבינו לא מת וכו' מקיש הוא לזרעו מה זרעו בחיים אף הוא בחיים, ודבר זה נרמז בסמיכות זה כי על ידי ויפרו וירבו מאד, והיה זרעו בחיים, לפיכך "יחי יעקב" גם הוא היה בחיים.

מלכות". (אבות פ"ג, מ"ה.) וכמו שאמר דוד המלך: "החשייתי מטוב וכאבי נעכר" (תהילים לט, ג.) ואין "טוב" אלא תורה, וכשהחשתי מהטוב, ממילא "כאבי נעכר" באו הייסורים. כשנפטר יעקב אבינו עליו השלום, חלה ירידה רוחנית. "נסתמו עיניהם ולבם של ישראל", עיניהם מלעסוק בתורה ולבם מעבודת ה', ורפיון זה הוא שנתן למצרים אחיזה בהם. בכל שלב של ירידה רוחנית, הלך וגבר השעבוד הגשמי. עד הגיעם למ"ט שערי טומאה ולתוקף השעבוד. ומעשי אבות סימן לבנים. (סוטה לד.) "הרעותי את מעשי וקיפחתי את פרנסתי", (קידושין פב:) ובכל שלב שנתעלה, נקל על עצמנו את תנאי חיינו ופרנסתנו (מעייני השבוע)

ועוד אפשר לומר כי אכן פרשה זו סתומה! ללמדך. אם תרצה להבין את חיי של יעקב? זה סתום. יעקב עמוד התורה. ויעקב איש תם יושב אוהלים, אהלה של תורה. אלו הם בני התורה. אם תרצה לדעת הכיצד חיים בני התורה? והאיך מסתדרים כלכלית? הרי זוהי פרשה סתומה.

ויחי יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה ויהי ימי יעקב שני חייו שבע שנים וארבעים ומאת שנה (מז, כח). למה הזכיר הכתוב מספר שנות חייו שהיו בארץ מצרים? לפי שמצינו שיוסף היה עם אביו לפני מכירתו שבע עשרה שנה, שנאמר: "אלה תולדות יעקב, יוסף בן שבע עשרה שנה היה רעה את אחיו בצאן" (בראשית לז, ד), וכשם שפרנס יעקב את יוסף שבע עשרה שנה, כך יוסף פרנסו וכלכלו שבע עשרה שנה כנגדם במצרים. (דעת זקנים מבעלי התוספות וחזקוני).

ועוד אפשר לומר כי אכן פרשה זו סתומה! ללמדך. אם תרצה להבין את חיי של יעקב? זה סתום. יעקב עמוד התורה. ויעקב איש תם יושב אוהלים, אהלה של תורה. אלו הם בני התורה. אם תרצה לדעת הכיצד חיים בני התורה? והאיך מסתדרים כלכלית? הרי זוהי פרשה סתומה.

ויחי יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה ויהי ימי יעקב שני חייו שבע שנים וארבעים ומאת שנה (מז, כח). למה הזכיר הכתוב מספר שנות חייו שהיו בארץ מצרים? לפי שמצינו שיוסף היה עם אביו לפני מכירתו שבע עשרה שנה, שנאמר: "אלה תולדות יעקב, יוסף בן שבע עשרה שנה היה רעה את אחיו בצאן" (בראשית לז, ד), וכשם שפרנס יעקב את יוסף שבע עשרה שנה, כך יוסף פרנסו וכלכלו שבע עשרה שנה כנגדם במצרים. (דעת זקנים מבעלי התוספות וחזקוני).

נמצא לפי זה כי חייו המאושרים של יעקב, היו בסך הכל שלשים וארבע שנה, כמניין: "ויחי" אלו השנים שחי יחד עם יוסף בנו. והנה כן דרכם של צדיקים תחילתם יסורים וסופם שלווה, אולם הכל הולך אחר החתום. וכן אמרו חז"ל על רבינו הקדוש (ירושלמי כלאים פ"ט ה"נ): רבי ישב בסוף ימיו בעיר צפורי שבע עשרה שנה, וקרא על עצמו: "ויחי יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה", ויחי יהודה בצפורי שבע עשרה שנה. וכתבו המקובלים: שרבי יהודה הנשיא היה ניצוץ של יעקב אבינו, כי רבי יהודה "הנשיא", נוטריקון: ה'וא ניצוץ של יעקב אבינו. (תורת משה אלשיך).

הדרך ואיפשרה את כח העמידה של עם ישראל במצרים לשרוד עד ליציאתם ממצרים.

יחי יעקב (מז, כח). למה פרשה זו סתומה, לפי שכיון שנפטר יעקב אבינו נסתמו עיניהם ולבם של ישראל מצרת השעבוד שהתחילו לשעבדם (רש"י). אמר רבי שמחה-בונם מפשיסחה: בן מלך חטא ואביו הגלה אותו למקום רחוק. לימים חמל המלך על בנו ושלח שליחים לחפשו. הללו מצאו אותו בכפר נידח, רוקד בבית מרזח בין שיכורים ובגדיו קרועים ובלויים. אמרו לו השליחים: "נשלחנו מאת אביך המלך, מה תרצה לבקש ממנו?" אמר להם: "אני מבקש שישלח לי מעיל חם ומגפיים חזקים." "אף אנו כן", סיים רבי שמחה-בונם. "אנו מבקשים צרכים קטנים ושוכחים שהשינה בגלות".

ויהיו ימי יעקב שני חייו שבע וארבעים ומאת שנה (מז, כח). יצחק חי 180 שנה, ויעקב בנו חי 147 דהיינו: 33 שנים פחות. חז"ל מביאים שעל כל מילה שהתלונן בפני פרעה הורידו לו שנה אחת ("מעט ורעים היו...") ללמד שאדם צריך לקבל את הייסורים באהבה.

בעל הטורים מביא סיבה שנייה לכך: שכיוון שקילל את רחל (כשלבן חיפש את התרפים אמר יעקב "את אשר תמצא את אלוקיך לא יחיה") ובעקבות כך מתה רחל. יש לנו כלל: "קללת חינם לו תבוא" – אדם שמקלל סתם את חברו, הקללה תחזור אליו, ויעקב אבינו אמר: "לא יחיה". יחיה בגימטרייה = 33, לכך הורידו לו 33 שנים מחייו. כמה צריכים להיזהר מחטוא בלשונונו...

יש סיפור עם שמביא נופך נוסף על הזדירות של הוצאת קללה מהפה: איש חכם, ישב תחת עץ. ניגש אליו בחור, אשר שמע כי האיש היה אדם בעל שיעור קומה. החליט הבחור לבחון את שליטתו העצמית של החכם. עמד הבחור מול החכם והחל לקללו. הוא השתמש בכל מילות הגנאי הקיימות עלי אדמות – אך ללא הועיל. החכם לא הגיב... לאחר זמן מה, התעייף הבחור המקלל והלך לדרכו. לאחר מנוחה קצרה, הוא חזר לסיבוב שני של קללות. הפעם הוא הוסיף קללות על משפחתו של החכם והטיח בו את כל מילות הפגיעה שיכל להעלות בדעתו. אך שוב, לא הייתה שום תגובה מהחכם. הבחור התעייף מאוד, פנה לחכם ואמר: "אני קיללתי אותך בכל

דרך שיכולתי לחשוב עליה, אך אתה לא החזרת לי כלל וכלל?". החכם הביט אליו למעלה וענה בשאלה: "אם מישוהו נותן לך מתנה, אך אתה מסרב לקבלה, אזי, אצל מי נשאת המתנה?". "אצל האדם הנותן", השיב הבחור. "אם כן, אני מסרב לקבל את הגידופים שלך!". ענה החכם. הסתובב הבחור והלך... יעקב אבינו הפסיד 33 שנה מחייו, כאשר אלו יכלו להיות השנים היפות שבחייו, כל בני משפחתו על ילדיו ונכדיו מסביבו ובנו אהובו שליט בארץ... הוא הפסיד אותן בשביל קללה אחת...

ועשית עמדי חסד ואמת (מז, כט). יהודי הפנה שאלתו לאחד מגדולי הפוסקים: שכרו אדם לומר קדיש על נפטר בשנת האבל, שכידוע הוא חסד גדול למת, וכשהתחיל לומר, ביקשוהו לומר קדיש על נפטר אחר. האם מותר לו לכוון על שניהם, או שעליו לייחד את הקדיש לעילוי נשמת נפטר אחד בלבד? השיב לשואל: שאלה כזו יש להפנות לפוסק הוראה שידין רב לו גם בתורת הנסתר ובקי ויודע מה פועלת אמירת הקדיש לתיקון הנשמות. הלך אותו אדם והפנה שאלתו לפני הגאון רבי בן ציון אבא שאול זצ"ל. אחז רבי בן ציון בידו בהתרגשות והביע תמיהתו בפליאה עצומה: "פלא! לוקחים כסף עבור אמירת קדיש?".

ועשית עמדי חסד ואמת אל נא תקברני במצרים (מז, כט). אל נא תקברני במצרים, סופה להיות עפרה כנים ומרחשין תחת גופי, ושאין מתי חוצה לארץ חיים אלא בצער מחילות, ושלא יעשוני מצרים עבודה זרה (רש"י). מובא ביעלת חן טעם ראשון ואחרון שאמר יעקב הלא המה טעמים וסיבות לבלתי היקבר במצרים, אכן אין מניעה להיקבר בכל ארץ אחרת ולא דוקא בארץ ישראל, ועל כן הוצרך יעקב לטעם האמצעי שהוא סיבה להיקבר דוקא בארץ ישראל שהוא המקום היחידי בו אין גלגול מחילות, ובטעם האמצעי לחוד לא סגי כי היו יכולין לקברו במצרים ולהעלות עצמותיו כשיעלו לארץ ישראל, ועל כן הוצרך לאידך טעמי, אכן דבר זה הקשה הרא"ם למאי הוצרך לטעם הראשון והאחרון הא בחד מינייהו סגי.

אכן נראה כי אי אפשר לזה בלא זה, ול"ש טעם הראשון אלא בהצטרף אליו טעם האחרון, וכן איפכא, כי על כל טעם בפני עצמו מקשה, על

אם נא מצאתי חן בעיניך שים נא ידך תחת ירכי ועשית עמדי חסד ואמת אל נא תקברני במצרים (מז, כט). עורר המשגיח ר' ירוחם ממיר זצ"ל, שיש ללמוד מיעקב אבינו על מעלת הנקיות, שאף שהיה יכול לדרוש מיוסף שלא לקברו במצרים מצד שהוא אביו ואף היה מורו ורבו, ובכל זאת בקשו שיעשה עמו חסד כמו שהוא איש זר, שהשני אינו מחויב לעשות כלום בעדו, וכנדבה גמורה, ולכן אמר "אם נא מצאתי חן בעיניך", ולא חשב כלל שיוסף חייב לו דבר על מה שגדלו ולמדו, אלא כפי שהוא עושה חסד לאיש זר שאינו מכירו כלל. ויסוד הנהגה זו היא מיסודות הבריאה, שאף הקב"ה רצה להיטיב עם בריותיו, ובכדי שתהיה הטבה שלמה ולא יהיה להם "נהמא דכיסופא", הטביע כן בהנהגת הבריאה שהוא נותן לאדם באופן שיראה כאילו אינו מקבל כלל אלא שהוא מיגיע כפיו ולא יחזיק לו טובה, ואף שהכל ממנו יתברך, אבל דרכי הנהגתו כביכול הוא באופן כזה "שלא תחזיק לי טובה". וכן התנהג יעקב שלא רצה שיוסף יחזיק לו טובה, אלא יעשה את החסד כאילו הוא איש זר.

ויקברו ימי ישראל למות (מז, כט). שואל הזוהר הקדוש: מהו ויקברו ימי ישראל למות, ימי, משמע לשון רבים, וכי כמה ימים האדם מת, הלא ביום אחד וברגע אחד אדם מת, והיה צריך להיכתב ויקרב יום ישראל למות, אלא, מתרץ הזוהר, כשרוצה הקב"ה לאסוף אליו את רוח האדם, כל אותם הימים שהתקיים האדם עלי אדמות, קרבים לפני הקב"ה ונכנסים בחשבון. אשרי חלקו של האדם, שכל ימיו קרבים לפני המלך בלא חרפה ובושה, ולא נדחה אף אחד מהם, ולפיכך נאמרה לגבי הצדיקים לשון קריבה, לפי שמתקרבים ימיהם לפני המלך בלי בושה. אוי לרשעים, שלא כתיב בהם קריבה, כי איך יתקרבו ימיהם לפני המלך, כשהם מלאים בחטאים, זו כוונת הפסוק ויקברו ימי ישראל למות, לשון רבים, שאין מדברים כאן על יום המיתה, אלא על קריבת הימים לפני הקב"ה לחשבון.

מסופר על הרה"ק רבי משה ליב מסאסוב זצ"ל, שהיה נוסע לפרקים למרחקים לצרכי ציבור, אם להכנסת כלה או למצוה אחרת. פעם נתעכב בנסיעתו זמן רב, וכאשר חזר לביתו, הקיפוהו ילדיו מכל הצדדים בשאלה, אבא, מה הבאת לנו. הוא השתמט וניסה לדחותם בקש, אך כאשר לא

הטעם הראשון למה יחוש שירחשו כנים תחת גופו כיון שאין רימה ותולעה שולטת בצדיקים אחר מותם, ועל הטעם האחרון מקשה וכי מה טעם יעשוהו המצרים עבודה זרה אי משום שראו שפסק הרעב בבואו לשם א"כ היה להם לעשותו תיכף כשבא ומדלא עשאוהו ע"ז בחייו למה יעשוהו לאחר מותו, על כרחק הוי למד כי כוונת הטעמים המה יחדיו בבחינת ממה נפשך, וחשש יעקב אם אינו בדרגת הצדיקים הרי ירחשו הכנים תחת גופו, ואם צדיק הוא ולא ישלטו בו הרי האי גופא כשיראו המצרים שהכנים שולטים בכל מקום חוץ מיעקב דבר זה יגירום להם לעשותו עבודה זרה. ומחמת ב' הטעמים כאחד לא רצה להיקבר במצרים.

ויקברו ימי ישראל למות... ועשית עמדי חסד ואמת (מז, כט). חסד שעושין עם המתים הוא חסד של אמת שאינו מצפה לתשלום גמול (רש"י). לכאורה, הרי גם לחסד שעושים עם המתים יש תשלום גמול כמו שאמרו חז"ל (מועד קטן כח) דיספד יספדוניה, דיקברי יקברונו (הסופד לאחרים – מספידים אותו לאחר מותו, והקובר – זוכה לקבורה). אלא, דייק רש"י בלשונו כשאמר "שאינו מצפה לתשלום גמול" כלומר, ודאי יש ויש תשלום גמול גם לחסד שעושים עם המתים, אלא שאין שום אדם מצפה לתשלום גמול זה ורוצה בו, אדרבה כל אחד מצפה שיזכה ויחיה לאורך ימים ושנים, ולא מצפה מתי כבר יספידו אותו ומתי יקברוהו. (הג"ר יהונתן בנימן הכהן אב"ד בסוליש) "ושכבתי עם אבותי.

ועשית עמדי חסד ואמת (מז, כט). יהא זה חסד של אמת מה שתעשה עמדי: "אל נא תקברני במצרים" – שאפילו רק לפי שעה לא תקברני במצריים... (מלא העומר) כל טובה הנעשית לאדם בעולם הזה, אין יודעים אם אמנם טובה אמיתית היא זו. לפעמים סבור אדם שעשה טובה לחבירו, ולבסוף מתברר שזו הייתה רעה, או שיצאה ממנה רעה. לעומת זה, החסד הנעשה למתים, זהו חסד אמיתי, לפי שבוודאי זקוקים הם לו... (אהל יעקב) ראשי תיבות של "אמת" הם: ארון, מיטה, תכריכים – זהו החסד הנעשה למתים.

זו ארץ מכורתם וברבות הימים ישכחו את מולדתם ויחליפו את הירדן ביאור מצרים. דאגה זו עוררה את יעקב בתור ראש המשפחה לחזק בלב צאצאיו את התקווה לשיבת בנים לארץ האבות. וזאת אשר אמר להם: בני, רצונכם לחיות במצרים, אני אין רצוני אפילו להיקבר בה.

אל נא תקברני במצרים ושכבתי עם אבותי (מז, כט-ל). מובא ב"בנין דוד" אפשר לבאר הני תרי מילי בקשר אהדדי, דהנה מבאר בספורנו ובאוו"ח הק' שלא רצה יעקב אבינו ע"ה להיקבר במצרים אפילו לשעה מועטת, ובטעמו למה סירב כל כך יש לומר, דמאחר שעיקר טעמו הי' שלא רצה לעשות כנים בקבורתו שם, על כן אף שיפנוהו לארץ ישראל, הרי הדין הוא שהמפנה צריך שיקח עמו קצת מעפר מקום הראשון של הקבורה, ומכיוון שייקחו עמם עפר מצרים שוב לא הועיל כלום, כי יעשה גופו שם בארץ ישראל לכנים, ולכן לא רצה שיקברוהו שם אפילו לזמן מועט, שלא יצטרכו ליקח עמם מעפר מצרים בהעלותיהם את עצמותיו. אמנם באמת העלנו תרופה לחשש זה, דהלא מבואר בגמרא נזיר (דף סה) שבאם קוברין לו לאדם בדרך זקיפה ואחר כך מפנים אותו משם, אינו צריך ליקח עמם אחר כך שום עפר, ואם כן הי' עצה טובה ליעקב אבינו שלא יצטרך להכריח את יוסף בהעלותו תיכף ומיד, והוא שיקברוהו שם לזמן מועט בדרך זקיפה, ואז לא יצטרכו ליקח מעפר זו שהרי יקבר בזקיפה. אלא צריך לומר שסירב יעקב בקבורה זו, דהרי הוא קבורת בושת, ואינו ראוי ויאות ליקבר בדרך זו. לפי"ז "אל נא תקברני במצרים", ולכאורה למה לא נקברנו שם על כל פנים לזמן מועט ובדרך זקיפה, על זה ממשיך "ושכבתי עם אבותי" שאני רוצה לשכב דייקא, כדרך אבותי, ועל כן אין שום עצה רק להעלותו מיד מצרים.

ושכבתי עם אבותי ונשאתני ממצרים וקברתני בקבורתם (מז, ל). מובא באמרי נועם ומקשין העולם למה לי כפל לשון ושכבתי וקברתני. ותיריך הר"ר העשיל זצ"ל, דאיתא בגמרא (סנהדרין מז.) כשם שאין קוברין רשע אצל צדיק, כך אין קוברין רשע חמור אצל רשע קל, ואין קוברין צדיק חמור אצל צדיק קל. לפי זה קשה האיך אמר יעקב "ושכבתי עם אבותי", הא איתא בגמרא 'יעקב מובחר שבאבות' ואין קוברין וכו'. וצריך לומר

הרפו ממנו, והמשיכו לתבוע ממנו ביתר, שאת, בצעקות ובתחנונים, נתעלף פתאום. לאחר שאשתו העירה אותו מהתעלפותו, שאלה אותו ממה התרגשת כל כך, האם נגעה ללבך כל כך בקשתם של הילדים, שהיית צריך להתעלף, נענה רבי משה ליב ואמר, לא מפני בקשתם התעלפתי, אלא שבאותה שעה ציירתי לעצמי בדמיוני, איך יהיה כאשר אבוא לעולם הבא לאחר הדרך הרחוקה והארוכה של העולם הזה, וישאלוני מה הבאת מן הדרך הרחוקה הזו, אילו תורה ומצוות אתה נושא עמך, כמה בושה תכסה את פני, אם המטען יהיה דל או ריק.

וכן מספרים על החפץ חיים זצ"ל, שהיה בעיר מולדתו ז'עטיל, הסמוכה לויילנה, אדם קל דעת שהיה יום יום מכתת רגליו מרחק כמה פרסאות מז'עטיל לויילנה, כדי לקחת מגבאי בית המדרש שם מעט טבק להרחה, והיה חוזר את כל הדרך בו ביום. החפץ חיים, היה ממשיך מעשה זה בשיחותיו על חשבון הנפש ליום אחרון, שבוא יבוא האדם לעולם האמת, וישאלוהו מה הבאת מדרך כה רחוקה, ויתברר לו שלא הביא אלא קמצוץ טבק. עוד מספרים על ר' איצ'לה בלזר מפטרבורג, שפגש את הסבא מנובהרדוק בצעירותו, לאחר שהסבא ירד משולחן חותנו, והיה טרוד מאוד במסחרו. שאלו ר' איצ'לה, למה עזבת את הלימוד ונכנסת למסחר, השיב לו שיש לו משפחה גדולה שצריכה להתפרנס, ואם לא יצא למסחר, כיצד יחיה. השיבו ר' איצ'לה, וכיצד תמות – אין לך דאגה!?!... שאלה זו פגעה כחץ בליבו של הסבא, והייתה אחד הגורמים לפרישתו מעסקיו.

אל נא תקברני במצרים (מז, כט). פירש רש"י "אל נא תקברני במצרים", שאין מתי חוצה לארץ חיים אלא בצער גלגול מחילות. יהודי בא בימים נכנס אצל הרבי מקוצק זי"ע, וסיפר לו שהוא מכין עצמו לעלות לארץ ישראל, שכן הוא רוצה למנוע מעצמו לעתיד לבוא, לעבור את הצער של גלגול מחילות. אבוי – קרא הקוצקאי – אבוי, עד כמה אדם אוהב את גופו המלא רימה, שהוא דואג לו אפילו לימים שלאחר מותו.

אל נא תקברני במצרים (מז, כט). ביאר הרש"י הירש זצ"ל יעקב חשש, בראותו בניו ובני בניו נאחזים במצרים (ויאחזו בה), שרואים הם בארץ

דאיתא במדרש (ב"ר צ"ו ד') 'ושכבתי עם אבותי' – אמר הקב"ה חייך שאתה שוכב ואי אתה מת, וממילא יעקב לא מת ושאר אבות מתו, ואיתא בגמרא (חולין ז): גדולים צדיקים במיתתן יותר מבחייהם, והיו כולן שווין, וזה הפירוש ושכבתי עם אבותי והיינו כנ"ל שאני שוכב ואיני מת, ממילא יכולין לקברני בקבורתם.

וקברתני בקבורתם (מז, ל). את כפל הלשון שיש לכאורה במילים "ושכבתי עם אבותי וקברתני בקבורתם", מובא בעלינו לשבח יש להסביר בדרך זו. צדיק אמיתי, כל זמן שהוא חי, ומשפיע על דורו במעשיו הטובים, אנשים רואים בו לא רק את דמות הצדיק של הדור הנוכחי, אלא גם את תבנית הדורות הקודמים, ודמותם של אנשי האמת מתקופות קודמות מתנוססת ועומדת מול עיני הדור הזה. אספקלריה של דורות חשובה היא עד מאוד, שכן היא מרוממת את אנשי הדור, ונותנת בידם אפשרות לצאת מהצמצום המחשבתי שלהם, ולהכנס לפני ולפנים במעלות המידות שהניחו את הדורות הקודמים. כאשר צדיק זה נפטר מן העולם, הוא נוטל עימו לא רק את חמודותיו הוא, אלא גם את חמודות דורות הקודמים שהשתקפו בדמותו, ונדמה הדבר כאילו כל הדורות ההם נפטרו עתה מן העולם ועזבונו לאנחות. כאשר הגיע שעתו של יעקב לפרוש מן העולם הזה, לא מסתפקת התורה רק בציווי "וקברתני בקבורתם", אלא מזכירה גם את ההוראה היוצאת מהמילים "ושכבתי עם אבותי" – כאילו כל הדורות שלפני יעקב נפטרים עתה יחד איתו.

ויהי אחרי הדברים האלה ויאמר ליוסף הנה אביך חולה ויקח את שני בניו עמו את מנשה ואת אפרים (מז, א). חז"ל אמרו (נדרים טז): המברך את החולה נוטל אחד מששים מחליו, והני מיילי בבן גילו. ופרשו הרא"ש והר"ן: שהמבקר את החולה נולד במזלו, של החולה. והנה יוסף היה בן גילו של יעקב, כמו שאמרו במדרש (ב"ר פר' פד סי' ו'): "אלה תולדות יעקב יוסף" (בראשית לו. ד'), כל מה שארע ליעקב ארע ליוסף. וזה אומר: "הנה" בנך יוסף בא אליך, בגימטריא ס', ואח"כ: ויתחזק ישראל וישב על "המטה", בגימטריא נ"ט, שעל ידי בקורו של יוסף נטל אחד מששים מחליו של יעקב, ונשארו לו רק נ"ט אחוזים מתוך הששים. (צמח דוד והגר"א).

מספרים על שריפה גדולה שפרצה בעיירה, כילתה את בתיה, ותושביה נותרו חסרי קורת גג. רב המקום נחלץ לעזרה ויצא לדרך כדי לנדוד מעיר לעיר ולעורר את רחמי היהודים בכל אתר ואתר. תקוותו הייתה, שיהודים בכל מקום שהם יסייעו לאחיהם הנתונים בצרה להשתקם ולהקים מחדש את העיירה מתוככי האפר. ואמנם היהודים נענו בחפץ לב בהתאם ליכולתם. כל

דאיתא במדרש (ב"ר צ"ו ד') 'ושכבתי עם אבותי' – אמר הקב"ה חייך שאתה שוכב ואי אתה מת, וממילא יעקב לא מת ושאר אבות מתו, ואיתא בגמרא (חולין ז): גדולים צדיקים במיתתן יותר מבחייהם, והיו כולן שווין, וזה הפירוש ושכבתי עם אבותי והיינו כנ"ל שאני שוכב ואיני מת, ממילא יכולין לקברני בקבורתם.

וקברתני בקבורתם (מז, ל). את כפל הלשון שיש לכאורה במילים "ושכבתי עם אבותי וקברתני בקבורתם", מובא בעלינו לשבח יש להסביר בדרך זו. צדיק אמיתי, כל זמן שהוא חי, ומשפיע על דורו במעשיו הטובים, אנשים רואים בו לא רק את דמות הצדיק של הדור הנוכחי, אלא גם את תבנית הדורות הקודמים, ודמותם של אנשי האמת מתקופות קודמות מתנוססת ועומדת מול עיני הדור הזה. אספקלריה של דורות חשובה היא עד מאוד, שכן היא מרוממת את אנשי הדור, ונותנת בידם אפשרות לצאת מהצמצום המחשבתי שלהם, ולהכנס לפני ולפנים במעלות המידות שהניחו את הדורות הקודמים. כאשר צדיק זה נפטר מן העולם, הוא נוטל עימו לא רק את חמודותיו הוא, אלא גם את חמודות דורות הקודמים שהשתקפו בדמותו, ונדמה הדבר כאילו כל הדורות ההם נפטרו עתה מן העולם ועזבונו לאנחות. כאשר הגיע שעתו של יעקב לפרוש מן העולם הזה, לא מסתפקת התורה רק בציווי "וקברתני בקבורתם", אלא מזכירה גם את ההוראה היוצאת מהמילים "ושכבתי עם אבותי" – כאילו כל הדורות שלפני יעקב נפטרים עתה יחד איתו.

ויהי אחרי הדברים האלה ויאמר ליוסף הנה אביך חולה ויקח את שני בניו עמו את מנשה ואת אפרים (מז, א). חז"ל אמרו (נדרים טז): המברך את החולה נוטל אחד מששים מחליו, והני מיילי בבן גילו. ופרשו הרא"ש והר"ן: שהמבקר את החולה נולד במזלו, של החולה. והנה יוסף היה בן גילו של יעקב, כמו שאמרו במדרש (ב"ר פר' פד סי' ו'): "אלה תולדות יעקב יוסף" (בראשית לו. ד'), כל מה שארע ליעקב ארע ליוסף. וזה אומר: "הנה" בנך יוסף בא אליך, בגימטריא ס', ואח"כ: ויתחזק ישראל וישב על "המטה", בגימטריא נ"ט, שעל ידי בקורו של יוסף נטל אחד מששים מחליו של יעקב, ונשארו לו רק נ"ט אחוזים מתוך הששים. (צמח דוד והגר"א).

מספרים על שריפה גדולה שפרצה בעיירה, כילתה את בתיה, ותושביה נותרו חסרי קורת גג. רב המקום נחלץ לעזרה ויצא לדרך כדי לנדוד מעיר לעיר ולעורר את רחמי היהודים בכל אתר ואתר. תקוותו הייתה, שיהודים בכל מקום שהם יסייעו לאחיהם הנתונים בצרה להשתקם ולהקים מחדש את העיירה מתוככי האפר. ואמנם היהודים נענו בחפץ לב בהתאם ליכולתם. כל

העשיר אם להסכים להצעת הרב. לבו אמר לו להסכים. אמנם, הוא אינו נותן צדקה לעולם, אולם הרב שניצב מולו הוא אדם מסקרן ולא שגרתי. יתכן שהוא ישמע מפיו ידיעה מעניינת. בסוף גברה הסקרנות, והעשיר אמר: "מוסכם, הבה ואשמע".

"הלא ידעת מה אמרו חז"ל על פרשת ויחי, כי בתחילה היה יעקב אבינו חולה אנוש, ורק בבוא יוסף לבקרו כתוב: "ויתחזק ישראל, וישב על המטה" (מח, ב'). ומדוע? משום שהמבקר את החולה, נוטל אחד משישים מחוליו, כמובא בתלמוד במסכת נדרים (דף מ', ע"א). הדבר רמוז בפסוק בתיבת 'המטה', שהיא בגימטריה חמישים ותשע, כי חלק אחד נלקח על ידי המבקר". "עתה ודאי תבין", חייך הרב, "מדוע אני מעדיף לבקר חולה כמון. הן הממון הוא מחלתך, ורצוני ליטול אחד משישים מחוליך... את המחלה אטול לצורך עניי עירי ששריפה כילתה את בתיהם".

העשיר קיים את הבטחתו והעניק מ"מחלתו" לטובת הנשרפים. כשחושבים אודות דברים אלו, הם אינם כה מבדחים... האדם לא נוצר עבור עצמו בלבד. הוא נברא גם כדי להועיל לזולת, לתרום לחברה ולהרבות כבוד שמים בעולם. איש איש בתחומו! מה רב הוא ההבדל בין הרב, שיצא לנדודים מפרכים כדי לעזור לאחיו, לבין העשיר שהעלים עיניו ממצוקת זולתו. אין דורשים מאיתנו לנדוד... נישא עינינו סביב, נראה במה אנו יכולים לעזור, ובאיזה תחום נוכל לתרום ולעזור לזולת.

ויאמר ליוסף הנה אביך חולה (מח, א). איתא בגמרא (פסחים ג) שאדם המבשר רעה הריהו בכלל 'מוציא דיבה הוא כסיל', אלא יש לומר את הדבר בצורה עקיפה, באופן שהלה יבין מאיליו את הבשורה הרעה. כגון אם הוא שואל 'האם אבא חי, יש להשיב לו, 'אמא חיה'. ולפי זה יש להקשות, מדוע אמר כאן השליח ליוסף, 'הנה אביך חולה', הרי זה בכלל 'מוציא דיבה', היה צריך לומר לו, כי האחים בריאים הם, וממילא היה יוסף מבין שהאב הנהו חולה. אלא בגמרא בבא מציעא (פז) איתא שעד יעקב לא הוי חולשא, אם כן כיון שעד אז לא היית המחלה בעולם, כאשר השליח היה אומר, שהאחים בריאים, היה יוסף מסיק שהאב מת, כי המושג מחלה לא היה אז, לפיכך היה חייב לומר לו בפירוש 'הנה אביך חולה'.

סכום שהושג, מיד נשלח לעיירה כדי להחיות את נפשות התושבים שנשבר מטה לחמם, וכדי להתחיל בלא שהות בפעולות הבניה. במסעיו הגיע הרב לעיר אחת. הוא הלך מחנות לחנות, עורר את הלבבות והתרים למען יהודי עירתו. בהגיעו לאחת החנויות, חנות תכשיטי זהב מהודרת, סיפר את מטרת בואו. חייך בעל החנות חיוך רחב, נתן לו "שלום עליכם" לבבי ואמר: "רואים שכבודו אינו בן המקום". מכאן ואילך התנהלה השיחה מתוך חלוקת כבוד הדדית, למרות שהייתה זו פגישה קוטבית בין שני ניגודים.

"כיצד רואים שאינני בן המקום?" שאל הרב.

"משום שאם היה כבודו בן המקום, הוא היה יודע שאיני נותן מאומה לצדקה!" השיב העשיר הקמצן ללא בוש כלשהי.

"אם כך, התחלפו התפקידים", השיב הרב, "במקום שכבודו יקיים מצות גמילות חסדים, אקיים אותה איפוא אני".

"במה יקיים כבודו מצות גמילות חסדים?" שאל העשיר התמה.

"בכך שאני מקיים כאן מצות ביקור חולים", השיב הרב.

תמה העשיר: "מי חולה כאן?"

ענה הרב: "כבודו הוא החולה".

מחה העשיר: "אני בריא וחסון".

אמר לו הרב: "הן לא יכחיש כבודו את דברי שלמה המלך, החכם מכל אדם, שאמר בספר קהלת: "יש רעה חולה ראיתי תחת השמש, עושר שמור לבעליו לרעתו". אם חנן ה' את כבודו בעושר, והוא מתפאר בכך שאינו נותן מכספו לדלים, אין ספק כי עושרו שמור לו לרעתו. שכן לאחר מאה ועשרים שנה יהיה עליך לתת דין וחשבון במרומים מדוע לא נוצל הכסף לטובה! שלמה המלך מעיד, כי זוהי 'רעה חולה'. לכן ברצוני לקיים מצות ביקור חולים".

צחק העשיר ואמר: "אם היה כבודו רוצה לקיים מצות ביקור חולים באמת ובתמים, היה עליו ללכת לבית החולים שם ימצא עשרות חולים הנאנקים במכאוביהם ומשוועים למבקרים, ולא היה בא לכאן כדי לצאת ידי חובת מצוה זו על פי דרוש והלצה".

אמר לו הרב: "טעם כמוס עמדי, מדוע רצוני לקיים מצוה זו דוקא כאן, ולא אגלהו, אלא אם כן תבטיח לי להרים תרומה למצוה זו". התלבט

בשיחה לא היתה הרבנית בעיר, לכן לא כבש את מעיינו והשמיע דבר תורה בלי חשש.

הנה אביך חולה (מח, א). רבי מאיר שפירא מלובלין, הגיע פעם ללודז' כדי לגייס משאבים לישיבתו הנודעת "ישיבת חכמי לובלין", והזמין אליו את אחד העשירים הידועים שבעיר, אולם הלה שלח למסור לו, כי הוא חולה ומרותק למטתו, ולכן נבצר ממנו לבוא אליו. רבי מאיר ידע היטב מה טיבו של ה'חלי' אשר תקף את העשיר, אולם הוא עשה עצמו כאינו יודע, והכריז: "הבה ואלכה לקיים מצות ביקור חולים". מובן, שכאשר נכנס לביתו של העשיר, מצאו יושב בביתו בריא ומדושן ענג, וכל סימן של מחלה לא נראה עליו. "עתה עליך להגדיל את תרומתך פי שבעה מונים", אמר לו רבה של לובלין. "ומדוע? תמה העשיר, ורבי מאיר השיב בחיוך: "אמור לי אתה, איזה רופא היה יכול לרפא אותך אלתר כמוני"?...

הנה אביך חולה (מח, א). רופא יהודי אחד היה בברלין, שלא היה מן היראים לדבר ה', אולם מומחה גדול היה ברפואה. שמו היה מרקוס הרץ, ועל מרכבתו היו חרוטות ראשי התיבות של שמו מ"ה. פעם שמע הרופא, כיצד יהודי אחד מסביר לרעהו את פשר האותיות שעל מרכבתו כראשי התיבות "מלאך המות", כי הוא שנלוה אל אותו רופא קל דעת... לימים, נפל אותו יהודי למשכב והרופא הובהל אל מיטתו. על נקלה זהה את החולה שלפניו, ואמר לו: "נו, ומה תאמר עכשיו לראשי התיבות שעל מרכבתך"? לא אבד החולה את עשתונותיו, ועל אתר נענה ואמר: "מחיה המתים"...

הנה אביך חולה (מח, א). אדם אחד בא פעם אל רבי מאיר יחיאל מאוסטרובצה והתאונן בפניו, כי זה מכבר הזכיר לפניו את אחד מבני ביתו שנפל למשכב ועדין לא הוטב לו. תמה הרבי: "ומה אני אשם בכך"? התפלא האיש: "הרי אמרו חז"ל, מי שיש לו חולה בתוך ביתו ילך אצל חכם ויבקש עליו רחמים, והרי באתי אל הרבי כדי שיבקש עליו רחמים". תקנו הרבי: "שים לבך לדיוק בדברי חז"ל אלו. לא נאמר 'ילך אצל חכם ויבקש עליו רחמים', דהיינו שהחכם יבקש רחמים על החולה אלא נאמר 'ילך אצל חכם ויבקש עליו רחמים'

ויגד השליח ליוסף הנה אביך חולה". בספרים הקדושים מדגישים את מעלת קדושת האבות ובני השבטים, בשמירה מרבית מפגיעה ח"ו בכבוד הזולת. "לפי שכלנו" - כותב הגה"צ רבי לייב פרידמן זצ"ל, בעל "צדקת הצדיק": "אחרי שנפרד יוסף מאביו 22 שנה וזכה לראות שוב את פני יעקב - אביו האהוב, אהבה שלא תתואר כפי שמתואר במדרש, וכמים הפנים לפניו ודאי אהבו יוסף באותה מידה, ויוסף מצליח להישמר במשך שבע עשרה שנה, שלא להישאר אפילו פעם אחת עם אביו לבד, ותמיד כשנפגש עם אביו היה עוד מישהו יחד עמם בחדרם. מדוע?! משום שידע שאם ישאר עם אביו ביחידות, ישאל אותו את השאלה המתבקשת, מה קרה? איך הגיע למצרים? והכל בכדי שלא לספר לאביו לשון הרע אל אביו, על אחיו שמכרו אותו". ומצד שני, כותב רבי שלמה הרבני זצ"ל את גדלותו של יעקב אבינו - שאחרי שבנו אבד ממנו עשרים ושתים שנה, והוא מתגלה כמלך במצרים, הלא בלי ספק היה מלא שאלות כרימון, איך התגלגלו כל המאורעות - וזו תכונה חזקה באדם לשמוע בפרוטרוט מה אירע עם בנו. אולם יעקב אבינו לא שואל, לא רצה להכשיל את בנו בסיפור לשון הרע על אחיו, כי פניו רק אל העתיד, ומה שהיה בעבר, אינו נפקא מינה. זו הנהגת האבות.

מסופר שאצל אדמו"ר מהרי"ד מבעלזא זצ"ל, היה המנהג שבאחד מימות השבוע היו מתאספים כל בניו לשוחח עמו בלימוד. היו משיחים בפניו, חידושי תורה שנתחדשו להם במשך ימות השבוע. בנו, הרב הקדוש רבי אהרון זי"ע, היה מגיע גם הוא, אולם למרבה הפלא, היה שותק תמיד ומעולם לא השמיע שום דבר תורה, וגם לא התערב בדבריהם במעמד זה. ויהי הדבר לפלא. איך יתכן שאף פעם אין לו מה לומר, להוסיף ולהעיר? כעבור שנים רבות אירע, שכשהגיעו כולם, השמיע דבר תורה ואף התערב בשיחתם, כדרכה של תורה. לפליאתו של אביו ובקשתו, שיאמר לו מה יום מיומיים, ניאות רבי אהרון והשיב, שהסיבה שהוא שותק מדי שבוע במעמד זה, היא מחמת העובדה שאמם של אחיו החורגים היתה נוכחת בבית בקביעות, בזמן השיחה, וחשב שהנאתה תהיה שלימה כשתשמע רק את בניה מדברים. באותו יום שהתערב

דהיינו על האדם הפונה אל החכם להתפלל בעצמו על החולה ולא לסמוך על אחרים כי יפה תפילת עצמו מתפילת אחרים".

ועתה שני בניך הנולדים לך בארץ מצרים עד בואי אליך (מח, ה). יש כאן שני שאלות: א. מדוע רק אלו שנולדו לפני שיעקב הגיע למצרים, וזו להימנות בכלל השבטים, וגם, מדוע רק יוסף זכה לכך ולא שאר השבטים? מבאר בספר "תורת משה נתן" רעיון נפלא ביותר: אדם שמסתובב ליד אדם גדול, הריהו הוא מחובר אליו. לעומת זה אדם שנמצא בריחוק מהצדיק ומתגעגע ויש לו כיסופים אליו, דבוק אליו הרבה יותר מזה שנמצא על ידו, הוא כל הזמן חושב עליו, וזה בלי גבולות כלל, עד כדי כך שזה שנמצא רחוק באופן פיזי נהיה ממש אחד עם האדם הגדול שהרי כל כולו דבוק בו. בזה מובן היטב: יוסף הצדיק, באותם השנים שהיה במצרים היו לו געגועים עזים אל יעקב אבינו עד שנהיה כבחינת יעקב עצמו מרוב שהיה דבוק בו, ולכן הבנים שנולדו לו באותה התקופה זכו להיות כשבטים עצמם שהרי נולדו מ"יעקב עצמו", אבל אותם הילדים שנולדו אחרי שיעקב כבר הגיע למצרים שאז כבר יוסף לא היה בבחינת הידבקות הגבוהה ביעקב – כבר לא יכולים להיקרא שבטים שהרי הם רק נכדים של יעקב. כן הוא הדבר לגבי שאר השבטים שהסתובבו ליד יעקב – ילדו נכדים ליעקב ולא בנים ליעקב.

ועתה שני בניך הנולדים לך בארץ מצרים עד בואי אליך מצרימה לי הם (מח, ה). מובא ב'דרש משה' לשון הכתוב מורה כי עובדת היום לידתם בארץ מצרים קודם בוא יעקב לשם הרי זהו טעם וסיבה שיהיו שייכים אליו, ולכאורה הלא איפכא מסתברא כי אלו אשר נולדו לאחר בוא יעקב לשם וגדלו על ברכו שייכים אליו יותר מאלו אשר נולדו קודם בואו לשם. אלא באה תורה ללמדנו יסוד חיוב חינוך המוטל מאב על בנו שחייב להדריכו בדרך ישרה ולהעמידו בקרן אורה עד כי אפילו יגלה בנו בין הנכרים ועובדי עבודה זרה ישאר באמונתו, ועבודת חינוך זו קשה ביותר, ואין דומה מי שמגדל בנו לתורה בחברת עובדי ה' למי שגידל בנו שיהיה דבוק בה' אף בין עובדי ע"ז. והוא אשר אמר יעקב ליוסף, כי זכות זו שיכול היה יוסף להישאר בתומתו ואמונתו אף כי היה

בין המצריים עובדי ע"ז נזקפת לזכות מה שחינכו יעקב, ועל כן בניו אשר נולדו וגדלו קודם בואו של יעקב כאשר היה מוקף רק בין המצריים שייכים ליעקב, וגידולם בזכות מה שחינך את אביהם, מה שאין כן אחר שכבר באו יעקב ובניו למצרים והביאו עמם רוח קדושתם לשם כעת כבר יכול יוסף בקל לגדלם, וכבר אין הם נזקפים לזכות החינוך שקיבל מאביו.

ועתה שני בניך הנולדים לך ... כראובן ושמעון יהיו לי (מח, ה). מובא במשך חכמה יש להבין מה היתה כוונת יעקב אבינו במלה "ועתה"? כשחלקו את ארץ ישראל לשבטים, קיבל שבט יוסף שני חלקים, אחד למנשה ואחד לאפרים. בחז"ל מובא שלעתיד לבוא, כשתחלק הארץ לשבטים, לא יקבלו בני יוסף שני חלקים, כי אם אחד, כפי שנאמר בספר יחזקאל "ושער יוסף אחד", היינו שאז יהיה ליוסף חלק אחד לשני בניו. זאת היתה כוונת יעקב באמרו "ועתה", בזמן הזה, נחלתם של "שני בניך הנולדים לך" תהיה נפרדת, "כראובן ושמעון", אך לעתיד לבוא, נחלתם תאחד ושניהם יקבלו חלק אחד בארץ ישראל.

ועתה, שני בניך הנולדים לך בארץ מצרים... אפרים ומנשה, כראובן ושמעון יהיו לי (מח, ה). יעקב אומר ליוסף – שני בניך, אפרים ומנשה, יהיו עבורי כבניי שלי, ראובן ושמעון. לשם מה מאריך יעקב ומתאר "שני בניך הנולדים לך בארץ מצרים", ואינו אומר בצורה פשוטה "שני בניך אפרים ומנשה"? כיצד בכלל קשורה לכאן העובדה שנולדו בארץ מצרים?

בדרך כלל אנשים לומדים מהטעויות שלהם. על פני השטח, נראה שזה לא המצב עם יעקב. הגמרא במסכת שבת, דף י': מסבירה: "רבא בר מחסיא אמר רב חמא בר גוריא אמר רב: לעולם אל ישנה אדם בנו בין הבנים שבשביל משקל שני סלעים מילת שנתן יעקב ליוסף יותר משאר בניו נתקנאו בו אחיו ונתגלגל הדבר וירדו אבותינו למצרים". התלמוד מתייחס כמובן לשרשרת האירועים הנוראים שנבעה מהפגנת האהבה המיוחדת שהפגין יעקב ליוסף. קנאה התעוררה בקרב אחיו. כתוצאה, הם מכרו אותו למצרים, והדבר הוביל לגלות בת מאתיים ועשר שנה. היינו חושבים שיעקב היה מחליט לעולם לא להעדיף ילד אחד על פני אחר. אבל, לא! השבוע מספרת

שם עשרות בני דודים, דודים ודודות שנוכחותם השרתה אווירה של שמירת מצוות במסורת האבות. לרוע המזל, ילדיו של יוסף גדלו בחברה רוויית עבודת כוכבים. הקשר היחיד שלהם למסורת היה הזכרונות האינטימיים שיוסף הביא עמו. לכן, ילדיו של יוסף היו זקוקים לברכה מיוחדת. המשיך רבי יעקב: "יעקב אבינו גם הבין שאפילו במשפחתו של יוסף היה הבדל בין הילדים. מנשה הבכור נקרא מנשה כתודה להקב"ה שאיפשר ליוסף לשכוח את התלאות הנוראות שעבר, הן במצרים והן בבית אביו. אפרים, לעומת זאת נקרא כך כהכרה לשגשוגו של יוסף בארץ קשה. "מנשה מייצג את הזכרונות של "העולם הישן". כל עוד יש זיקה לאותו עולם, יש אולי פחות צורך בברכת החכם. אבל אם הילד מייצג את השפע של ה"ארץ החדשה", סביר מאוד להניח שהוא עשוי להשליך את מורשתו, ולחפש תרבות וירושה חדשה לחלוטין. הילד הזה זקוק לחום ולברכות מיוחדות - לפני כל ילד אחר". ישנם זמנים שבהם הכללים המקובלים אינם במקומם. כשעוסקים בצרכים מיוחדים, התנהלות מיוחדת חייבת להחליף את הסטנדרט. יש לשקול את צרכיו של הפרט ואת תגובותיהם של אחרים. ההחלטה הנכונה תועיל לשניהם.

בספרו "אמת ליעקב", מפרש כך: דווקא משום שאפרים ומנשה גדלו וחוננו בארץ ניכר, ומחמת הסכנה הרוחנית שבכך, הרגיש יעקב צורך לקרב אותם ולהחשיבם כחלק מהשבטים. לכן מדגיש יעקב "שני בניך הנולדים לך בארץ מצרים" - זוהי הסיבה לכך שאני מקרב אותם קרבה יתרה.

ועוד הוא מוסיף, שבכך יש גם טעם להקדמת אפרים לפני מנשה; כי אפרים היה נתון יותר לסכנה זו של השתרשות בתרבות מצרים, שכן הוא נולד מאוחר יותר, בזמן שיוסף כבר הוטמע היטב במצרים. וראיה לכך הוא שמו של אפרים, שמשמעותו הוא "הפרני אלוקים בארץ עוניי" (כאמור בפרשת מקץ). יתרה מזו, השם אפרים מכיל את האותיות פ' ו-ר', כדרך השמות המצריים (פרעה, פוטיפר, שפרה). מנשה, לעומתו, היה קשור יותר למקור, והראיה, שידע לשון הקודש ושימש כמתורגמן ומליץ בין יוסף לאחים, כמבואר ברש"י בפרשת מקץ. לכן, קירב יעקב יותר את אפרים (ואפרים אף היה רגיל אצלו בלימוד תורה, כמבואר ברש"י בתחילת הפרשה על המילים "ויאמר ליוסף").

התורה שיעקב ברך את ילדיו של יוסף: אפרים ומנשה. בנוסף לכך שהוא מברך אותם בברכה מיוחדת, הוא עושה עוד מעשה לכאורה מעדיף. הוא מחליף את סדר ברכותיהם, כשהוא מברך את אפרים, בנו הצעיר של יוסף, לפני מנשה המבוגר יותר.

לכאורה מדוע יעקב, שעדיין מתאושש מהסבל הנורא שעבר בשל העדפת יוסף, הפגין בגלוי את העדפותיו כלפי הדור הבא? האם לא חשש לעורר קנאה בתוך נכדיו, שהיו בני דודים ראשונים של אפרים ומנשה? כמו כן, מדוע הוא החליף את הילד הראשון בשני באותה משפחה? האם הוא לא חשש לעורר שוב קנאה בקרב אחים? להגאון רבי שלמה זלמן אוירבך היה כלל קבוע אחד, לאחר שהעביר את שיעורו היומי בישיבת קול תורה בירושלים. לאחר שסיים סוגיה מסוימת, ועבר לסוגיה אחרת, איש לא הורשה לשאול שאלה על הסוגיה הקודמת. הגישה הזאת נועדה למנוע בלבול בקרב התלמידים הרבים הנוכחים. לכן, כל התלמידים נדהמו כשהרב אוירבך ענה והסביר שאלה לבחור שבדרך כלל שקט מאוד, בנושא שסיים להסביר עשרים דקות קודם לכן. הוא המשיך לחזור לנושא הקודם ובחן מחדש את את כל תהליך החשיבה בפירוט מורכב. התלמידים היו בהלם. הם זכרו בבירור שהרבי הסביר את הכל בפרטי פרטים בפעם הראשונה. לאחר השיעור, ניגשו כמה מהבחורים המבוגרים אל הרב ושאלו אותו על סיבת העדפתו של הבחור הצעיר, כשחרג מהכלל המקודש.

פתאום, הם הבינו שהתלמיד המדובר נמצא בישיבה כמעט שנה, בלי לשאול שאלה באמצע שיעור. היום הייתה הפעם הראשונה שהוא אזר אומץ לשאול. אילו ראש הישיבה היה מתעלם מהשאלה לפי הנוהג הרגיל, ייתכן שלעולם לא היה שואל שוב. הרב אוירבך סטה מהנוהל, ומהחשש לעורר קנאה, כדי לתת לבחור הצעיר ביטחון חדש, דבר שיעזור לו להפוך לתלמיד חכם אמיתי.

הרב יעקב קמיניצקי הסביר פעם, שיש מעשים שחייבים לבצע בלי לחשוש לעורר קנאה. ילדים מסוימים זקוקים ליותר תשומת לב, יותר טיפול, ויותר עידוד. חייבים לעשות את מה שנכון בנסיבות מסוימות ולקוות שקרובי המשפחה האחרים יבינו. נכדיו של יעקב חיו כולם תחת הדרכתו בביטחון היחסי של חברה מסורתית. היו

היורדים לגלות, ואלוקים יבטיח לה להשיב את הבנים לארצם.

אך מהיכן ידע יעקב שזהו רצונה של רחל, להיקבר על אם הדרך? אלא, רחל כבר הייתה ידוע וותרנותה המופלגה, מאז שהיא מסרה ללאה אחותה את סימני הנישואים הייחודיים שהעניק לה יעקב, כדי שהוא יוכל לזהות אותה בוודאות כאשר ידע על טובתה האישית ולהיות שם למען בניה. ובדיוק מסיבה זו מקבל אלוהים את בקשתה של רחל, ומנחם אותה "מנעי קולך מבכי. כי יש שכר לפעולתך". בכך מעניקה לנו אמא רחל את שיעורי הבית הטובים ביותר, ויתור איננו חולשה, הוא חזק ומעצים! וכפי שאנו מאחלים בסיום ספר בראשית.

וירא ישראל את בני יוסף ויאמר מי אלה ויאמר יוסף אל אביו בני הם אשר נתן לי אלוהים בזה (מח, ח ט). כותב רבינו האור החיים הק' דרך הצדיקים כשזוכרים הטוב אשר הגיעם, חולקים כבוד לה' כי הוא הנותן, כאומרו 'הילדים אשר חנן אלוהים'. כלומר, היה קשה, מדוע הוסיף יוסף בתשובתו את המילים 'אשר נתן לי אלוהים', שהרי לא נשאל על זה, וגם יעקב אבינו ידע זאת? אלא שכך הוא דרכן של צדיקים, להזכיר תמיד בפיהם שכל מה שיש להם, זה מתנת חיים מאת הקדוש ברוך הוא. לפי"ז רואים שכך נהג יעקב אבינו, כשפגש אותו עשו אחיו עם נשיו וילדיו, שאל עשו את יעקב, 'מי אלה לך', וענה לו יעקב אבינו 'הילדים אשר חנן אלוהים את עבדך', שכל פעם שהזכיר דבר שיש לו, הקפיד להזכיר שזה מאת ה'.

וירא ישראל את בני יוסף ויאמר מי אלה ויאמר יוסף אל אביו בני הם אשר נתן אלוהים בזה (מח, ח ט). "מי אלה" – שאינן ראויין לברכה (רש"י). ונשאלת השאלה, האם כך עושים לנכדים שמגיעים להתברך, האם כך אומרים עליהם בפני אביהם? אלא הסביר הרה"ק בעל הקדושת ציון מבאבוב זי"ע שההסבר הוא כך: דהנה כשהנער נעשה בר מצוה, אביו מברך עליו ברוך שפטרני מעונשו של זה, כי עד עתה היה עונשו וחויבו על אביו, ועכשיו כשהגדיל נפטר אביו מעונשו (כמובא במגן אברהם אורח חיים סימן רכה. ה),

ואני בבואי מפרדן מתה עלי רחל בארץ כנען בדרך בעוד כברת ארץ לבוא אפרתה ואקברה שם בדרך אפרתה הוא בית לחם (מח, ז). יעקב אבינו אומר ליוסף בנו, כאשר שמעה אימי רבקה שאבי יצחק רוצה לברך את עשיו אחי, שלחה לקרוא לי שאבוא לקחת את הברכות. אמרתי לה כי ירא אנכי פן יגלה אבי יצחק שאני הוא יעקב ולא עשיו, ואביא עלי קללה ולא ברכה. ואז השיבה לי אממי: "עלי קללתך בני", בתשובה זו שאמרה לי אממי, רמזה על הצרות המעותדות להתרגש ולבוא עלי בימי חיי, שכן "עלי" ראשי תיבות ע'שיו ל'בן יוסף. והנה אומר יעקב ליוסף, "ואני בבואי מפרדן מתה עלי רחל", דהיינו, כאשר מתה אמך רחל בפתע פתאום בהיותנו בדרך, לא היתה צרה זו כלולה בצרות שרמזה לי עליהן רבקה אימי, ועל כן לא ידעתי שאמורה צרה זו לבוא עלי, ומתוך כך הבנתי כי יש סיבה אחרת שבגללה מתה בדרך, כדי שתיטמן שם, שעתידים בניה לעבור באותו מקום בדרכם לגלות ויוכלו לשאת תפילה על קברה לעורר רחמי שמים. ואע"פ שעניין זה לא נאמר מפורש בתורה, אך רמז יש לכך. נאמר בנביא: קול ברמה נשמע "רחל מבכה על בניה" וגו' (ירמיה לא יד) ר"ת "מתה עלי רחל בדרך". אתה יודע למה מתה עלי רחל בדרך? כי יגיע זמן שרחל מבכה על בניה. "ושבו בנים לגבולם".

כה אמר ה' קול ברמה נשמע נהי בכי תמרורים רחל מבכה על בניה מאנה להנחם על בניה כי איננו. כה אמר ה' מנעי קולך מבכי ועיניך מדמעה כי יש שכר לפעולתך נאם ה' וישבו מארץ אויב. ויש תקוה לאחריתך נאם ה' וישבו בנים לגבולם".

מכל האבות והאמהות, מדוע זוכה דווקא רחל לקבל את ההבטחה הגדולה על שיבת הבנים?

בפרשת השבוע "ויחי" החותמת את ספר בראשית
נפרד יעקב מבניו ומשביע את יוסף שיעלה אותו ממצרים ויקבור אותו במערת המכפלה. אבל, אומר לו יעקב, אני יודע שיש בלבך עלי, כיון שאת רחל אמך לא קברתי במערת המכפלה, אלא על אם הדרך, בבית לחם. דע לך, מסביר המדרש את תשובת יעקב, שרחל לא נקברה שם לחינם. יום יבוא ובני ישראל יגלו מירושלים לבלב. בדרכם החוצה מירושלים תהיה שם רחל לצידם, היא תצא מקברה, ותעמוד ותתחנן לפני ה' על בניה

את ידיו, היה יכול לומר תבוא לכאן ולכאן, ולמה היה צריך להפוך את ידיו, אלא היה כאן מחלוקת בשיטות, יעקב אבינו היה לו שיטה ואפרים היה לו שיטה ועל כן אמר יעקב אם אני אוהו אחרת אני הופך את עצמי ולא אומר לשני להתהפך, מכאן ללמוד מה שאתה רוצה תשבור את טבעך או מגופך אבל אל תכריח את אחרים, כמו שאומרים על תפילין של ראש ויד, כי היד הוא נגד הלב והראש הוא נגד המוח, ולזה בראש יש ארבעה בתים וביד – כנגד הלב – פרשיה ארוכה אחת. ולמה? כי אפילו אם במוח יש הרבה שיטות זה אוהו כך וזה אוהו כך, כל אחד מותר לילך לפי שיטתו, אבל זה צריכים להכניס בראש יש הרבה שיטות, ומותר ללכת כל אחד לפי שיטתו אבל בלב צריכים להיות אחד. הגאון ר' חיים מוואלוז'ין זצ"ל אומר היות ואם אני עומד מול החבר אז יד ימין הוא נגד שמאלו והשמאלי נגד ימינו, והנה מעלות נקרא ימין והחסרונות נקרא שמאל, והנה כשאני מסתכל על השני לראות מיד את הימין כמו 'שכל את ידיו' הפוך כדי לראות מעלות החבר ולא לעשות. הוי דן את כל האדם לכף זכות, לחשוב לעצמו אם אני הייתי עושה את זה כמה אלפי תירוצים היה לי, ואם חברך עשה את זה אין לך תירוצים עבורו להצדיקו. השפת אמת אומר 'אל תדון חברך עד שתגיע למקומו', ולעולם לא תגיע למקומו.

ויברך את יוסף ויאמר האלוקים אשר התהלכו אבותי לפניו אברהם ויצחק האלוקים הרועה אותי מעודי עד היום הזה (מח, טו). אומר רבינו האור החיים הקדוש, יעקב אבינו מבקש בזכות אבותיו, ואחר כך בזכות עצמו, ומכאן למדו אנשי כנסת הגדולה סדר הברכות בשמונה עשרה, שבתחילה צריך לעורר אהבת קדומים, את האבות הקדושים, ואחר כך לבקש רחמים ותחנונים. יעקב אבינו הזכיר זכות עצמו דווקא בביטוי 'האלוקים הרועה אותי', לומר שהוא מרגיש לפני הקדוש ברוך הוא, כמו צאן לפני הרועה, והוא מוכן לילך לכל מקום שה' יתברך יוליך ויוביל אותו לשם.

האלוקים הרועה אותי מעודי עד היום הזה (מח, טו). מסביר המלבי"ם, שהנהגתו של הקב"ה עם יעקב הייתה כדרך רועה צאן. ממש כפי שרועה הצאן אינו מביט על מעשיהם והכנתם של הצאן,

והנה ברכה זו שייכת רק כשחטא הבן, אבל אם יזכה נער את אורחו לשמור מצוות ד' אז אין מקום לברכה זו, כי גם עד עתה לא היה שום עונש על אביו בגללו. וזה שאמר יעקב אבינו בראותו קדושת בני יוסף וראה שלא טעמו טעם חטא מעולם, תמה ואמר "מי אלה" שאינן ראויין לברכה שמברך האב על בנו בהגיעו לגדלות – ברוך שפטרני. "ויאמר יוסף אל אביו", הגדיל עוד את צדקתם, כי "בני הם אשר נתן לי אלוקים בזה", פירוש במצריים מקור הטומאה, ואף על פי כן עומדים בצדקם.

גשה נא ושקה לי בני (מח, י). הרה"ק רבי שמחה בונים מפשיסחא היה בשנות חייו האחרונות עיוור, ובהביאו לפניו בערב יום הכיפורים את נכדיו לברכם, חיבקם ונישקם תחילה. וכך אמר: אצל יצחק אבינו אנו מוצאים שלאחר שכהו עיניו מראות, אמר ליעקב בנו: "גשה נא ושקה לי בני". כיצא בכך אנו מוצאים אצל יעקב בעת זקנתו, ככתוב: ועיני ישראל כבדו מזוקן... ויגש אותם אליו וישק להם וחיבק להם. וכל כך למה? כי בשעה שאדם מבקש להתקשר עם זולתו, די לו לשם כך בחוש הראייה, שכן אנשים מתקשרים זה לזה, כשהם מביטים איש בעיני רעהו. אולם, כשאדם מאבד חוש חשוב זה שהקב"ה העניק לו ברוב חסדו – צריכה ההתקשרות לבוא בדרך של חיבוק ונישוק.

שיכל את ידיו כי מנשה הבכור (מח, יג). לכאורה הפסוק נסתר מינייה וביה, שכן משמע שיעקב שיכל את ידיו בגלל שמנשה הבכור, ולכאורה צריך היה להיות להפך: בגלל שמנשה הבכור היה צריך יעקב לברכו ביד ימין. מבאר בספר הקדוש 'נועם אלימלך': "לימדה תורה דרך ארץ שינהוג אדם כבוד בחברו". שכן, כאשר ראה יעקב ברוח קודשו שאפרים יגדל יותר ממנשה ולכן החליט לברך דווקא את אפרים ביד ימין, היה אמור לשים את אפרים מימינו ואת מנשה משמאלו. אולם פעולה זו הייתה מביישת מאוד את מנשה, שמעבירים אותו ממקומו בצד ימין, לכך רק "שיכל את ידיו" – ולא החליף את מקומותיהם – "כי מנשה הבכור".

שכל את ידיו (מח, יד). ביאר הרב מקוממיות ז"ל: שאחד שאל לאביו למה היה צריך יעקב להפוך

פשוט וברור – הברכה הגדולה ביותר לאב, היא כאשר מברכים את בניו.

ויברך את יוסף, ויאמר... המלאך הגואל אותי מכל רע יברך את הנערים וגו' (מח, טו-טז). הפסוק פותח במילים "ויברך את יוסף", אך כשמתבוננים בהמשך הפסוק, איננו מוצאים כלל שיעקב מברך את יוסף, אלא הוא מתייחס לנערים בלבד ("יברך את הנערים", כלומר, מנשה ואפרים).

המפרשים מיישבים, שכאשר מברכים את בניו של אדם, הרי זו הברכה הגדולה ביותר לאדם עצמו, וכלשון רש"י הירש – "ברכת הבנים היא הגדולה שבברכות האב". ואם כך, אין סתירה בין חלקי הפסוק. ומעין זה מבואר ברמב"ן.

ורגילים להביא בשם "חובת התלמידים" (האדמו"ר מפיעצסנא), שבכך מיושבת גם שאלה על דברי הגמרא הידועים במסכת ברכות דף ז ע"א, שם מסופר כך: "תניא: אמר רבי ישמעאל בן אלישע: פעם אחת נכנסתי להקטיר קטורת לפני ולפנים, וראיתי אכתריא-ל, י-ה ה' צבא-ות, שהוא יושב על כסא רם ונשא; ואמר לי, 'ישמעאל בני, ברכני'; אמרתי לו, 'יהי רצון מלפניך, שיכבשו רחמיך את כעסך, ויגולו רחמיך על מדותיך, ותתנהג עם בניך במדת הרחמים, ותכנס להם לפני משורת הדין'. ונענע לי בראשו". כלומר, הקב"ה כביכול מבקש מר' ישמעאל בן אלישע שיברך אותו, ואומר ר' ישמעאל 'יהי רצון מלפניך, שיכבשו רחמיך את כעסך, ויגולו רחמיך על מידותיך, ותתנהג עם בניך במידת הרחמים וכו'". והנה, לכאורה קשה, הרי הקב"ה ביקש מר' ישמעאל שיברך אותו ("ברכני"), ואילו ר' ישמעאל מברך את בני ישראל ("ותתנהג עם בניך במידת הרחמים וכו'")? אך לפי האמור לעיל, מיושבים הדברים, כי ברכת הבנים היא הגדולה שבברכות האב, ולכן המברך את בניו של הקב"ה, כמברך את הקב"ה עצמו. [ומעין זה הבאנו בפרשת ואתחנן: משה רבינו מבקש להיכנס לארץ, ונענה לו הקב"ה באופן חלקי ומראה לו את הארץ; וכבר הקשינו שם, מה תועיל לו ראיית הארץ, בלי להיכנס אליה?! אלא שגם כאן התשובה היא, שהיחס בין משה, מנהיג הדור, לבין בני ישראל, הוא יחס של אב לבנים, וכשרואה משה את טובתם של בני ישראל, הרי זו כטובתו שלו, ובכך התנחם. ועוד הבאנו שם תשובות נוספות].

אם זכאים המה למרעה או לא. כן ה' יתברך רועה אותי לתת לי פרנסתי ברווח, כדי סיפוקי.

ויברך את יוסף ויאמר האלוקים אשר התהלכו אבותי לפניו... המלאך הגואל אותי מכל רע יברך את הנערים... (מח, טו-טז). היה הגאון מפוניבז' זי"ע תמיד משדל ואומר בדרשותיו: "הילדים הם העיקר, הדור הצעיר הוא תקוות עתידנו!" באחת הדרשות הציבע על הפסוק הנ"ל ושאל: כתוב, "ויברך את יוסף ויאמר האלוקים אשר התהלכו אבותי לפניו וכו', המלאך הגואל אותי מכל רע יברך את הנערים", ולכאורה אינו מובן, פתח ברצונו לתת ברכה ליוסף וסיים "המלאך הגואל... יברך את הנערים"? היכן כאן בדיוק הברכה ליוסף עצמו? אלא, הסביר בהתרגשות, "הברכה הטובה ביותר בשביל אב יהודי היא כשבניו מבורכים".

ויברך את יוסף ויאמר וכו' המלאך הגואל אותי מכל רע יברך את הנערים (מח, טו-טז). יש לדקדק הרי לא מצינו שיעקב ברך את יוסף, אלא את בניו בלבד, וכיצד אומר הכתוב ויברך את יוסף, להודיענו שהברכה הכי חשובה ורצויה לאדם היא שבניו ילכו בדרך התורה וביראת שמים אמיתית, ולכן נאמר ויברך את יוסף שהברכה של הבנים היא הברכה של אביהם שנאמר ברא מזכה אבא.

ויברך את יוסף ויאמר... המלאך הגואל אתי מכל רע יברך את הנערים ויקרא (מח, טו-טז). יעקב ברך את יוסף, אומר הפסוק, ומה ברכו? – "המלאך הגואל אותי מכל רע יברך את הנערים... " יש כאן ברכה ל"נערים", לבני יוסף, אך היכן היא הברכה האמורה ליוסף עצמו? ה"אוצר אפרים" מביא את דברי הזהר הקדוש ששאל שאלה זו, ותרץ: כאשר מתברכים בניו של אדם, הוא מתברך תחילה. הברכה לבניו של אדם היא ברכתו שלו. לפי זה מפרש בעל "חובת התלמידים" את דברי הגמרא (ברכות ז ע"א): "תניא, אמר רבי ישמעאל בן אלישע: פעם אחת נכנסתי להקטיר קטורת לפני ולפנים... אמר לי [הקב"ה]: ישמעאל בני ברכני, אמרתי לו: יהי רצון מלפניך שיכבשו רחמיך את כעסך ויגולו רחמיך על מידותיך ותתנהג עם בניך במידת הרחמים...". הקב"ה בקש מרבי ישמעאל, שיברך אותו, ורבי ישמעאל שמע וברך את בני ישראל. הא כיצד? לפי דברי "הזהר"

תרופה להעמיד הדם, והגר נתרפא. "כשסיפרו זאת לרבינו, אמר, שבשכר מסירות הנפש זכו שאליהו הנביא מלאך הברית התגלה עליהם, ונתן להם את התרופה הזאת".

לא מזמן קבעתי עם מישהי, ופתאום שמתי לב שחיכיתי לה ליד מודעה: "בייקון עושה הכל טוב יותר". בפרשת השבוע יעקב אבינו מברך את נכדיו, אפרים ומנשה, ואומר להם: "המלאך הגואל אותי מכל רע, יברך את הנערים, ויקרא בהם שמי ושם אבותי אברהם ויצחק, וידגו לרוב בקרב הארץ". רק רגע, מה זאת אומרת "וידגו לרוב בקרב הארץ"? אם הוא ממשיל אותם לדגים, הוא היה צריך לומר "וידגו לרוב בקרב הים". הרי מקומם של הדגים במים, כידוע. דגים מתים כשהם בארץ. מה פשר הברכה הידועה והמשונה הזו?

זו התשובה שמופיעה בספר "שפת אמת": יעקב עומד מול נכדיו שחיים במצרים וידוע שעליהם, ועל כל יהודי, נגזר להיות פעמים רבות כמו דג מחוץ למים: להתנהג אחרת, להתאמץ לשמור על עצמאות רוחנית, לחיות בעולם גשמי אבל לשמור על חיבור למקור מים חיים. הוא מתפלל שהם לא יתבלבלו, לא ירגישו בבית במקום שאינו מתאים להם, ויבינו שהסתירה הזו היא חלק מהברכה שקיבלנו. במשך אלפי שנים יהיו סביבנו אינספור פרסומות כאלה, אינספור אידיאולוגיות ותרבויות ואתגרים שיהוו סתירה גמורה למה שאנחנו חושבים. יעקב מברך את אפרים ומנשה – וגם אותנו – שנצליח במשימה.

ויקרא בהם שמי ושם אבותי (מח, טז). כאשר הבנים הולכים, חלילה, בדרך הרע – הרי הוריהם וסביהם בושים ונכלמים, לכשקוראים בהם את שם בניהם או נכדיהם. לפיכך ברך אותם יעקב אבינו, שיהיו ראויים להיקרא עליהם שם אבותיהם, לבל תהי חרפה בכך אם ייאמר, שהם הינם נכדיהם וינייהם של אברהם יצחק ויעקב...

וידגו לרוב בקרב הארץ (מח, טז). מה דגים הללו גדלים במים כיוון שיוורת טיפה אחת מלמעלה מקבלים אותה בצימאון כמו שלא קיבלו טיפה של מים מימיהם, כך הם ישראל גדלים במים בתורה. כיוון שהם שומעים דבר חדש מן התורה,

ויקרא בהם שמי ושם אבותי (מח, טז). יעקב מברך את אפרים ומנשה, ש"ויקרא בהם שמי ושם אבותי". מה פירושה של ברכה זו? מהי בכלל משמעות המילים "ויקרא בהם שמי ושם אבותי"? נאמרו בעניין זה מספר ביאורים: לפי הספורנו, הברכה היא שיהיו אפרים ומנשה בדרגה כזו, שיהיו ראויים לייחוס הנכבד שממנו באו – אברהם, יצחק ויעקב. כי לפעמים ייחוסו של אדם רם ומכובד, אך מעשיו והתנהגותו שלו מביישים את הייחוס. לכן מברך יעקב את אפרים ומנשה, "ויקרא בהם שמי ושם אבותי", שיהיו ראויים לשאת את השם, את הייחוס. והרמב"ן מפרש: "שיעמוד זרעם ושמן, ויהיה שם אברהם יצחק ויעקב נזכר בהם לעולם". דהיינו, הברכה היא שלא יאבדו במהלך הדורות את ייחוסם ואת זכר מוצאם, ותמיד תיזכר העובדה שהם בני אברהם יצחק ויעקב.

ואילו הכלי יקר מפרש כך: שמות האבות טומנים משמעויות שונות – כמבואר בפרשיות קודמות, השם אברהם הוא מלשון "אב המון גויים", השם יצחק עניינו צחוק ושמחה וכו', והשם "ישראל" ניתן ליעקב לאחר ההתמודדות עם המלאך ("כי שרית עם אלוקים ועם אנשים ותוכל"). וזהו איפוא תוכן הברכה "ויקרא בהם שמי ושם אבותי" – זוהי תפילה, שיתקיימו באפרים ומנשה כל המשמעויות שבשמות האבות – יהיו שמחים כמו שמורה השם יצחק; יהיו "אב המון גוים" כהוראת השם אברהם; ויהיה בהם הכוח להתמודד עם אחרים כפי שמורה השם ישראל. ועיין פירוש נוסף בהעמק דבר.

המלאך הגואל אותי (מח, טז). סיפר הגאון החסיד רבי אלחנן הלפרין זצ"ל: "שמעתי מאחד מנכדי ה'חתם סופר', שפעם היה גר צדק אשר לא הצליחו לעצור את דם ברית מילתו, והיה בסכנה גדולה, ומזה היתה יכולה להגרם רעה לכל יהודי המחוז, כאשר הנכרים יעלילו על היהודים עלילות, שכן גם עצם הגרות היתה נגד חוקיהם. "באו להוועץ ברבינו. בלית ברירה, יעץ רבינו לגר ולמוהל שיקחו ספינה לשוט בנהר, ויטביעו את עצמם, בכדי להציל את הכלל. שניהם קיבלו על עצמם את הפסק לעשות כן. אך בטרם עשו זאת, נתגלה להם זקן אחד ודחק בהם לגלות לו את כוונתם, עד שהוכרחו לגלות לו. נתן להם הזקן

שלהם הינם תמידיים, הם נשארים טהורים עד הסוף, וכך גם הצאצאים לעולם לא יתדרדרו, וישארו בקדושתם לאורך ימים.

וידגו לרוב בקרב הארץ (מח, טז). מה דגים הללו גדלים במים כיוון שיוודת טיפה אחת מלמעלה מקבלים אותה בצימאון כמו שלא קיבלו טיפה של מים מימיהם, כך הם ישראל גדלים במים בתורה. כיוון שהם שומעים דבר חדש מן התורה, הם מקבלים אותו בצימאון כמי שלא שמעו דבר תורה מימיהם. (בראשית רבה צז). הצדיק רבי שמחה בונים מפשיסחה היה בשנות חייו האחרונות עיוור, וכהביאו לפניו בערב יום הכיפורים את נכדיו לברכם, חיבקם ונישקם תחילה. וכך אמר: אצל יצחק אבינו אנו מוצאים שלאחר שכהו עיניו מראות, אמר ליקב בנו: "גשה נא ושקה לי בני". כיצא בכך אנו מוצאים אצל יעקב בעת זקנתו, ככתוב: ועיני ישראל כבדו מזוקן...ויגש אותם אליו וישק להם וחיבק להם. וכל כך למה? כי בשעה שאדם מבקש להתקשר עם זולתו, די לו לשם כך בחוש הראייה, שכן אנשים מתקשרים זה לזה, כשהם מביטים איש בעיני רעהו. אולם, כשאדם מאבד, לא עליכם, חוש חשוב זה שהקב"ה העניק לו ברוב חסדו צריכה ההתקשרות לבוא בדרך של חיבוק ונישוק.

בן יברך ישראל לאמר ישימך אלוקים כאפרים וכמנשה (מח, כ). פירש רש"י, הבא לברך את בניו, יברכם בברכתם ויאמר איש לבנו ישימך אלקים כאפרים וכמנשה. רבים תמהו, במה נתיחדו אפרים ומנשה מכל שאר השבטים, עד שזכו שכל ישראל יברכו את בניהם בברכה שיהיו כמותם. ביאר הגאון ר' שמואל הומינר זצ"ל, שרק מנשה ואפרים נולדו ונתגדלו במצרים שהיתה שקועה בטומאתה, ואף שבביתם התכנסו תמיד כל שרי המדינה וחרטומיה, לא הלכו אחריהם אלא נשארו טהורים וקדושים, משא"כ שאר השבטים שכל חייהם גדלו בביתו של יעקב אביהם, ורוחו הגדולה האצילה עליהם.

ויעקב אבינו כאשר בא למצרים נזכר לדעת כי אפרים ומנשה לא נמשכו כלל אחרי טומאת מצרים, ואדרבה ראה בהם שנתגדלו ונתחנכו על ברכי יוסף הצדיק בדרך התורה והיראה עד כדי שהם ראויים להימנות בתוך "ב שבטי י-ה, וודאי שאין זה דבר קל לילך נגד כל הסביבה שבה אדם

הם מקבלים אותו בצימאון כמי שלא שמעו דבר תורה מימיהם. (בראשית רבה צז).

וידגו לרוב בקרב הארץ (מח, טז). מובא ב"חי ראובן" פעם שמעתי הסבר לברכה של "וידגו" לרוב, לא ממש פשט, אבל זו אמת גדולה: כששוחטים למשל פרה או תרנגולת, לא תמיד אפשר לאכול אותה, וזאת מחמת תקלה כלשהי שארעה בעת השחיטה, כגון הגרמה, חלדה, עיקור. במקרה כזה דינה של הבהמה שהיא נבילה, ונאלצים למוכרה לגויים. את כל הבהמה השלימה הזו שהיתה שוה תרפ"ט אלפים, מוכרים במחיר מוזל לנכרי. הבהמה אמנם היתה טהורה, נכון, אבל בשחיטה היה פנצ'ר ושוב אינה הראויה לאכילת יהודי. בשעה טובה ומוצלחת השוחט שחט את הבהמה והכל בסדר, חלק, גלאט. אפשר לאכול אותה? עדיין לא. הבהמה צריכה לעבור בדיקה. בדיקה חיצונית ובדיקה פנימית. ממשמשים, ואם מצאו משהו – סירכא, זה לא גלאט, לא חלק. שוב מוכרים לגוי. הבהמה היתה כשרה והשחיטה כשרה, אבל נפסלה בבדיקה. גם כשהשחיטה והבדיקה עברו בשלום עדיין א"א לאכול עד שיכשירו אותה. ברוך ה' כבר הכשירו את הבשר והכל בסדר, עכשיו צריכים לבשל אותו, ואם בטעות נכנס כף חלבי בן יומו אין פי שישים כנגד זה, אוי ואבוי! התבשיל נטרף, אי אפשר אפילו למוכרו לערבי, אסור בהנאה! ישר ל פח האשפה. כל זה כששוחטים פרה או תרנגולת. אבל אם לוקחים דג מהמים, צריכים רק לבדוק האם יש לו סימני טהרה – סנפיר וקשקשת. אם כן, אפשר מיד לבשל ולאכול אותו. אין בעיות לא בשחיטה, לא במליחה, לא בבדיקה ואין בו איסור בשר בחלב. אם הדג טהור – הוא טהור עד הסוף, בלי פנצ'רים! יש ילד שהמלמדים כל כך נהנים ממנו, משתעשעים איתו. כזה פיינער בוחר'ל, אבל כשהוא גדל קצת והולך לישיבה קטנה, לפתע מגלים שהתחבר שם עם בחור מקולקל, מתחיל להתגלש החוצה, מאבד את הטעם בלימוד. לפעמים קורה שברוך ה' בשיעור א' וב' עדין הבחור במצב של עליה, ובשיעור ג' מתחילה לה התדרדרות. לפעמים הכל בסדר בישיבה קטנה, אבל בישיבה גדולה מתחילות הצרות... פתאום מתחשק מושבים, ופה ושם... זו היתה הברכה שבירך יעקב את יוסף – "וידגו לרוב", שצאצאיו יהיו כמו הדגים, שסימני הטהרה

למעמד נעלה ביותר במלכות מצרים. ולאות תודה ושבח לה' יתברך, קרא את בנו על שם גדולתו.

אמר לו יעקב ליוסף, הסתכלות זו שלך על החיים אינה נכונה, כי בראשית היית צריך לקרוא לבנך הראשון על שם הטובות שעשה ה' איתך, ולכן היית צריך לקרוא לו אפרים, ואילו רק לפני היית צריך לקרוא על שם הצרות שבאו עליך, ולקרות שמו מנשה. כי תמיד ההסתכלות והמבט של האדם צריכה להיות על חצי הכוס המלאה, כמו שכתוב "וראה בטוב ירושלים כל ימי חיך" תמיד לראות את הטוב. ולכן הקדים יעקב את אפרים בברכתו, וגם הדגיש הפסוק "וישם את אפרים לפני מנשה", כי כך צריכה תמיד להיות הראייה של האדם על החיים, ראשית כל על הטובה, ורק אחר כך על הרעה. ויזכור האדם כי גם הצרות הבאות אליו מאת ה', כולן הן לטובה, ובאמת אינן צרות כלל, אלא טובות, כמו שאמרו רבותינו על הפסוק "כי ארד אל בני אבל שאלה", אמר לו ה' ליעקב, אני ממליך את בנך למלך ואתה עושה עליו אבלות?, כי האדם אינו מודע תמיד לדרכי ה', לפיכך אנו מברכים את הבנים "כאפרים וכמנשה", שתשיג אותם תמיד הטובה, גם במה שנראה כאילו אינו לטובה, כי הכל לטובה.

בגמרא בתענית (כא). מובא מעשה על רבי נחום איש גמזו, ששלחו אותו בני ישראל למלך לבקש טוב על היהודים, ושלחו עמו ארגז מלא אבנים טובות ומרגליות, וכששהה רבי נחום במלון אורחים בדרך, באו גנבים וגנבו את כל המרגליות שהיו לו בארגזו, ושמו תחתיהן עפר ואבנים פשוטות, שלא ירגיש רבי נחום בשינוי במשקל הארגזו, אם היה ריק.

הגיע רבי נחום אל המלך, ואמרו לו, היהודים שלחו אליך דורון, מתנה טובה. צוה המלך למשרתיו שיפתחו את הארגז, ומצאו שכולו מלא עפר. וכמעט שהוציאו את רבי נחום למיתה, ורבי נחום בשלו, אומר "גם זו לטובה", כי כל מה שעושה ה' יתברך, הכל לטובה. בא אליהו בדמות משרת לפני המלך, ויאמר לו, הנה זה העפר ששלחו אליך היהודים, הוא עפר מעפרו של אברהם אביהם, שהיה משליך אותו על אויביו ומנצח במלחמות. ויבוקש הדבר וימצא כי כן הוא, שהעפר ההוא, היתה בו סגולה מיוחדת כשזרקו אותו על האויבים, שנצחום. וכך ניצל רבי נחום, בזכות מה שהיה יודע להודות לה' על הרעה, כשם

חי ולהישאר קדוש וטהור, ולכן עמד וברכם בברכה זו, שכל אחד יברך את בניו שיזכו להיות כמותם, שלא ילכו אלא בדרך התורה הקדושה ואל ילמדו ולא יתפעלו כלל מהסובבים אותם שאינם הולכים בדרך הנכונה.

מובא בזוהר הקדוש, כפי שבאדם יש לבוש, שעל ידו הוא מתכבד ומתראה לפני הבריות. והלבוש מכסה את הגוף, והעיקר היא הנשמה הפנימית. כך בתורתנו הקדושה: הסיפור הוא כאותו בגד המכסה את הגוף, הסיפור מסתיר משמעות, לקח והוראה. והעיקר היא הנשמה הפנימית, הם הרזין דאורייתא, מסתרי חכמת הקבלה, וכל האורות העליונים התלויים בכל אות בתורה! כלפי מה הדברים אמורים? התורה הקדושה מצאה לנכון לספר סיפור מפורט, איך קבלו אפרים ומנשה, בני יוסף, את ברכתם.

מנשה היה הבכור, ויוסף העמידו לימין אביו, ואת אפרים הצעיר משמאלו. ויעקב אבינו, שענינו כהו מראות, שיכל את ידיו, הניח שמאלו על ראש מנשה, ואת ימינו על ראש אפרים. כאשר בקש יוסף להסיר את יד שמאלו של אביו מעל ראש מנשה ולהציבה על ראש אפרים, אמר לו יעקב אבינו: "ידעתי, בני ידעתי" שמנשה הוא הבכור. "גם הוא יהיה לעם, וגם הוא יגדל, ואולם אחיו הקטון יגדל ממנו וזרעו יהיה מלוא הגויים". והוא ברכם, ובברכתו הקדים את אפרים למנשה: "בך יברך ישראל לאמר: ישימך אלוהים כאפרים וכמנשה".

והשאלה הנשאלת היא, אם אמר יעקב ליוסף "שני בניך הנולדים לך כראובן ושמעון יהיו לי", אם כן ראוי היה לנו יותר לברך את בנינו בברכת ישימך אלהים כראובן וכשמעון, ומדוע זה אנו אומרים כאפרים וכמנשה, ועוד צריך לבאר, מדוע נחשבים אפרים ומנשה בעיני יעקב יותר מראובן ושמעון, וכן יש לבאר מהו שנאמר "וישם את אפרים לפני מנשה", מהי ההדגשה היתירה בדבר זה?

כאשר ראה יעקב אבינו את אפרים ומנשה, שאל את יוסף, מפני מה קראת להם בשמות אלו, ענה לו יוסף, שלראשון קרא מנשה "כי נשני ה' את כל עמלי ואת כל בית אבי", והכוונה בזה שה' הרחיק אותי מביתו של יעקב אבינו, בית שכולו תורה ויראת ה'. ולשני קראתי אפרים, "כי הפרני אלהים בארץ עניי", שה' גדלני בארץ אויב, והגעתי

"...הוא טוב". ודאי שיש רע, ייסורים ומכאוב. אבל "לטובה הוא עושה". כלומר, התכלית היא לטובה, התוצאה תהיה ברוכה. גם אם רע, ורע מאוד, חלילה – נדע שאין זה מקרה או מזל רע או צירוף נסיבות, נדע, שיש לנו אב אוהב בשמים, שעינו פקוחה עלינו, וידו מנחה אותנו לטובתנו. ואב, פעמים שנותן יד לבנו, ופעמים נושאו על כתפיו, ופעמים דורש ממנו להסתדר לבד. ולפעמים – מייסרו ומוכיחו, אף מענישו. אבל הכל – "לטובה הוא עושה". ככתוב: "למען ענותך ולמען נסותך – להיטיבך באחריתך". (דברים ח, טז.)

רבינו יוסף חיים זצ"ל ה"בן איש חי", שאל על מעשה זה: היו עם רבי עקיבא: תרגול, חמור, ונר. כיצד הדליק את הנר במדבר? אלא ודאי היה עימו מצת! מצת 'של פעם', שתי אבני צור ונעורת של פשתן, שהניצוצות נאחזו בה. המשיך ה"בן איש חי" ושאל: אם היה עמו מצת בו הדליק את הנר – כאשר בא משב הרוח, וכיבה את הנר, מדוע לא שב והדליק את הנר?

והשיב: כאשר ילד הולך לישון ורוצה לקרוא ספר במיטה, ומשאיר את החשמל דולק, ובא האב ומכבה את האור כדי שהילד ילך לישון – אם הילד יודע שהאב דורש את טובתו, ויודע מה טוב בשבילו, לא ידליק שוב את האור.

והנה רבי עקיבא נחון בחוסן כזה של אמונה, של ידיעה כי 'ה' רועי – לא אחסר, בנאות דשא ירביצני, על מי מנוחות ינהלני". עד ש"ם כי אלך בגא צלמות לא אירע רע, כי אתה עימדי!" אם רבונו של עולם הביאני לכאן, אני מבין שלטובתי חייב אני לעבור בדך זו! אצלו היתה זו ידיעה מושרשת, חיה, מוחשית. הנה כי כן, סיפור זה מעביר מסר, אבל מטיל גם חובה. החובה היא, שידיעות רבות שהן בגדר תאוריה, אם נתבונן – נראה אותן במוחש. והסיפור מטיל עלינו חובה להתבונן ולהפיק את הלקח המוחשי.

"השמים מספרים כבוד אל, ומעשה ידיו מגיד הרקייע". אם כן, חובה מוטלת עלינו: "שאו מרום עינכם, וראו מי ברא אלה".

וכן היה בימים האחרונים של מלחמת העולם השנייה, שאשה אחת נגזר דינה למוות בתליה בחצר גטו ברגן בלזן, כיון שנתפסה גונבת קליפות תפוחי אדמה. ולאחר שכבר נקשר החבל על צווארה, נשמע לפתע קול האזעקה מחמת תקיפת מטוסי בעלות הברית על גרמניה. התחננה האשה לחברותיה שיתירו את החבל מצווארה,

שהוא מודה על הטובה, כי ידע שבאמת, הכל לטובה.

עוד מעשה מובא בגמרא, (ברכות ס: בריב עקיבא, תלמידו של רבי נחום, שהיה רגיל לומר: "כל דעביד רחמנא לטב עביד", כלומר, "כל מה שהקדוש ברוך הוא עושה – לטובה הוא עושה", והיה רבי עקיבא מהלך בדרך, והגיע לכפר אחד. דפק על פתחי הבתים וביקש כי יארחוהו ללינת לילה בתשלום, ואיש לא הסכים להכניסו לביתו. כולם טרקו את הדלת בפניו. לא הצטער רבי עקיבא, לא איבד בטחונו בבוראו, ואמר "כל מה שהקדוש ברוך הוא עושה, לטובה הוא עושה". הלך ללון במדבר, בפאתי הכפר. והיו עמו תרנגול כדי להעירו משנתו עם שחר, חמור שרכב עליו, ונר ללמוד לאורו.

בחר לעצמו מקום לינה, והדליק את הנר ללמוד, בא משב רוח, וכיבה את הנר. אמר: "כל מה שהקדוש ברוך הוא עושה, הכל לטובה". שכב לישון בעלטה.

לפתע שומע הוא קרקורים נואשים: חתול התגנב, וטרף את התרנגול. משך רבי עקיבא בכתפיו ואמר: "כל מה שעושה הקדוש ברוך הוא, לטובה הוא עושה". ואז נשמעת שאגת אריה מקפיאת דם, אריה משחר לטרף זינק על החמור, שיסעו וטרפו. כל זאת קורה בסמוך לרבי עקיבא, ומה אומר רבי עקיבא? "כל מה שהקדוש ברוך הוא עושה, לטובה הוא עושה". לאחר כל זאת, שומע רבי עקיבא קולות קרב ונאקות פצועים, מצהלות מנצחים ושוועת מנוצחים. כנופיית שודדים התנפלה על הכפר, ולקחה את יושביו בשבי כדי למכרם לעבדים. אמר להם רבי עקיבא: כלום לא אמרתי לכם, שכל מה שעושה הקדוש ברוך הוא – לטובה הוא עושה? כי לו נענו לבקשתו, ונתנו לו מקום לינה היה נופל בשבי השודדים. אילו האיר הנר, קרא התרנגול או נער החמור, כל אלו היו מזעיקים את השודדים, ומגלים את מקומו. ויש להעיר, מה הטעם שתפס לו רבי עקיבא לשון שונה מרבו, רבי נחום, שהיה אומר "גם זו לטובה", ואילו רבי עקיבא השתמש במטבע לשון שונה. והתשובה לזה, כי רבי עקיבא ראה, שהלשון שתפס רבו, היא לשון שאינה טובה כל כך, שלשון "גם זו לטובה" משמעה, שאף שהיה יכול להיות טוב יותר, מכל מקום "גם זו לטובה". ואילו ר' עקיבא, נתבונן בפתגם שאמר: "כל מה שהקדוש ברוך הוא עושה" – לא, הוא לא סיים במילים

ובספר "מעבר יבוק" מוסיף "שעל המברך והמתברך יכולו הברכות, כי אין שטן ופגע רע בשבת שיקטרג על הברכה... וצורך גבוה הוא לברך את בניו בשבת. ואם יש לו בת, גם היא בברכה. ובפרט בליל שבת, והמשכיל יבין מעצמו כי כנים דברנו".

ויברכם ביום ההוא לאמר בך יברך ישראל לאמר ישימך אלוקים כאפרים וכמנשה וישם את אפרים לפני מנשה (מח, כ) מכאן המנהג בהרבה קהילות בישראל שההורים מברכים את בניהם בערב שבת במילים האלה. וגם אלה שלא מברכים כל שבת, מברכים אותם בנוסח הזה לפחות בערב יום הכיפורים. בין המון אישים מפורסמים בכלל ישראל בכל הדורות, ברכתנו היא שילדינו יהיו דווקא דומים לאפרים ומנשה. מדוע לא לאברהם ויצחק, כשם שלבנות אומרים ישימך אלוקים כשרה רבקה רחל ולאה, מדוע לא משה ואהרן?

ידוע המושג של ירידת הדורות, דהיינו שמיום מתן תורה עד ימינו אנו, מדרגת כל דור הולכת ופוחתת. יהושע לא היה משה רבנו, והזקנים שבאו אחרי יהושע לא היו במדרגתו. ידיעת התורה הולכת ויורדת מדור לדור. ככל שאנחנו מתרחקים בזמן מהר סיני, אנחנו מצפים פחות ממנהיגי הדור. לעיתים אנחנו מתלוננים שחסרים לנו הגדולים של הדור הקודם. זה חלק מירידת הדורות הבלתי נמנעת. כשמברכים ילד ב"ישימך אלוקים כאפרים וכמנשה", הסיבה היא ששניהם היו היוצא מן הכלל. למרות שהם היו שייכים לדור שאחרי יוסף, הם תפסו את מקומו הלגיטימי של אביהם בין שאר השבטים. יעקב השווה את דורם עם דורם של בניו. כשמדברים על אפרים ומנשה, אין ירידת הדורות.

רב יעקב ויינברג ז"ל פעם אמר שכל הורה מצפה לראות הברכה שכל ילדיו ישיגו את מלוא הפוטנציאל שלהם בחיים. אפרים ומנשה השיגו משהו טוב יותר. הם נהיו יותר ממה שאביהם היה יכול לצפות מהם באופן הגיוני. הם השיגו מעמד דומה לשנים עשרה בני יעקב.

חלק מברכתו של יעקב היה ששני האחים האלה יחליפו את יוסף ויהיו חלק מכלל שבטי ישראל. לזה הייתה השפעה על חנייתם במדבר, על ייצוגם בין האנשים שנשלחו לרגל את הארץ, על ירושתם הגיאוגרפית בארץ ישראל, ועוד על מספר נושאים שונים. וכל זה, בגלל החריגה

כיון שידיה קשורות, שחררו אותה חברותיה ומיד ברחו לתפוס מחסה. ל"רוע" מזלם, ירדו לתפוס מחסה במבנה תת קרקעי שבו הסתתרו הנאצים הארורים מפקדי המחנה. מיד הורה המפקד לשני הנשים באיומי אקדח לצאת מן המקום, בצער רב הן יצאו ממנו והסתתרו מתחת לקיר סמוך. לא חלפה דקה ולפתע נשמע קול פיצוץ עז מפצצה שהטילו מטוסי בעלות הברית הישר על מקום המסתור שבו שהו הגרמנים. נמצא, שהכל לטובה היה, כי אין רע יוצא מאת ה' יתברך, אלא שאין אנו יודעים תמיד מהי הטובה שצומחת מכל מהלך, וצרכים אנו להאמין כי הכל לטובה.

מס' טעמים למה מברכים את הבנים דווקא בברכה מיוחדת זו.

א. הבני יששכר כותב שאפרים לא החזיק את עצמו בגאווה על מנשה, אף שהיה יותר חשוב מאחיו הבכור, וגם מנשה לא קינא באחיו שהוא קטן ממנו ונתנו לו יותר זכויות ויעקב שם יד ימינו עליו, ולכן מברך כל אבא לבניו שלא יתגאו אחד על השני ולא יקנאו אחד בשני.

ב. עוד טעם למה מברך האב את בניו שיהיו כאפרים וכמנשה, מפני שהם גדלו במקום טובמאת מצרים ובכל זאת החזיקו מעמד, וזה שמברך האב לבניו שאפילו שיהיו לבניו ח"ו זמנים קשים שיתחזקו ויחזיקו מעמד כמוהם.

ג. בך יברך ישראל ישימך וגו'. שואל הבאר יוסף מה הלשון בך, ומתרגם שהכוונה בך ליוסף שממנו נוכל ללמוד שהגם שהיה במצב שפל בכל זאת נתעלה ברום המעלה ונהיה מלך על כל מצרים, כך כל אב יכול לברך את בנו בכל מצב שהוא לא להתייאש ויוכל לעלות ברום המעלות.

ד. בברכה " כאפרים ומנשה" מתבטאת תקוות ההורים שילדיהם יחיו באהבה ואחוה כמו אפרים ומנשה שהרי כל ספר בראשית מספר על מלחמות אחים: קין והבל, יצחק וישמעאל, יעקב ועשו, יוסף ואחיו. אפרים ומנשה הם האחים הראשונים שאינם רבים. עם ישראל מתחיל להיווצר רק אחרי שיש שלום בין יוסף לאחיו ורק אז מתחיל ספר שמות שבו עם ישראל הופך לעם שהרי בלי אחדות אי אפשר לכונן עם.

ו"בסידור היעב"ץ" מביא ש"מנהגם של ישראל לברך הילדים בכליל שבת אחר התפילה או בכניסה לבית את ברכת הבנים שאז הוא עת רצון שיחול השפע וראוי להמשיכו על הילדים".

זה, הברכה האמורה כאן בפסוק ("ישימך אלוקים כאפרים וכמנשה"), היא ברכה הנאמרת לבן בשעת ברית המילה ("ביומא דמהולתא")

והדברים טעונים הסבר – מה עניינה של ברכה זו לשעת המילה דווקא? משיב על כך הנצי"ב בפירושו העמק דבר (בחלק ההערות, המכונה "הרחב דבר"): אפרים ומנשה, כל אחד מהם הייתה בו ייחודיות ומעלה אחרת: אפרים היה גדול בתורה ודבק בקב"ה, ואילו מנשה היה מצוי בהליכות עולם ועוסק בצרכי ישראל. והנה, בשעת ברית המילה, טרם ידועות תכונות נפשו של הילד, אם יפנה לכיוון של דבקות בתורה או שמא לעיסוק בעבודה וצרכי ציבור. ולכן בשעה זו מברך האב את בנו, שבכל מסלול שיפנה אליו, יעלה מעלה מעלה – אם נתיב חייו יהיה של דבקות בתורה ובקב"ה, יהיה כאפרים; ואם יבחר בדרך של הוויות העולם, יהיה כמנשה. ובלשונו: "אפרים ומנשה היה כל אחד גדולתו משונה מחברו. אפרים היה גדול בתורה ודבק לאלוקיו, ומנשה בהליכות עולם ועוסק בצרכי ישראל. והנה בתרגום יונתן איתא על זה המקרא, שבשעת מילה מברכין ככה. והעניין, שידוע שאינו ראוי לברך את האדם אלא מעין ברכתו שברכו ה' עד כה, לעשיר בעשרו ולחכם בחכמתו, ואם כן אין ראוי לברך למי שאינו עוסק בתורה שיהיה כאפרים, וכן למי שהוא אינו עוסק בהוויות העולם שיהיה כמנשה. אבל בשעת מילה דלא נודע עדיין את הדרך אשר הילד ילך בה, אז יברך ישראל ישימך אלוקים כאפרים – אם היא עוסק בתורה יצליח כמוהו, וכמנשה – אם יהיה עסוק בהוויות העולם יהיו כמנשה".

ישימך אלוקים כאפרים וכמנשה (מח, כ) נאמן ביתו ותלמידו המובהק של מרן החתם סופר, הגאון רבי פישל סופר זצ"ל, היה רגיל להביא את בניו הקטנים בכל ליל שבת קודש לבית המדרש, כדי שיתברכו מפומיה דרבינו. לימים אמר בנו הגאון רבי זוסמאן זצ"ל, שמה שזכה לזכות את הרבים בחיבוריו, אינו אלא בגלל הברכות שנתברך על ידי רבינו בכל ליל שבת.

בן יברך ישראל לאמור ישימך אלוקים כאפרים וכמנשה וישם את אפרים לפני מנשה (מח, כ). מובא בס' אגרא דכלה יש לדייק, מדוע יתברכו באמת כלל ישראל דייקא עם מנשה ועם אפרים,

שיעקב נתן לאפרים ומנשה מעמד שוויוני בין בניו. רב ויינברג מלמד שהמשמעות של "ישימך אלוקים כאפרים וכמנשה" היא שיהי רצון שתעלה מעל הפוטנציאל שלך ותשיג יותר מהציפיות הפראיות של כולם!

ויברכם ביום ההוא לאמור, בן יברך ישראל לאמור, ישימך אלוקים כאפרים וכמנשה (מח, כ). יעקב מברך את אפרים ומנשה בכך, שלאורך הדורות יאחלו אנשים לבניהם להיות "כאפרים וכמנשה". ועל פי זה מיוסד נוסח ברכת הבנים בזמננו בכניסת יום כיפור (ויש נוהגים גם בכניסת שבת, כך כותב המהר"ל מפראג, ב"ספר החיים", פרנסה וכלכלה, פרק ו: "ונוהגים העולם שהאב מברך את הבן, וכן הרב את תלמידו, ביום הקדוש הזה, לפי שצינורי הברכות פתוחים בו, ואל תהי ברכת הדיוט קלה בעיניך". ועיין שם טעם נוסף).

מדוע באמת האיחול לבנים הוא שיהיו "כאפרים וכמנשה", ולא כאחד השבטים האחרים או כאבות עצמם? נאמרו על כך בספרי אחרונים מספר תשובות:

א) אפרים ומנשה גדלו במצרים, שהיא מקום אלילים וטומאה. ועל אף זאת נשאו טהורים וממשיכי דרכו של יוסף. וכך מאחל כל אב לבנו – יהיו אשר יהיו התנאים והנסיבות שתיקלע אליהם במהלך חייו, תזכה להיות כאפרים וכמנשה, שלא סטו מן הדרך אלא עמדו בטהרתם והמשיכו להיות "נושאי הפליד".

ב) אפרים ומנשה הם האחים הראשונים הידועים בתנ"ך שלא שרר ביניהם מתח או מריבה (בניגוד לקין והבל, יצחק וישמעאל, יעקב ועשיו, יוסף ואחיו). כך מאחל האדם לבניו, שיהיו בשלום ובאחוה כאפרים וכמנשה [וראיתי מוסיפים על כך, שכאשר הקדים יעקב את אפרים למנשה, מנשה לא התרעם כלל וקיבל זאת באהבה. וכשראה כך יעקב, אמר שיאחל כל אחד לבניו, שכך יהיו, ללא קנאה ומריבות].

ג) לאורך הדורות ישנה ירידת דורות טבעית; כל אדם מאחל לבניו, שלא יהיו חלק מאותה ירידה, אלא יהיו לפחות בדרגת הדור הקודם. מאחר שדבר זה התקיים באפרים ומנשה (שאמר להם יעקב, "כראובן ושמעון יהיו לי"), לכן מברך כל אדם את בניו "ישימך אלוקים כאפרים וכמנשה". עוד בעניין הברכה "ישימך אלוקים כאפרים וכמנשה" לפי יונתן בן עוזיאל, בתרגומו לפסוק

בברכתם. ויאמר איש לבנו ישימך אלוקים כאפרים וכמנשה". מדוע זכו אפרים ומנשה יותר מכל שאר האחים הקדושים שבשמים יברכו את ילדי ישראל לדורות עולם. זה יכול להיות בליל שבת לפני הסעודה, כמה דקות קודם היום הקדוש יום הכיפורים, או בסתם יום של חול. אבא מברך את בנו כששפתותיו לוחשות בערגה "כאפרים וכמנשה". מה הזכות הגדולה שיש בצמד האחים הללו יותר מכולם? הגמ' במסכת שבת (י.) באה בטרוניה על יעקב ואומרת "בשביל משקל שני סלעים מילת (הצמר ממנו עשו את כתונת הפסים) שנתן יעקב ליוסף יותר משאר בניו נתקנאו בו אחיו, ונתגלגל הדבר וירדו אבותינו למצרים". ונשאלת השאלה לאחר מכירת יוסף לאחר כל הסאגה המבישה הזו, יעקב כביכול שוב חוזר על אותה טעות ומסכל את ידיו ונותן כבוד והעדפה לצעיר לפני הבכור. וכי לא חשש שוב לקנאה, לרדיפה, לתחרות בין האחים. לא. יעקב יודע שכאן זה שונה. כאן מנשה לא יקנא באפרים, ואפרים לא יתגרה במנשה. אין ברכה מבורכת מאב לבן יותר מזה.

בן יברך ישראל לאמור ישימך אלוקים כאפרים וכמנשה (מח, כ). מבאר הרה"ק ה'בני יששכר' ז"ע (אגרא דכלה, בפרשתן) וכי למה יתברכו בני ישראל ב'אפרים ומנשה' יותר מבשאר השבטים או אבות הקדושים, אלא, שמעלה מיוחדת מצינו גבי אפרים ומנשה שיעקב אבינו העמיד לפניו שני אחים – והראה לעין כל שהוא מחשיב את הקטן יתר על הגדול, והנה הגדול אינו מקנא בקטן ולא כלום, ולאידך, הקטן – אינו מתגאה על הגדול, אכן, על כגון אלו נאמר 'בן יברך ישראל' – להיות כאפרים וכמנשה באחדות הגמורה, ללא גאווה וללא קנאה ה'.

עוד אמרו לבאר את הדמיון של חרב וקשת ל'תפילה', כי כמו ש"חץ" היוצא מן הקשת יהרוג את מי שפגע בו, אפילו אם הוא בא מתוך הקשת הנמצאת בידי חרש שוטה וקטן, מבלי כל הפרש והבדל אם הזורק את החץ גדול או קטן הוא, גיבור או חלש הוא, כי החץ עצמו יפעל פעולתו, כיוצא בו ממש היא התפילה, ממי שתבוא בכוחה לפעול פעולות כבירות – לשנות הטבע ולבטל הנגזר, להריק שפע ברכה עליונה ברוח ובגשם. יא. עוד ביאור שמעתי מהגה"צ רבי מנחם מנדל מנדלסון זצוק"ל רבה של קוממיות, שפעם שאל

וכי מה עדיפותא יש בהו לגבי שאר השבטים . עוד יש לדקדק על הכתוב שכאן חזר ושינה את "וישם את אפרים לפני מנשה", וכבר כתוב כן לעיל. ויש לומר שהנה אחר ששיכל יעקב את ידיו, ששם על מנשה את ידו השמאלית ועל אפרים את הימין, ה' רואה את מידותיהם הטובות, שאחרי כל זה אין אפרים מתגאה בזה כלל על אחיו, כתוצאה מחמת מידותיו הנחמדות, וכמו כן שפיר הוא כי אין מנשה מתקנא באחיו אפרים כלל שגם לו היו מדות טובות, ולזה כיוון ואמר בברכתו שאכן לדבר כזה בהחלט יש להתברך בהם שגם כל כלל ישראל יהיו כמותם בעניין של גאווה וקנאה . זהו שאמר הכתוב, "בן יברך ישראל לאמור ישימך אלוקים כאפרים וכמנשה", שכל אחד מישראל יצפה ויאמר שגם בנו יהיה כמנשה ואפרים, וכי תימא במה, על כן מבאר "וישם את אפרים לפני מנשה", שאכן לגבי דבר זה של שימת אפרים לפני מנשה, שלא צמחה מזה קנאה או שנאה, גם כן יהיו המה כמותם...

בן יברך ישראל לאמור ישימך אלוקים כאפרים וכמנשה (מח, כ). מובא במקדש מרדכי מעלה מיוחדת מצינו בשני האחים אפרים ומנשה. מאז בריאת העולם הייתה נופלת תדיר מחלוקת בין שני אחים. הם היו תמיד סמל לקנאה ותחרות. כך היו קין והבל, יצחק וישמעאל, יעקב ועשו, ואף יוסף ואחיו. לא כן היה אצל אפרים ומנשה, אף שהקדים יעקב את אפרים הצעיר, והיה מקום וסיבה לשנאתו של מנשה, הרי לא עורר הדבר כל קנאה, ושני האחים חיו באחוה גמורה. כלפי מידה זו אשר התגלתה באפרים ומנשה, בירך יעקב כי בהם יברכו "ישימך אלוקים כאפרים וכמנשה" אשר הצטיינו במידת האחוה, ויהיו הם סמל ומשל לכל מי שירצה לברך את בניו באהבה ורעות.

בן יברך ישראל (מח, כ). דווקא הם שלא גדלו במקום הקדושה, והגיעו לאן שהגיעו מעלתם גדולה יותר מכולם. זה מה שמברך אב את בנו גם מתי שידי לא תהיה על ראשך, ותלך למקום אחר, זכור את דרך ה' ואת מסורת אבות כאפרים וכמנשה.

בן יברך ישראל ישימך אלוקים כאפרים וכמנשה (מח, כ). אומר רש"י "הבא לברך את בניו יברכם

הדברים האלה פרח לו האיש, ונתברר כי הנה זה אליהו זכור לטוב.

ישנו מדרש המפרש שתי מילים בפרשתנו באופן שעומד לכאורה בניגוד גמור למשמעותן הפשוטה. למעשה, על פני השטח, הפירוש נראה אפילו כסותר את המשמעויות הפשוטות. יעקב מברך את ילדי יוסף, ואז הוא אומר ליוסף: "ואני נתתי לך שכם אחד על אחיך, אשר לקחתי מיד האמורי בחרבי ובקשתי". רש"י מסביר כי לאחר שהאחים תקפו את העיר שכם, בתגובה לתקיפת אחותם דינה, ניסו השכנים האמוראים לכבוש את יעקב בעת חולשתו, בדומה להצטרפותה של ירדן נגד ישראל במלחמת ששת הימים. גם הם הובסו בדרך נס. לכן יעקב אומר ליוסף שהוא רכש את האדמות האלה בחרבו ובקשתו. אבל רש"י ותרגום אונקלוס, הידוע בתרגומו הכמעט מילולי לתורה, סוטים ומתרגמים את המילים חרב וקשת באור אחר. רש"י מסביר שאלה חכמה ותפילה, ואונקלוס מסביר את המילים כשתי צורות של תפילה ובקשה.

המשל הוא מובן. התפילה עולה בוודאי על העט בעוצמתה מעל החרב. ויש תפילות, שכמו חרב, חזקות וסוחפות, ופוגעות על כל אלה שהן מכות. אחרות, כמו חץ, מגיעות לנקודה מסוימת ממרחק גדול. השאלה היא: אנחנו יודעים שיעקב התפלל. כמובן הוא התפלל! תפילותיו של יעקב מתועדות לאורך ספר בראשית. הוא התפלל בכל מפגשיו עם יריביו, אבל הפעם, הוא בחר לדבר על יכולות הקרב הנפלאות שלו. מדוע, אם כן, לתרגם את שמות כלי המלחמה שלו כתפילה?

הרב מפוניבז', הרב יוסף כהנמן זצ"ל, נודע במאמציו לבנות מחדש את עולם התורה מאפר השואה. הוא ייסד את היהלום שבכתר שבעיר התורה בני ברק, ישיבת פוניבז', ושלל מוסדות מקושרים אליה. הוא בנה ישיבה לגיל הרך, ישיבה אחרת לגברים צעירים, ואחת נוספת לתלמידי חכמים נשואים. הוא בנה בתי אבות, מתחם דיור ענק עם מאות דירות מסובסדות למשפחות נזקקות, וכן, הוא בנה בתי ספר לבנים ולבנות יתומים בבני ברק, באשדוד ובערים רבות ברחבי ארץ ישראל.

לעיתים קרובות, הוא היה מבקר תומכים עשירים בארצות הברית, קנדה, דרום אפריקה ואירופה, ומבקש מהם לתרום למוסדות פוניבז'. מסופר

אחד מה'בעלי בתים' את אביו הגה"צ רבי בנימין מנדלסון זצוק"ל (בעת שיעורו לבעה"ב בקוממיות), מדוע 'שיכל את ידיו ולא החליף ביניהם את מקום עמידתם, ענה לו הגר"ב, דזה ברור שהיה וויכוח בין יעקב אבינו ליוסף ב'שיטות' בעבודת ה' איזה דרך ישרה היא שיבור לו האדם (כמבואר בספרים הקדושים), ולדורות למד אותנו יעקב אבינו כאשר יש וויכוח בין לבין רעך, אל תבלבל אותו שיודה וילך כדרכך, אלא הנח לו, שיישאר לעמוד על מעמדו, ושנה והזז את עצמך, על כן השאיר את אפרים ומנשה כמו שהעמידם יוסף, ושיכל את ידיו שלו.

כע"ז אמרו בעלי המוסר, משל לצבי שנכנס ליער עבות ולא עלה בידו לעבור בדרכו כי בכל פסיעה נסתבכו קרניו בסבך העצים, וניסה בכל כוחו לנתק את הענפים, והנה אך נשתחרר מעץ אחד מיד שב להסתבך בקרניו בעץ נוסף, פגע בו עובר אורח ואמר לו, טיפש שכמותך, ימין יכלו ועצי היער לא יכלו, איעצך – קצוץ נא את קרניך ואז תוכל להלך ביער באין פגע ומפריע. כיו "ב אמרינן למי שמהלך בין הבריות – במקום ש'יסתבך' בסבך מידותיהם וטבעיהם של אינשי דעלמא, יקצוץ את 'קרניו הבולטות' – כל חד בדיליה, והכל יבוא על מקומו בשלום.

מסופר על הרה"ק רבי דוד מלעלוב זי"ע, שפעם עשה את דרכו בפרוס הפסח אל העיר ליז'ענסק אל רבו הרה"ק הרבי רבי אלימלך זי"ע. בהיותו בלב יער איבד את דרכו ולא ידע אנה יפנה, מכיוון שכך נעמד הרר"ד ובכה אל הבורא בדמעות שלישי שיחלצו מן המיצר, לא עברו כמה רגעים והנה פגש הרר"ד בזקן אחד, והוא הדריכו והוציאו מסבך היער. כאשר הגיעו להיפרד זה מזה, נענה הזקן ואמר לו שני דברים אלמדך שתזכרם תמיד, ואלו הם. א. בבוא הנגר לחבר שני קורות עצים יחדיו, ובאחד מהם יש 'בליטה' כלפי חוץ, אזי העצה היעוצה לחזור 'שקיעה' בקרש השני – במקום לחתוך ולגזום את בליטותיו של הראשון, וכך יתחברו שני העצים והיו לאחד. ובא לרמז לכל אחד באשר הוא שכשברצונו להתחבר עם ידידיו וחבריו באהבה, אחווה, שלום ורעות, עצתו שיעשה שקיעה בעצמו – כלומר שיוותר משלו לרעהו, וכך יבואו לאחדות השלימה והראויה. ב. תחת אשר תעמוד ותפשפש במעשי רעך, עסוק בדרישה וחקירה אחרי מעשי עצמך... מיד אחר

ומתחדש עליו כל יום, ורק על ידי העזר והסיוע ממרום אפשר לנצח. מסופר על אדם זקן, מוכר ביגלה, שדרכו לבוא עם עגלה לשוק ולצעוק "ביגלה חם!" בערך כל 20 דקות היה ניגש לקוח אחד וקונה ביגלה. ראה אותו עשיר אחד וריחם עליו, שבגיל מבוגר הוא צריך לעמוד בחום ולצעוק כך, אז ניגש אליו ושאל אותו כמה שעות הוא עובד וכמה מרוויח.

סיפר לו הזקן על גובה משכורתו. הציע לו אותו עשיר שהוא מוכן לתת לו את אותה משכורת ובתנאי שבשעות האלה הזקן יקרא תהילים בבית הכנסת. הזקן הסכים, אך הדבר נמשך מס' ימים בלבד, ומיד החליט הזקן שהוא רוצה לחזור בו מאותה הצעה. שאל אותו המעסיק מדוע הוא רוצה לעבוד בחוץ בחום, וכי לא עדיף לשבת בבית הכנסת ולקרוא תהילים...? השיב לו הזקן שהוא רוצה שהם ילכו לרב העיר ושם יסביר. כשהגיעו לרב העיר סיפר הזקן לרב, שנכון שאותו אדם עשה אתו חסד שנתן לו לקרוא תהילים בבית הכנסת במקום לעמוד בשוק ולצעוק ביגלה, אבל הוא מרגיש, שבזמן שהיה מוכר ביגלה הוא היה יותר קרוב לה', כי כל הזמן היה מתפלל שה' ישלח לו לקוח, ואח"כ היה מודה על שקיבל תפילתו וממילא כל הזמן היה שקוע בתפילה. עכשיו, כשהוא קורא תהילים, שזו מעלה גדולה – עדיין חסרת לו תפילות מעומק הלב.

הבעל שם טוב הקדוש אמר: לאדם היודע להתפלל, מאומה לא יחסר. והמשיל על כך משל: משל למלך שאמר לאנשיו: "תבקשו ממני דבר ואתן לכם". בא אחד וביקש כסף, השני – אבנים טובות. היה שם פיקח אחד שאמר למלך: "לא כסף ולא אבנים טובות חפצי, אלא ירשה לי המלך לבקרו בכל יום לדבר עמו, ואז שוב לא יחסר לי מאומה..." אוי לאותה בושה אוי לאותה כלימה.

ובשם הגה"צ רבי אליהו לופיאן זצוק"ל – אם ישאלו לאדם אחרי תפילת שמונה עשרה האם אמרת ברכת רפאנו וכדומה, יאמר: "מסתמא אמרתי", אבל אינו זוכר כלל מה שאמר, וגם לא ידע בשעת תפילתו מה הוא אומר, רק מתוך הרגל, כבר שגור בפיו מה לומר – ברכה אחר ברכה – הלוך ונסוע!... פעם אחת נסעתי בעגלה בדרך, ופתאום אני רואה שהעגלון קושר את המושכות לעגלה והוא נשכב לישון. שאלתי אותו לפשר מעשיו, והוא השיב לי: "אל דאגה, הסוס מכיר כבר את הדרך היטב והוא יגיע לייעודו גם

שתורם מסוים התבדח איתו פעם: "הרב כהנמן היקר", הוא תהה, "מדוע כל הרבנים האחרים וראשי הישיבות שמבקרים אותי אף פעם לא מזכירים כסף? כל מה שהם מדברים עליו זה תורה ומצוות. אבל כבודו מגיע, וחותר ישר לעניין. אינך מדבר על תורה ומצוות. פנייתך היא ישר ולעניין. אתה בא הנה, ואומר שאתה זקוק למאה אלף דולר כדי לסיים בית ספר באשדוד. למה אינך נותן לי גם נאום על תורה, מצוות והמשכיות יהודית?" הרב כהנמן לא נסוג אחור. הוא לקח את ידו של האיש, הסתכל לו בעיניים, ואמר לו: "אתה מכיר אותי היטב. הרבה מגייסי כספים מדברים 'תורה, תורה, תורה', אבל הם מתכוונים לכסף, כסף, כסף. אני מדבר כסף, אבל מתכוון לתורה, תורה, תורה". חז"ל שהבינו את מהות הווייתו של יעקב, שראו את אמונתו העמוקה בברחו מעשו, בלחימתו עם המלאך, בהתמודדותו עם הטרגדיה של שכם, ואשר העריכו את עבודתו עם לבן, הבינו טוב מאוד מה היו קשתו וחרבו. הם הרגישו מאוד בנוח עם גדולתו של אישיותו של יעקב, ספוגה ברוחניות המחוברת תמיד לבוראו. הם הבינו שכאשר יעקב אמר חרב, הוא התכוון לתוצאה המהירה והחדה של התפילה, וכשהוא אמר חץ וקשת, הוא התכוון לזעקה הנוקבת של התחרונים. כל מילה, אפילו המילים הרגילות לכאורה של אבותינו, היו יסוד אמונתנו, והן מלאות במשמעות רוחנית. הכל הצביע לאחד שלמעלה. כאשר אנו, כיצורים זמניים, מטיפים לתפילה ומאמצים אמונה, אז אנו צריכים להיות חשודים. האם אנחנו באמת מתכוונים לתפילה ואמונה, או שאנחנו רק מדברים תפילה אבל חושבים קשתות וחיצים.

בחרבי ובקשתי (מח, כב). אונקלוס מתרגם זאת: "בצלתי ובעותי" (בתפילתי ובבקשתי). גם משה רבינו במלחמת עמלק נקט בשיטה זו, כמו שנאמר: "צא הלחם בעמלק.. אנכי נצב על ראש הגבעה... ויהי ידיו אמונה" (שמות יז) יען שתפלה תלויה באמונה כמו שמתרגם אונקלוס: "פריסן בצלו" (פרשות בתפילה). באמצעות השבח וההודאה אנו מחזקים את האמונה ואת הקשר עם הבורא, ובכך נלחמים ביצר הרע שמנסה לנתק אותנו מה'. באמצעות התחינה והבקשה, אנחנו יכולים לעורר רחמי שמים ולקבל סיוע ממוקד במלחמה שלנו. כי הרי יצרו של אדם מתגבר עליו

ונזכה כלנו שתפילותינו תהיינה רצויות לפני המקום.

אשר לקחתי מיד האמורי בחרבי ובקשתי (מח, כב). [יעקב מתאר, כיצד כבש חבל ארץ מן האמורי "בחרבי ובקשתי"] את המיילים "בחרבי ובקשתי" מתרגם אונקלוס כך: "בצלותי ובבעותי", כלומר תפילתי ובקשתי (וכך מבואר בבבא בתרא, דף קכג). ויש להבין, כיצד "תפילתי ובקשתי" מהווה תרגום של "בחרבי ובקשתי"? מבאר המשך חכמה – "תפילה" היא פנייה לקב"ה בנוסח שקבעו חז"ל (שחרית, מנחה, וכו'), ואילו "בקשה" היא פנייה של אדם לקב"ה במילותיו שלו. וההבדל בין תפילה לבקשה משול להבדל בין חרב לקשת; החרב היא כלי נשק שעוצמתו העיקרית אינה תלויה בכוח שמשקיע האוחז (שהרי החרב יעילה מכוח עצם חדותה); הקשת, לעומת זאת, היא כלי נשק שכל כולו תלוי בכוח שמשקיע היורה (מעוף החץ תלוי לגמרי בכוח היורה, ואם לא יפעיל כוח ממשי, לא יעוף החץ כלל). וכך גם "תפילה" ו"בקשה": כשאדם מתפלל בנוסח הקבוע, מועילה תפילתו אפילו אם לא יכוון כ"כ, כי יש כוח בעצם המילים, שאותן טבעו חז"ל. על כן, נמשלה התפילה לחרב. מה שאין כן "בקשה" היא פנייה של אדם לקב"ה בנוסח עצמי, פנייה מן הלב. פנייה כזו תלויה כולה בכוח הכוונה שמשקיע המתפלל, כי אין לפנייה כזו השפעה כלל אם לא תצטרף אליה כוונת המכוון. ועל כן נמשלה הבקשה לקשת.

בחרבי ובקשתי (מח, כב). בחרבי ובקשתי – היא חכמתו ותפילתו (רש"י) מפני מה נמשלה התפילה לקשת? אומר האדמו"ר מקוצק שכן כאשר דורך האדם את קשתו, ככל שימתח יותר את המיתר, כך יגיע החץ למרחק גדול יותר. ואף בתפילה כן, ככל שמתפלל אדם בכוונה יתירה, מעומק לבו ובדבקות, עולה התפילה גבוה יותר ויותר ובוקעת שערי רקיע. סגולתה של התפילה כמו סגולתו של החץ תלויה במידת ההשקעה.

בחרבי ובקשתי (מח, כב) **תפילתי ובקשתי** (רש"י). פעם ביקר הג"ר יוסף הלוי לייכטאג אב"ד זאברוב המכונה "ר' יוסלע חריף" בבית מדרשו של רבינו החתם סופר. אחר כך סיפר, שראה את רבינו מפלפל עם תלמידיו בריתחא דאורייתא, וכשהגיע

בלעדיו. וכן היה, וכשהגיע הסוס למקום שבעליו היה רגיל להשקותו מים נעצר. וכך הוא האדם בתפלתו, כמו הסוס, מכיר את דרכו ויודע מתי צריך לכרוע, מתי להפסיק ומתי להמשיך, אוי לאותה בושה, אוי לאותה כלימה.

מספרים על יהודי שחבר בית משקה מהפריץ. בשנה הראשונה ספג היהודי הפסדים הלך לפריץ ובכה לפניו וביקש רחמים. הפריץ התרצה ואמר ליהודי שיוכל לשלם בשנה הבאה עבור שנתיים. בשנה השנייה הגיע זמן הפירעון ושוב ליהודי לא היה כסף לשלם. הלך לפריץ ובבכיות אמר לו שנחל הפסדים עצומים. הפריץ הסכים לדחות את מועד הפירעון לשנה השלישית. מיד בתחילת השנה היהודי חי בצמצום חסך ומפתח והצליח בסוף השנה לאסוף סכום השווה לפירעון של שנה אחת. הוא פחד ורעד ולא ידע כיצד יופיע לפני הפריץ כיון שהפריץ אמר שאם הוא לא יפרע לו את הכסף שמגיע לו לשלוש שנים אז דמו בראשו, הוא יזרוק אותו ואת משפחתו לבור עד שימותו ברעב.

היהודי זעק מקירות ליבו לישועת ה'. לבסוף, כשהגיע לפריץ מצא אותו מבושם מיין ושמה. הפריץ ניגש אליו ואמר לו: "עשיתי חשבון ויצא שאני חייב לך הרבה כסף". נתן ליהודי סכום עצום במזומן והיהודי הנבוך לקח את הכסף והזדרז לצאת מהפריץ במהירות.

כאשר הגיע הביתה סיפר לאשתו על הנס שקרה לו. אמרה אשתו: "אוי ואבוי לנו, כאשר הפריץ יבדוק ויגלה שאתה חייב לו ולא הוא חייב לך רע ומר יהיה סופנו. לכן, לך מהר ותחזיר לו את הכסף כמה שיותר מהר ותגיד לו שהייתה טעות". היהודי החליט ללכת לרב ולספר לו את הסיפור. כששמע הרב את הסיפור אמר: "אל תחזיר את הכסף, אין לך ממה לחשוש! הפריץ לא מתפלל תפילת שמונה עשרה ולכן הוא לא ישים לב שטעה ונתן לך כסף רב למרות שאתה חייב לו..." והמסקנה העצובה היא שיהודי מתפלל תפילת שמונה עשרה, מיד צצים לפניו כל חשבונותיו ועסקיו והוא מהרהר בהם במהלך התפילה. הסיפור משעשע אבל המסקנה עצובה. אמר פעם מישהו משפט שמשקף מציאות עגומה: "אם אבד לך חפץ, תתפלל תפילת שמונה עשרה ומובטח לך". לכן עלינו להתחזק ולא להפוך את התפילה לשגרה, להכניס חיות בתפילה, לקרוא ספרים שמדריכים כיצד לגרום שהתפילה תהיה מעניינת,

חיוב, אבל בשילוח הקן הוא ההיפך, דוקא בהיסח הדעת הוא חייב במצוה, ואם הזמין והכין קן ציפור לא עלתה בידו קיום המצוה. כמו כן ענין ביאת המשיח, שיהיה על דרך "מקרה" בהיסח הדעת, ואסור לעשות שום פעולות לקרבו, ואדרבה על ידי הפעולות מרחקים ח"ו ביאת המשיח. ולכן אמר יעקב "את אשר יקרה באחרית הימים", שביאת המשיח צריכה להיות בלי הכנה והזמנה, רק בתפילה ובתחנונים, ואז יבוא במקרה.

ויקרא יעקב אל בניו ויאמר האספו ואגידה לכם את אשר יקרא אתכם באחרית הימים (מט, א). הרה"ק רבי ישראל מרוז'ין ז"ע אמר: יודעלעך תדעו! שלפני ביאת המשיח, יחזור על עצמו הדבר שהיה בהר הכרמל, שירדה אש מן השמים לאליהו הנביא. אלא שלעתיד לבוא האש תרד לנביאי הבעל... ויצטרכו לטפס על 'קירות חלקים' כדי להחזיק עצמם באמונה!... והוסיף ואמר: שהעצה לזה הוא "האספו ואגידה לכם" התכנסו ותעשו אגודה אחת, "את אשר יקרא אתכם" בזמן ההוא כש"יקרא" אתכם, מלשון אשר קרך, כשהבעל דבר יקרר אתכם, "באחרית הימים" לפני ביאת המשיח. והעצה לזה היא אחת: "האספו"!!! דורשי רשימות מצאו חיזוק וסיוע לדברים הנ"ל מדיוק נפלא בפסוק: שהרי לפי פשוטו של מקרא שיעקב אסף את בניו ורצה לספר להם מה שיקרה בקץ הגלות, היה צריך לכתוב האספו ואגידה לכם את אשר "יקרה" ב"הא" ולא ב"אלף"? אין זאת אלא שהכוונה היא אמנם לקריאה ב"אלף". יעקב התכוון להגיד לבניו את הקריאה של באחרית הימים הסיסמא והדרישה של הימים ההם. וזו: "הקבצו ושמעו בני יעקב", התאגדו והתאחדו, כי התרופה המועילה ביותר לחבלי משיח היא אחדות ישראל.

האספו ואגידה לכם את אשר יקרא אתכם באחרית הימים (מט, א). פעם אחת שוחח הרה"ק רבי אלימלך מליזענסק זיע"א בסעודה שלישית ותיאר את זמן הגאולה וכך אמר: בדורו של משיח יהיה הבלבול כה גדול בין טוב לרע, וכאשר יתברר מי הוא הטוב ומי הוא הרע, יהיה זה דומה לניפוי קמח בנפה, כאשר מניחים את הקמח בנפה ומתחילים לטלטל הנה והנה עד ש כל הקמח נחבט בדפנות הנפה, הקמח הנקי עובר בחורי הנפה ואילו הפסולת נשארת בכלי. כשרואה

זמן המנחה הפסיק מדברי תורה והשמיע בקול רם תיבת "וידבר" והמשיך בלחש באמירת סדר קרבנות, והיה ניצב על עמדו, כמעט ללא זיע, כשידו אחת הדוקה בכף ידו השנייה. אך כאשר התבונן רבי יוסף סביבו, הבחין לפתע כי מעיני רבינו יורדות פלגי דמעה שהרטיבו את הרצפה. "ראיתי אז ג' מופתים בבת אחת", הפטיר רבי יוסף, "ראיתי איך שרבינו מסוגל לצמצם מוחשותיו, ומתוך עוצם הפלפול פנה כהרף עין אל התפילה; ראיתי איך שעמד ללא ניע ובאותו זמן גאו כל כך רגשותיו באמירת קרבנות עד כדי שפיכת דמעות רבות. המופת השלישי הוא הגדול ביותר, והוא עצם העובדא, שבמקום אחר היו מרעישים ארץ ומלואה על ידי סיפורי מופתיו של רבינו, ואילו בפרעשבורג אין איש שם על לב לכל החזיון המופלא הזה, כאילו היה דבר פשוט ומובן מאליו.

בחרבי ובקשתי" (מח, כב) בצלותי ובבעותי (רש"י) בעל החתם סופר היה מאריך מאד בתפילת "שמונה עשרה". שח פעם הגרי"ש אונגר זצ"ל(מובא ב'רשומים בשמן') כי עוד בעת לימודו בישיבת הגה"ק בעל ה'הפלאה', פנה אליו אחד מחבריו והעיר לו: "בזמן שהארכת בתפילתך, הספקתי ללמוד סימן שלם בשולחן ערוך עם 'מגן אברהם'; ואם כן, מדוע תאריך בתפילתך? הן חבל על כל רגע ורגע". השיבו רבינו: "הרי אמרו חכמינו ז"ל (ברכות נד ע"א): 'שלשה דברים מאריכין ימיו ושנותיו של אדם, ואחד מהם הוא 'המאריך בתפילתו'. אם כן, בזכות זאת שהנני מאריך בתפילה, יוסיף ה' על ימי חיי ויהיה לי זמן להשלים את הלימוד שהפסדתי בעת אריכות התפילה"....

האספו ואגידה לכם את אשר יקרא אתכם באחרית הימים (מט, א). צריך להבין מהו הלשון "אשר יקרה", והלא מעיקרי האמונה לא לתלות שום דבר במקרה, כי הרי הכל בהשגחה פרטית מאתו יתברך, וודאי זמן הגאולה וביאת המשיח הכל מושגח לפרטי פרטים, ומדוע הזכירו לשון "מקרה". ביאר זאת האדמו"ר מסאטמר זצ"ל, שהנה מצינו במצות שילוח הקן שאמרה התורה "כי יקרא קן ציפור", ודרשו חז"ל, כי "יקרא" פרט למזומן, והינו, שבכל המצוות על האדם לעשות הכנה למצוה, וצריך לדאוג להביא את עצמו לידי

יקרא אתכם באחרית הימים", מובא בילקוט שמעוני מהו "האספו? הטהרו. ומניין ש"האספו" מלשון טהרה? כשם שאתה אומר "ותסגר מרים ואחר תאסף", ומה הכוונה בפסוק האספו – הטהרו ואגידה לכם?... אלא, כנראה יכול כל יהודי כשלעצמו להיות נקי וצדיק, אבל כאשר מתאספים לאסיפה, מיד נכנס לפעולה יצר הרע של מחלוקות ותככים, רכילויות ומזימות. לכן בירך יעקב את בניו: "האספו" הטהרו, שייצאו טהורים מכל האסיפות האלה.

הקבצו ושמעו בני יעקב ושמעו אל ישראל אביכם (מט, ב). יעקב אבינו בירך את ילדיו ביום מיתתו, והיו בדבריו גם תוכחה, ולכן רק ביום מותו רצה להזכירם, וכמו שאמרו חז"ל (רש"י דברים א, ג) שיעקב אמר לראובן, אני אומר לך מפני מה לא הוכחתיך כל השנים הללו, כדי שלא תניחני ותלך ותדבק בעשו אחי. וגם משה רבינו למד מיעקב להזכיר את ישראל דוקא ביום מותו. ומה המיוחד ביום המיתה שבו אפשר להזכיר יותר משאר הימים, ומדוע לא חשש על ראובן ביום מותו.

ביאר הגאון ר' חיים זייצ'יק זצ"ל, שפרידת הנפש מן הגוף עושה רושם על כל הסובבים, ומביאה אותם להתבוננות בתכלית החיים, שרואים שהכל הבל ואין מלוין לו לאדם אלא תורה ומעשים טובים, וביום כזה הלב פתוח לקבל תוכחה בלי לבעוט, ולכן בחר יעקב להזכיר את בניו דוקא ביום כזה המסוגל לשמוע בו תוכחה. וזכרון יום המות מכניע אף את האביר לב הכי גדול, ולכן אמרו חז"ל שמי שרוצה לנצח את יצרו יזכיר לו את יום המיתה, שזהו הזכרון שיכול להפחיד את היצר ולנצחו מספרים על הצדיק רבי משה לייב מסאסוב זצ"ל שהיה נוסע למרחקים לצרכי ציבור, ופעם אחת נתעכב בנסיעתו זמן רב, וכאשר חזר לביתו הקיפוהו ילדיו מכל הצדדים ושאלוהו "אבא, מה הבאת לנו?" וכשמע את שאלתם מיד התעלף. לאחר שהתאושש קצת שאלוהו ממה התרגש כל כך עד כדי התעלפות. אמר להם ששאלת ילדיו הזכירה לו בדמיונו, כשיבוא לעולם האמת אחרי דרך רחוקה, ישאלו אותו "מה הבאת לנו?" ואז כמה בושה יש כאשר המטען הוא דל וריק.

הפסולת את הקמח הנופל מטה מטה, מיד היא מתנשאת עליו ואומרת: שפל שכמותך, לא רק שאתה נופל למטה, עוד תקבל חבטה הגונה כאשר הגיע למחוז חפצך, ואילו אני נשארתי למעלה. כעבור רגע קט הופכים את הכלי על פיו והפסולת מנוערת אל האשפה. כך בדיוק יהיה באחרית הימים.

האספו ואגידה לכם את אשר יקרא אתכם באחרית הימים (מט, א). "בקש לגלות את הקץ ונסתלקה ממנו שכינה, והתחיל אומר דברים אחרים". (רש"י) מובא ב'יחי ראובן' מספרים שפעם שלח המושל לקרוא לרבי חיים מוולאז'ין זצ"ל, ובקש לשאול אותו שאלה. המושל בקש שרבי חיים לא יגלה לאף אחד את תוכן השאלה, ואף הוא הבטיח שלא יגלה לאף אחד את התשובה, וכך שאל: "אתה הרי גדול היהודים, יודע הכל. תגיד לי מתי המשיח יבוא? חשוב לי לדעת את זה!" נענה רבי חיים ואמר לו: "הכתוב אומר (ישעיה מ', ה') 'ונגלה כבוד ה' וראו כל בשר יחדו כי פי ה' דבר' – כשהמשיח יבוא ויתגלה כבוד ה' בעולם, וראו כל בשר יחדו' – כולם ידעו מכך באותו הרגע. אני לא אדע מכך אף לא רגע אחד לפניך! 'כל בשר' – יהודים, כולם ידעו בשווה!" מספרים כי אחד השגרירים שהיו בירושלים, בא לפני רבי יוסף חיים זוננפלד זצ"ל ושאל אותו: "האם זה נכון מה ששמעתי, שאתם היהודים אומרים, שכשיבוא המשיח, אנחנו הגויים נהיה שמשים שלכם?". אמר לו רבי יוסף חיים: "אמת! נכון הדבר! מקרא מלא דבר הכתוב (ישעיה מ"ט, כג): 'כי לעתיד לבוא יהיו מלכים אמניך ושרותיהם מיניקתיך אפים ארץ ישתחוו לך ועפר רגליך ילחכו". שאל אותו השגריר: "רבינו! ומה יהיה אם אני לא אסכים? מה יקרה אם אתנגד בכל תוקף לשרת אותך?". נענה רבי יוסף חיים ואמר לו: "אם לא תסכים – אז זה לא המשיח! כשהמשיח יבוא, אתם תתחננו לשרת אותנו! זו תהיה זכות גדולה עבורכם".

האספו ואגידה לכם את אשר יקרא אתכם באחרית הימים (מט, א). ר' חיים סולובייצ'יק, רבה של בריסק, השתתף פעם באסיפה, וממש לא אהב את המשימות והתככים ששמע כי מתנהלים מאחרי הפרגוד. אמר למקורביו: תמיד התקשיתי על הפסוק "האספו לכם ואגידה לכם את אשר

בעולם בכל הכוחות שיש לנו כפי שהמלאכים מקדשים בכל כוחם.

פחו כמים אל תותר (מט, ד). המשגיח הגרי"ל חסמן זצ"ל בימי כהונתו בישיבת "חברון" בירושלים, היה נוהג בשבתות בבין השמשות למסור שיחה בשעה מאוחרת ואח"כ היו מתפללים מעריב. רבים מהתלמידים היו רגילים לעשן, והיו מקדימים לצאת מחוץ לגבולות הישיבה לאחר צאת הכוכבים וקודם התחלת השיחה כדי לעשן. פעם בצאת המשגיח מדיירתו אל הישיבה כדי לשאת את שיחתו, נתקל באחד התלמידים כשסיגריה בפיו. בו ברגע התעלם מזה כאילו לא הרגיש בכך, אבל

לאחר השיחה ותפילת מעריב, ניגש אל אותו תלמיד ושאל אותו, כתוב בתורה שבשעה שיעקב בירך את בני הוהיכח את ראובן שהוא "פחו כמים", אולי תועיל להגיד לי איפה כתוב איסור כזה בתורה, והאם זה עשה או לא תעשה? התלמיד משך בכתפיו ולא הבין במה מדובר. ר' לייב המשגיח ואמר, חז"ל אומרים כל האומר ראובן חטא אינו אלא טועה, ולא היתה עליו אלא ביקורת זו שהיה פחו כמים, וראה כמה הפסיד ראובן בגלל זה, שניטלו ממנו הבכורה הכהונה והמלכות.

המשגיח ר' לייב ואמר, אמנם לא עברת שום איסור בעישון הסיגריה, כבר היה לאחר זמן צאת הכוכבים, ובודאי אף אמרת ברוך המבדיל בין קודש לחול, אבל זה נקרא "פחו", אם התאפקת מלעשן במשך כל השבת, אפשר להתאפק עוד זמן מה ואין לנהוג בחפזון כזה.

שמעון ולוי אחים כלי חמס מכרתיהם (מט, ד). כתב רש"י, אומנות זו של רציחה, חמס הוא בידיהם, מברכת עשו היא, זו אומנות שלו היא, ואתם חמסתם אותה הימנו. ביאר המשגיח ר' ירוחם ממיר זצ"ל, ל כשיעקב הוהיכח את שמעון ולוי על מדת אפס ועברתם כי הנן יתר על המידה, תבע אותם אף על החמס שבידיהם, על אומנות הרציחה שבידם שאינה משלהם כי גנובה היא אתם, ואם כן אינם עצמיים, אלא הכל בא בחיקוי, והיא תביעה מיוחדת על האדם.

יתבונן האדם בכוחותיו ויראה כמה מהם לקוחים וחיקויים מזולתו, האדם בטבעו מחקה הוא את

בכורי אתה (מט, ג). בגמרא (בבא בתרא קכו:): מכונה בכור לאמו שאינו בכור גם לאביו – 'בכור שוטה'. בטעם הדבר כתב העיב"ץ בצחות, מה טעם בכור זה מכונה 'בכור שוטה', שכן הוא מחויב בפדיון בחמישה טלעים, בתור פטר רחם, אולם כאשר מגיע הדבר לחלוקת ירושת האב – אינו מקבל פי שניים. אם כן, שנותן הוא ואינו מקבל – שוטה הוא...

ראובן בכרי אתה כחי וראשית אוני יתר שא ת יותר
עז פחו כמים אל תותר (מט, ג-ד). ביאר המשגיח ר' ירוחם ממיר זצ"ל, ל, שנראה מפשטות הפסקים, שהטענה של "פחו כמים" יש לה שייכות עם ה"ראובן בכרי אתה", והיינו מפני שכל התביעה על ראובן היתה רק משום ה"בכרי אתה", שמפני מעלת הבכורה, היתה עליו תביעה של "פחו כמים" שה י צריך להיות מעשה זה יתר בשלימות ובנחת המתאימה לדרגתו, וודאי שאם לא היה לו את המעלה של "בכרי אתה" לא היתה עליו אף את התביעה של "פחו כמים".

והזכיר את דברי מרן הגרי"ס זצ"ל שהיה אומר, "אמנם יודע אני שיש לי ראש שקול כנגד אלף אנשים, אבל לעומת זה הרי יש עלי חיוב עבודה שקולה כנגד אלף אנשים". כי כל מה שתגדל המעלה של האדם, יחד עם זה תגדל גם העבודה המוטלת עליו. ועתיד אדם ליתן דין וחשבון על כל מעלה וטבע טוב אשר חננו ה' יתברך, כי באותה מדה אשר יש לו כשרון כך הוא נתבע על גודל העבודה.

וכבר ביאר החפץ חיים (שם עולם ב, יא) מה שאומרים בקדושה "נקדש את שמך בעולם כשם שמקדישים אותו בשמי מרום", ומה שייך לבקש שנקדש את שמו בעולם כמו המלאכים.

וביאר, שהנה אמרו בברכות (ד, ב) מיכאל באחת, גבריאל בשתים, אליהו בארבע, ומלאך המות בשמנה. ויש להבין מה אנחנו צריכים לדעת ולהבין בפריחת המלאכים.

אלא יש כאן לימוד עצום, שאף שמיכאל יכול לפרוח באחת, אבל מדוע שלא יעשה זאת בכמה פריחות כמו גבריאל ואליהו, אלא שכיון שהוא מסוגל באחת, חייב הוא לבצע את שליחותו בכל הכח, ואין לו לנח באמצע כשאר המלאכים שאין בכוחם באחת אלא כל אחד לפי דרגתו ויכולתו. וזה מה שאנו מבקשים, שנזכה לקדש את שמך

האם שהייתה יראת שמיים ומאמינה גדולה חזרה הביתה ומיד פנתה אל כל אחד ואחד מילדיה ושאלה אותו מה ברצונו לאכול בסעודת השבת הקרובה. הילדים ציינו בפניה כל אחד את המאכל בו חפץ. ובליל שישי הייתה על השולחן סעודת מלכים, כל ילד קיבל פתק קטן לצד הצלחת ובו ברכת שבת שלום אישית מאמא. האבא והילדים התפלאו אך ההתלהבות והשמחה גרמה להם לאכול בלהט ולא לתמוה על כך בקול רם.

בשבת הבאה המעשה חזר על עצמו, וכך לאורך מספר שבועות שולחן השבת היה לשולחן מלכים והילדים שמחו שמחה גדולה. יום אחד חייג אותו הבן הביתה ושוחח עם אחיו בטלפון. הם סיפרו לו כי אמא ואבא שבו לאהוב אותנו, ארוחות השבת מפוארות והשולחן שולחן מלכים. אותו הבן שמח מאוד לשמוע שהורים אוהבים אותם ומקבלים אותם וחזר לחיק משפחתו.

כי באפם הרגו איש (מט, ו). כשהופיע הספר "שמירת הלשון" להגה"ק בעל ה"חפץ חיים" זיע"א, ליגלג מאן דהוא מדוע דווקא "שמירת הלשון?" מדוע לא יכתוב על "שמירת האף?" שמע זאת ה"חפץ חיים" ואמר ברצינות: אכן גם על האף צריך לשמור, שכן גם בעקימת אף לאות זלזול ופסילה אפשר להרוג בן אדם, ככתוב "כי באפם הרגו איש".

כי באפם הרגו איש וברצונם עיקרו שור (מט, ו). נאמר ברש"י: "כי באפם הרגו איש, אלו חמור ואנשי שכם וכו'. וברצונם עיקרו שור, רצו לעקור את יוסף שנקרא שור". אומר רבי אברהם פאלאגי בשם אחד מגאוני צפת, רבי יוסף שאול, נכדו של הרב הגאון בעל ה'פתחי נדה', כאשר אדם עובר עבירה מוטב שיעשה אותה בשוגג, ללא כוונה לעבור עבירה. אולם כאשר האדם עושה מצוה, טוב שיעשה אותה עם כוונה. אלא שיש אדם שהוא ביש מזל, שהופך את היוצרות ועושה עבירות עם כוונה גדולה, ואת המצוות הוא עושה בלי שום כוונה. והנה, הריגת אנשי שכם, בגלל העבירה שעברו, הייתה בגדר מצוה. אולם איך היא נעשתה? "באפם" – עם כל הכעס, ולא בכוונה לעשות מצוה. לעומת זאת כשמכרו את יוסף – מעשה שהוא עבירה, עשו את הדבר עם כוונה: "ברצונם עיקרו-שור". זו הייתה, אפוא, הטענה כלפיהם: מדוע כך נהגתם, ש"באפם הרגו

סביבתו, ואיש משכיל יוכל לראות כי יש וכל רכוש מדותיו מאחרים הן, מדות הכי נעלות, טובות בתכלית, והן כלל לא שלו. ומספר המשיגה, פעם דברתי עם איש אחד, ובשוחחי עמו, ובראותי כל תנועותיו, נזכרתי על איש אחר אשר יש לו גם כן אותן התנועות. אז שאלתי אותו אם הוא מכיר את אותו האיש, וענה לי, ודאי! עם האיש ההוא אנו כאחים ממש, ואין קירבה יותר גדולה מאשר בין שנינו. נשתוממתי על הדבר ואמרתי לעצמי כי עכשיו אני כבר מכיר ויודע עד כמה יש לאדם בקרבו כוחות ואינן של עצמו, ויש גם כי כל כולו יהיה משל אחרים, ומעצמו לא ירכש אף כל דהו, כולו חמס וגזילה. נורא ומבהיל.

שמע ישראל כשכל בניו נאספים ליד מיטתו ברגעיו האחרונים, יעקב מבקש לברכם אבל תוהה שמא יש בהם מי שאינו ראוי לברכה, ואז פונים בניו ואומרים לו את המשפט שהפך לסמל העם היהודי: "שמע ישראל (שמו השני של יעקב), השם אלוקינו, השם אחד" – כולנו ממשיכים את דרך האבות מתוך אמונה שלימה בהשם אחד, ובעקבות כך הם זוכים לברכתו.

כיצד זכה יעקב שכל 12 בניו ילכו בדרכו? ממשכיכה התורה ומספרת לנו על ברכה ייחודית שמעניק יעקב לכל אחד מהבנים – "איש אשר כברכתו, ברך אותם". הוא לא מסתפק בברכה כללית, אלא מעניק לכל אחד מהם משהו אישי. אם תרצו, זהו סוד הצלחתו החינוכית של יעקב, המשכיל לתת בכפית לכל ילד את המגיע לו. חנוך לנער על פי דרכו. את הפידבק הוא זוכה לקבל מהם עוד בחייו: "שמע ישראל (אבינו), השם אלוקינו, השם אחד".

נחת מהילדים זו לא רק ברכה, בעיקר משימה. ואולי גם על כך מאחלים השבת:

הסיפור הבא הוא סיפור אמיתי שהתרחש בניו יורק לפני 30 שנה, במשפחה חרדית הגיע אחד הילדים, בן 18 להוריו ואמר להם כי הוא מרגיש שהם לא אוהבים אותו יותר ולכן החליט לעזוב את הבית ולעבור לגור לבד בדירה שכורה במנהטן. הבשורה הקשה שברה את ההורים והותירה אותם חסרי מילים. בצר לאמא פנתה אל הרבי מליובאוויטש לקבל עצה כיצד לגרום לבן לחזור בו מהחלטתו. הרבי אמר לאמא "תשקיעי בשולחן השבת שלך".

כרע רבץ כאריה (מט, ט). הרב זווין, בספרו "לתורה ולמועדים", מסביר פסוק זה כך: אנשים מגיבים בדרכים שונות למצבי מצוקה ומשבר – יש מי שנכנע ונופל לייאוש ומרה שחורה, ויש מי שמוצא בכוחו את הכוחות להתגבר ולהמשיך [כמליצת האבן עזרא – "והוא רוכב על אסונו" (=אתונו)]. וכמו כן, אנשים מגיבים בדרכים שונות גם לזמנים של הצלחה וכוח – יש מי שהדבר מביא אותו ליהירות וגאווה, ויש מי שמגיב להיפך, דווקא משום החסד שזכה לו, הוא בא לידי ענווה. ודברים אלה נכונים בין בהצלחות ומשברים גשמיים, ובין בהצלחות ומשברים רוחניים. תיאור זה של יעקב ליהודה ("כרע, רבץ כאריה") רומז לשתי תכונות: האחת, שאפילו בשעה שהוא כורע ורובץ, דהיינו, בזמני משבר, הוא מוצא בקרבו את הכוחות והוא "כאריה"; והשנייה, להיפך, אפילו בשעה שהוא כ"אריה", דהיינו, בזמני כוח וגבורה, הוא יודע לשמור על עצמו להיות בענווה ראויה. ובלשונו: "כרע רבץ כאריה וכלביא, יש לו שני מובנים: א) אפילו בשעה ש'כרע, רבץ' והיה בשפל המדרגה, בכל זאת אף פעם לא התייאש, אלא גם אז התעורר כ'אריה וכלביא; ב) אפילו בשעה שהיה כ'אריה וכלביא', בתכלית הגבורה, בכל זאת היה 'כרע רבץ', התנהג בענווה ובשפלות". ועם ישראל נקראו "היהודים", על שם יהודה; יש להם את היכולת להתעלות במצבי משבר "כאריה", ואת היכולת לנהוג בענווה גם בזמני הצלחה וכוח (שם).

כרע רבץ כאריה (מט, ט). מובא בחידושי הרי"ם, זו מידתו של יהודה, שאפילו כשהוא נופל לפעמים וכורע – "כרע רבץ" – בכל זאת הריהו גיבור ואמיץ כאריה. איננו נופל לזרעות היאוש, כי אם הוא מודה בכשלון ומתנער מיד לקום, על ידי תשובה. כשם שלא היה יהודה בוש להודות במעשה תמר, ומכך נוצר המשיח...

גור אריה יהודה, **כרע רבץ כאריה וכלביא** (מט, ט). חיזוק גדול לנופלים מצינו בדברי הרה"ק ה'שפת אמת' זי"ע (ויחי תרנא) כי כוחו של יהודה אפי' בשעת שפלות – כשהוא שוכב, הרי הוא כארי ולביא, שכן גם האריה עצמו שוכב לפעמים ועדיין ייקרא בשם 'אריה', והטעם, כי תמיד הוא מוכן בגבורתו למלחמה. וכן הי' במעשה תמר שהודה ולא בוש, ולהורות לכל יהודי באשר הוא שאף

איש וברצונם עיקרו שור?" אם לא הייתה לכם ברירה אלא לעשות את הדברים הללו, לפחות הייתם הופכים את היוצרות, "באפם עיקרו שור וברצונם הרגו איש"... את יוסף הייתם מוכרים עם כעס, ואת אנשי שכם הורגים ברצון.

גור אריה יהודה (מט, ט). ביקשו החיות להמליך עליהן מלך. ראשונה הוצע הנמר ומועמדו הונחה להצבעה בקרב החיות. המתנגדים שסירבו לקבל אותו כמלך, טענו שהוא אמנם חזק ויודע להילחם היטב, עז כנמר, אולם טבעו האכזרי ידוע, אינו יודע לחמול כשצריך, ואם כן, אינו ראוי להיות המלך. מצדדי הנמר שמעו ופנו לחפש מלך שיודע לחמול ולחוס. לבסוף מצאו את הכבש. "כמותו אין חנון ורחום בכל היער", הכריזו בגאווה על בחירתם. אלא שאז טענו חלק מהחיות שאמנם הכבש הוא רך מזג ומתנהג תמיד במידת הרחמים, אלא שכאשר נצטרך לגבורה – לא יוכל הכבש להושיענו. נמנו וגמרו להמליך את הארי. גם מצטיין הוא בגבורה מחד, וגם יודע הוא להתאפק ולא לטרוף כאשר אינו רעב. בספר 'דורש טוב לעמו' הביא משל זה לבאר את השבח ששיבח יעקב את יהודה: "גור אריה יהודה", מחד הוא גיבור כארי, אולם מאידך "מטרף בני עלית", בכך שבעת הצורך הפעיל שיקול דעת ולא הפעיל את כוחו במכירת יוסף, למרות פסק הדין שאליו הגיעו השבטים. הוא ראוי למלכות.

פרשת ויחי חוצפה או חוצפן. מעשה באדם שאני מכיר, שיש בו את כל המעלות, ובכל זאת משהו חוסם אותו בחיים. שום דבר לא מצליח. מתברר שבתור ילד, אמא כעסה ואמרה לו "אתה טיפש, לא ייצא ממך כלום". הילד האמין בתמימותו והדימוי העצמי צנח לתחתית.

בפרשת השבוע יעקב אבינו נפרד מבניו ומוכיח את שמעון ולוי על הרצח של תושבי שכם: "ארור אפם כי עז" – הכעס שלהם, חרון האף, שלילי ומגונה. הוא מפריד בין האדם והמעשה, ואינו מגנה אותם בעצמם אלא את הכעס בלבד. לעולם אל תאמרו לילד "חוצפן", "שקרן", ביטוי המדביק עליו תווית. אמרו "זו חוצפה", "זה שקר". כי כל מה שילד צריך הוא מבוגר אחד שיאמין בו!

לפתע נשמעה נביחת כלבי ציידים, נבהל השועל והחל לברוח. מה לך ברוח? שאלה הציפור, הלא משיח כבר בא. כן, קרא השועל, הבעיה היא שהכלבים אינם מאמינים בביאת המשיח.

לא יסור שבט מיהודה (מט, י). במסכת תענית הובא נוסח התפלה שהיה הכהן הגדול אומר ביום הכיפורים בקודש הקדשים, תפלה המסתיימת במלות התרגום על פסוק זה: "לא יעדי עבד שלטן מדבית יהודה". מדוע לא התפלל הכהן בלשון הפסוק עצמו: "לא יסור שבט מיהודה"? ישוב חריף לכך נתן הרבי בעל ישמח ישראל מאלכסנדר: בשעה שנכנס הכהן הגדול לקודש הקדשים לא יכול היה לאחוז ספר בידו, שהרי ידיו היו מלאות במחתה ובקטרת, לפיכך לא אמר את לשון הפסוק עצמו, שהרי אמרו חכמים (גיטין ס, ב) "דברים שבכתב אי אתה רשאי לאמרן על פה", ותחת זאת נקט לשון התרגום. (אורות רבותינו מאלכסנדר)

לא יסור שבט מיהודה (מט, י). הרמב"ן אומר שלפיכך לא נתקיימה מלכות בית חשמונאי ולא נשאר מהם איש, אף על פי שקידשו את השם משום שעברו על ברכתו של יעקב "לא יסור שבט מיהודה", שהמלכות בישראל מגיעה רק לשבט יהודה והם – שהיו משבט לוי – נטלו לעצמם את המלכות. אמר על כך רבי שמחה זיסל מקלם ז"ל: אם עונש כזה ניתן למי שעובר על ברכתו של יעקב, ואפילו בשעה שהוא מקדש את השם, עד היכן אפוא, מגיע עונשו של העובר על ברכתו של השם יתברך, ולא כל שכן על קללתו של השם יתברך, ועל אחת כמה וכמה כשאיננו מקדש את השם כי אם מחלל את השם!

חכלילי עינים מיין ולבן שינים מחלב (מט, יב). אמר רבי יוחנן, טוב המלבין שיניים לחבירו יותר ממשקהו חלב, שנאמר ולבן שינים מחלב" אל תיקרי "לבן שינים" אלא ליבון שינים (כתובות קי"א) מסופר על ה"סבא" מסלבודקא הגאון רבי נתן צבי פינקל זיע"א שהסביר כך גמרא זו. נצייר לעצמינו איזו הנאה גורם אדם לחבירו בשעה שהוא משקהו חלב, ובפרט בזמן שחבירו מעולף מצמאון או קופא מקור, הלה בא ומשקה אותו חלב חם ומרווה, ויותר מזה אם נראה אדם שכד חלב על שכמו, ומחזר מי די יום ביומו על בתי

בעת הנפילה יישאר בכוחו של אריה, יעמוד מנפילתו וישוב למקומו כדאשתקד.

ולא עוד, אלא מבואר בספרים כי הנפילה היא חלק מחלקי העלייה הבאה לאחריה (אם הנופל אינו מתייאש). וכמו שאמרו חז"ל (גיטין מג). 'אין אדם עומד על דברי תורה אלא אם כן נכשל בהם', והיינו שאדברה הדרך לעלייתו של אדם תבוא לו רק על ידי שייכשל ויפול.

והעיקר לחשוב רק על העתיד ולא ישקע במחשבות טורדות אודות 'עברו' כי אינו טוב, וכך ביארו צדיקים (עי' ליקוטים בספה"ק 'בית אהרן' דף קמג. בשם הרה"ק רא"ש מסטאלין זי"ע) בפסוק בפרשתן (מח כ) ויברכם ביום ההוא לאמר – בירכם שתדיר יעמידו לפניכם רק אותו היום שהם עומדים בו, ויענהו ליצרם – אין לנו כל שייכות עם מעשינו של אמש, ולא עם של מחרת, אין לנו אלא 'היום ההוא' – אותו היום בו אנו נמצאים, בו אנו מתחילים לעבוד את הקב"ה.

יש שאמרו לרמזו בג' פעמים אלו, שלא יאמר אדם אין כוחי במתני להתחזק, כבר ניסיתי פעמים רבות ולא עלתה בידי, לזה אמרינן – אל תקפוץ מדרגות רבות כאחת (עד המלאכים), אלא התקדם הלאה 'געב זיך א ריר' (הזו את עצמך אפילו רק במעט) אפילו רק כדי הילוך מדרגה אחת, וזה נרמז בג' חיזוקים אלו, כי גבי יעקב ששכב על מיטתו חולה כתיב 'יתחזק ישראל וישב'. לאחמ"כ ב'חזק חזק' – רבים היושבים בעת קריאת התורה, ולסוף הקריאה יעמדו לאמירת 'חזק חזק'. וכן ב'הפטר' בצוואת דוד כשעמד שלמה לפניו – 'וחזקת והיית לאיש... ללכת'. והיינו שיעלה מדרגה אחת משכיבה לישיבה, ומשם לעמידה, ומעמידה להליכה, לזה יקרא 'חיזוק'. וכבר אמרו (אבות ב טז) 'לא המלאכה לגמור', מה ה' אלוקינו דורש מעמנו כי אם 'לזוז ממקומנו', לעלות ולהתקדם במדרגה אחת, וסוף דבר יהא ה' בעזרנו להגיע למקום הראוי.

עד כי יבוא שילה (מט, י). מסופר על חבורת אפיקורסים שישבה ולגלגה על אמונת ביאת המשיח. שמע הרה"ק מבילגוריא זיע"א את שיחתם ופנה אליהם ואמר, אספר לכם סיפור: פעם קרא השועל אל הציפור שבראש האילן בואי רדי נא אלי, סירבה הציפור ואמרה, בוודאי רעב אתה שועל ערום. אמר לה השועל, כלום לא שמעת שהמשיח כבר הגיע וגר זאב עם כבש?

את היד מהשולחן, זה מפריע לי!" ולא זו בלבד, כשסיים את 'הסברו המלומד' פנה אל הרב ובירר: "האם כל שלבי התהליך הובנו כדבעי?" ורק כאשר היה משוכנע בכך, קם ועזב את הבית. כשיצא, אמר התלמיד לרב: "רבינו, בקושי רב הצלחתי להתאפק מלגעור באותו יהודי, להוכיח אותו על עזותו ולשלוח אותו מכאן, איפה כבוד התורה? נענע רבי זידל אפשטיין את ראשו בשלווה ואמר: "אינני מבין אותך, אתה רואה יהודי נהנה, מדוע זה מפריע לך?!"

חכלילי עיניים מייין ולבן שנים מחלב (מט, יב). חז"ל למדו מכאן שאדם צריך להראות פנים שוחקות לחברו, חכלילי מלשון חיך-לי בעיניים וזה שווה יותר מהמשקה חברו יין, ולבן שיניים מחלב, רבי יוחנן בכתובות (קיא ע"ב) דורש, טוב המלבין שיניים לחברו יותר ממשקהו חלב, שנאמר "ולבן שיניים מחלב", אל תקרא ולבן שיניים אלא וליבון שיניים. חז"ל למדו פרק חשוב בחיים שאדם צריך להראות לחברו פנים שוחקות, שהוא אות אהבה וחיבה יותר ממשקהו חלב. קצת אכפתיות. ישנם אנשים עם מועקה בלב חייבים לעודדם ולשמחם ולדאוג להם. מסופר על חתן צעיר לימים שהיה צדיק מאוד, ובקושי היה מדבר עם אשתו, וכל זמנו היה יושב ולומד. הכלה הצעירה הרגישה מועקה בלב ולא יכלה להמשיך לחיות כך בחיי בדידות. הכלה פנתה לרבי יהושע לייב דיסקין – השרף מבריסק זצ"ל ושטחה בפניו את צרת לבה, אמר הרב אני אדבר עם בעלך והכל יסתדר, למחרת בבוקר שלח הרב שליח לבית אותו חתן וביקשו שיבוא אליו בשעה אחת בצהריים, חתן זה רק שמע שגדול הדור רוצה להיפגש עמו התרגש עד למאוד ולא ידע את נפשו "מה הרב רוצה ממנו", כך עברו שעות של התרוצצות במוחו מה הרב רוצה ממני עד שהגיע השעה המיוחלת, הלה פנה לביתו של הרב, דפק הוא בהתרגשות, הרב הכניסו ורק אמר לו שלום ולא דיבר עמו מאומה, והחתן הזה מחכה בחוסר סבלנות מה הרב רוצה ממני והשעה היא אחת ורבע, והרב לא דיבר עמו מאומה, וכך השעון מסתובב עד שהגיעה שעה אחת וחצי, וחתן זה כבר התפוצץ ושאל: רבינו, מה כבודו רצה ממני? אני לא יכול לחכות! אני מאוד במתח, השיב לו הרב: רציתי שתרגיש פשוט מה אשתך מרגישה

עניים וחולים, ומשקה אותם בכוס חלב, כמה נעריך את האדם הזה, ובאיזה תארים של טוב ומטיב נכתיר אותו? והנה באים חז"ל ומגלים לנו, שבלא טירחה יתירה, יש לכל אדם היכולת לגמול חסד עם הבריות במידה יותר גדולה מזו, בכך שיחייך וראה להם פנים מסבירות מאירות ושמחות, ומתוך כך נראות שיניים לבנות. וחסד זה גדולה במעלתה ממשקהו חלב.

לבן שיניים מחלב (מט, יב). בגמרא (כתובות קיא ע"ב) מובא שאמר רבי יוחנן: טוב המלבין שיניים לחברו יותר ממשקהו חלב, שהרי נאמר: "ולבן שיניים מחלב", אל תקרי לבן שיניים אלא ליבון שיניים. לעתים קל יותר לטרוח עבור הזולת באופן טכני, מלהעניק לו חיוך ותחושה טובה, אולם דווקא נתניה זו הינה מובחרת יותר. דוגמה מאלפת לחסד זה, אנו מוצאים אצל רבי זידל אפשטיין זצ"ל (ששימש כמשגיח ישיבת 'תורה-אור' בירושלים), כפי שהעיד תלמידו בספר 'לעבדו בלבב שלם': 'ימים ספורים לאחר שהגיע רבי זידל אפשטיין ארצה, נכנס תלמידו לבקרו, הרב קיבל אותו במאור פנים, כדרכו והגיש לו שתייה, תוך כדי שהוא מתנצל: "מקווה אני שההכשר של השתייה טוב עבורך, עדיין אני חדש בארץ ישראל ועוד לא הספקתי להתעניין, מהו ההכשר שעליו סומכים כאן". כעבור מספר רגעים נכנס לחדר יהודי נוסף, אשר אף הוא הגיע להקביל את פני הרב, גם הוא התקבל במאור פנים ונתכבד בשתייה. אולם הלה לא חשב להסתפק בביקור נימוסין בלבד, וכעבור רגעים אחדים פתח את פיו ואמר: "רבינו חדש בארצנו הקדושה, ואולי איננו יודע, כיצד יש להפריש תרומות ומעשרות, האוכל להראות ולהסביר לרב כיצד מעשרים?" התלמיד, שהיה נוכח במקום נדהם מן ההעזה שהייתה לאותו יהודי, וטרם הספיק להגיב, המשיך האורח ואמר: "ובכן, מציע אני לקרוא גם לרבנית, כדי שתהיה גם כן נוכחת ושתשמע את ההסבר ותראה, כיצד יש להפריש תרומה ומעשרות, וכדאי להאזין לדברים שאומר היטב". הוא ביקש כוס יבשה והראה לרב ולרבנית את כל תהליך הפרשת תרומות ומעשרות בפרוטרוט, תוך כדי שהרב מתעניין בדבריו ושואל שאלות בכל שלב ושלב. תוך כדי ההסבר הניחה הרבנית את ידה על השולחן ונשענה עליו, מבלי להתבלבל פנה האורח אליה ואמר: "נא להוריד

שאינך מדבר עמה מאומה, הלה הבין את הרמז, ומאז שינה את דרכו.

בטח בה", ואחר כך "בית אהרן בטחו בה", כי פרנסת בית אהרן, תלויה בהצלחת עסקיהם של ישראל. (מנחם ציון)

מעשה באחד העשירים שסבר שיצא ידי חובתו בתרומותיו להחזקת תורה ואינו צריך להוסיף יותר. אך החפץ חיים אמר לו שלפי מדת עשירותו עליו להוסיף עוד כהנה וכהנה. עמד העשיר וחישב לפני החפץ חיים את כל תמיכותיו לשיבות בזו אחר זו והחשבון הכללי הגיע לסך שנים עשר רובל לשנה. עורר הח"ח את דעתו של העשיר והחוהו לו על וילונות המשי שבחלונות ביתו ושאלו: "כמה שילמת עבור וילונות אלו?" "עשרים וחמשה רובל" השיב. וכמה חלונות יש בביתך? – שאל הח"ח. "ששה" השיב העשיר. מיד עשה לו הח"ח חשבון שכל הוילונות יחדיו עלו בסך עצום של מאה וחמישים רובל! או-אז פנה אליו הח"ח בדברי תוכחה: "הגע בעצמך! בשביל דבר בלתי נכבד זה הוצאת מאה וחמישים רובל, ובשביל להחזיק כבוד השי"ת ותורתו בעולם שלא יתמוטט ח"ו, שהוא חיי נפשנו בזה ובבא, מסתפק אתה בשנים עשר?! אתמהה! (חפץ חיים על התורה)

זבולן לחוף ימים ישכן והוא לחוף אוניות וירכתו על צידו (מט, יג). מעשה בעורך דין מוצלח שניגש אל הראש הישיבה הרב שמואל בירנבוים זצ"ל, וסיפר לו שיש בידו מאתיים אלף דולר, והוא חפץ לעשות שותפות יששכר וזבולון עם איזה אברך טוב. ראש הישיבה מסתכל לו ישר בעינים ושואל אותו: יש לך את זה במזומן? והלה עונה לו: כן. מזדעק ראש הישיבה: "אם כך, אין לך שום היתר!" העורך דין הביט בראש הישיבה בחוסר הבנה מוחלט – אין לי שום היתר לעשות מה? וראש הישיבה מרעים עליו בקולו: "אין לך היתר להמשיך ולעסוק בפרנסה משום שיש לך די והותר לפרנסתך! עכשיו שב אתה ותתחיל להתמיד. בשביל מה אתה צריך לעשות עסקאות של יששכר וזבולון עם אחרים, לך ללמוד בעצמך!..." זה היה סגנונו, אלו היו התשובות שהשיב לשואליו. ובאמת אותו עו"ד שהיה חשוב מאוד בתחומו לקח את הדברים ללבו. בשלב הראשון למד כמה שעות בבוקר ובערב, והיום הוא לומד כל היום. וכל זאת משום שראש הישיבה אמר לו: "אינני יכול להתיר לך להתבטל מלימוד, עליך לשבת וללמוד!".

הכלילי עינים מיינ ולבן שינים מחלב (מט, יב). אמר רבי יוחנן, טוב המלבין שינים לחבירו יותר ממשקהו חלב, שנאמר "ולבן שינים מחלב" אל תיקרי "לבן שינים" אלא ליבון שינים (כתובות קיא) מסופר על ה"סבא" מסלבודקא הגאון רבי נתן צבי פינקל זיע"א שהסביר כך גמרא זו: נצייר לעצמינו איזה הנאה גורם אדם לחבירו בשעה שהוא משקהו חלב, ובפרט בזמן שחבירו מעולף מצמאון או קופא מקור, והלה בא ומשקה אותו חלב חם ומרוה, ויותר מזה אם נראה אדם שכד חלב על שכמו, ומחזר מידי יום ביומו על בתי עניים וחולים, ומשקה אותם בכוס חלב, כמה נעריך את האדם הזה, ובאיזה תארים של טוב ומטיב נכתיר אותו? באים חז"ל ומגלים לנו, שבלא טירחה יתירה, יש לכל אדם היכולת לגמול חסד עם הבריות במידה יותר גדולה מזו, בכך שיחייך ויראה להם פנים מסבירות מאירות ושמחות, ומתוך כך נראות שיניו הלבנות. וחסד זה גדולה במעלתה ממשקהו חלב. כל אלו שביקרו בחדרו של הגאון רבי חיים חזקיהו מדיני זצ"ל (בעל השדי חמד) העידו, שתמיד בטרם קיבל את הנכנס אליו היה מביט תחילה בתוך מגירתו, ורבים היו מסוקרנים לדעת על מה ולמה הוא מסתכל שם בשעה זו. והנה נתברר שבעל השדי חמד רשם לעצמו את אימרת התנא במשנה (אבות פ"א משנה טו) "והוי מקבל את כל האדם בסבר פנים יפות", שמכיון שהיה טרוד בתלמודו חשש שמא בלא שימת לב ידחה את הבאים בפנים זועפות או עכ"פ לא יקבלם בהארת פנים כראוי, על כן היה מזכיר לעצמו את אמרת התנא וממילא התחזק לקבל תמיד כל אדם בשמחה ובהארת פנים.

זבולון לחוף ימים ישכון (מט, יג). שהיה זבולון עוסק בפרקמטיא וממציא מזון לשבט יששכר (תנחומא) והם עוסקים בתורה הוא שאמר משה (דברים לג) "שמח זבולן בצאתך ויששכר באהליך" זבולון יוצא בפרקמטיא ויששכר עוסק בתורה באהלים (רש"י) מדוע הקדים יעקב לברך את זבולון לפני יששכר, והרי זבולון היה צעיר מאחיו? אלא מפני שתורתו של יששכר תלויה בהצלחת עסקיו של זבולון. וכן נאמר בתהילים "ישראל

וכן ביאר החתם סופר (חולין ז, א) את דברי חז"ל, וכתב, "והענין כשור לרדיא המשדד עמקים וכרוב ותני ומעיין ודולה מים מבארות עמקים והוא החריפות, ואחר שברר שמועותיו וטחן וברר לסולת סולת נקיה, יהיה כחמור למשא לישא אלומותיו כחמור נושא ספרים, ואם זה השור יחרוש וישדד במישור, אח"כ בעליו יבצור ויזמור, וישאהו על גביו כחמור, אך מאוד צריך להזהר שבין החרישה והאסיפה יברור ויזרה ברכת ומזרה, אבל לא תחרוש בשור ובחמור יחדיו".

ועוד כתב החתם סופר (הודפס בהקדמה לשו"ת יו"ד), כתיב "כחצים ביד גבור כן בני הנעורים" וכו', בביתו ובחדרי מדרשו יעיין היטב ואל ימהר להחליט שום סברא רק יחמיץ כל דין ודין עד שיהיה ברור ונקי כסולת נקיה, ואח"כ יניחם בחדרי מוחו ומחשבתו למען יהיו מוכנים לפניו ביום שיבוא אחד לשאול או להקשות אל יבהל ואל ישתומם אך ישיב מיד וכו'. וזהו פי' הקרא "כחצים ביד גבור" אשר זאת תפארתו שישלח חציו מהרה לא יבהל ולא ישתומם רק שיהיה באופן תכסיסי מלחמה שהחצים מוכנים באשפתו די והותר, "כן בני הנעורים" אותן הלימודים שהוליד ע"י שיגע עליהם גם בלילה לא שכב לבו, אשרי הגבר אשר מלא אשפתו מהם שלימודים ההם מסודרים לו בחדרי מוחו הרבה מאד "אז לא יבושו כי ידברו את האויבים בשער" בשערה של הלכה.

ויט שכמו לסבול ויהי למס עובד (מט, יד). לסבול עול תורה (רש"י) בימי צעירותו הרבה רבי שלום מבעלזא לעשן, ובמיוחד עשה זאת בעודו לומד תורה בבית המדרש. עד שיום אחד היה עד למאורע שבגללו הזיר עצמו מעישון: רבי שלום ישב ולמד, והנה ראה כי אחד מבאי בית המדרש מתכוון לעשן את מקטרתו. מתכוון, הא כיצד? טרח הלה וניקה את המקטרת, אחר פיטם אותה בטבק, ולבסוף הצית והחל מעשן. בזמן שהאיש טיפל במקטרתו הספיק רבי שלום ללמוד דף גמרא שלם! באותו רגע הניח רבי שלום מידו את מקטרתו שלו ואמר "אם הכלי הזה מסוגל לגרום לאדם לבטל עצמו מלימוד דף גמרא, אין הוא נכנס מעתה לפי!" אמר ועשה. ומהעת ההיא חדל לעשן.

יששכר חמור גרם רובץ בין המשפתיים (מט, יד-טו). פירש רש"י, כחמור המהלך ביום ובלילה ואין לו לינה בבית וכשהוא רוצה לנוח רובץ לו בין התחומין בתחומי העיירות שמולין שם פרקמטיא. הוסיף על כך הגאון ר' אליעזר קאהן זצ"ל (מתלמידי נובהרדוק), שהדימוי לחמור הוא אף באופן הרביצה, כי יש אנשים שחושבים שיש זמנים שבהם הם חפשיים מלימוד ועסק התורה, ועל זה אמרה התורה, כי בשביל לקבל על עצמו עול תורה, יש עליו להיות כמו חמור שאף שהוא רובץ ונח אבל אינו מוריד את המשא מעליו, אלא הוא נרדם בעת שמשאו עליו. וכן בן תורה צריך לדעת שאף בזמן שהוא מוכרח לקיים את צרכי הטבע, אין לו להוריד את המשא מעליו, אלא שתמיד יהיה ניכר בו שהוא רובץ תחת משאו, ותמיד חרד שמא יפול המשא מעליו.

יששכר חמור גרם רובץ בין המשפתיים (מט, יד-טו). פירש רש"י, חמור בעל עצמות, סובל עול תורה כחמור חזק שמטעינין אותו משאוי כבד. והנה אמרו חז"ל (עבודה זרה ה, ב) לעולם ישם אדם עצמו על דברי תורה כשור לעול וכחמור למשאוי. וביאר הגאון ר' שלמה פישר זצ"ל (דרשות בית ישי, חנוכה. והוא עפ"י דברי הגר"א במשלי יד, ד) שבעבודת השדה משתתפים שני בעלי חיים, השור והחמור. השור עוסק בחרישה בעמל ויגיעה גדולה, ביזע ודמעה, ואילו החמור בא אל המוכן, לאחר שחרשו וזרעו וקצרו ואלמו אלומות, אזי מופיע החמור לשאתם הביתה. וכן יש ב' סוגי תלמידי חכמים, סיני ועוקר הרים. עוקר הרים הוא השור של תורה, "בית היוצר" של התורה, שעמל ויגע בפלפולה של תורה [וכמו שאמרו (ברכות נו, ב) מי שרואה שור נוגח בחלום יהיו לו בנים שמנגחין בתורה], ואילו סיני הוא החמור של תורה, "בית היוצר" של תורה, שמאסף אמרים ומסדרם בסידור נעים. ובאמת שכל תלמיד חכם צריך שיהיה בו שני חלקים אלו בתורה, שבגיל הנעורים הוא זמן החרישה והזריעה ללמוד בעיון ולפלפל, ואח"כ בימי זקנותו הוא בבחינת חמור, שאוסף את יבול יגיעו בימי חרפו.

יששכר חמור גרם רובץ בין המשפתיים וירא מנוחה כי טוב ואת הארץ כי נעמה ויט שכמו לסבל ויהי למס עובד (מט, יד-טו). מובא במורשת אבות, יששכר, שהוא הסמל ללומדי התורה. הוא מטה שכמו לסבול עולה של תורה. את ההקרבה והעול של לומדי התורה, מסביר החפץ חיים במשל: עשיר גדול סוחר באבנים טובות נסע למדינה רחוקה כדי לסחור באבנים טובות. לפני צאתו לדרך הצטייד בשלושת אלפים רובל לצורך המסחר ובעוד ארבע מאות רובל להוצאות הדרך. משהגיע למחוז חפצו רכש סחורה בכל הכסף שהיה לו ולא נותרו בידו אלא מאתיים רובל המוקצבים לנסיעה בחזרה. כאשר ביקש לצאת לדרונו בחזרה הביתה בא אליו אחד הסוחרים והציע לו אבנים יקרות מאוד במחיר זול במיוחד. הסוחר השיב לו שכבר הוציא את כל כספו ואין באפשרותו להיענות להצעה המפתה. הפציר בו המוכר וביקשו שלכל הפחות יאות לראות את האבנים ואז יבין שאין כמותן בכל העולם. כאשר הראה לו את הסחורה, נוכח הסוחר לדעת כי לפניו הזדמנות יוצאת מן הכלל. שווי האבנים הללו הגיע לסך של כמה אלפי רובל. עקב עלילות שקר שהוציאו עליו, נאלץ המוכר להיפטר במהירות מהסחורה שלו, לפני שיחרימו את כל רכושו ונתרצה למוכרו במחיר מוזל מאוד. הסוחר העשיר היה נבוך, מצד אחד הבין שתהא זו שטות מצידו להחמיץ הזדמנות נדירה זו, מאידך גיסא. אם ייתן לו את שארית כספו, לא יהיה לו כסף להוצאות הדרך. לאחר עיון מדוקדק הגיע למסקנה שאין לוותר על הזדמנות הנפלאה שניתנה לו להתעשר. באשר להוצאות הדרך – אמר העשיר – בלאו הכי השהייה בדרך הינה דבר זמני. קיבל על עצמו להתנהג בתקופה קצרה זו בצמצום גדול, וכאשר חשב כן עשה נתן למוכר את רוב כספו. השאיר לעצמו עשרים רובל להוצאות הדרך ההכרחיות ביותר, ובתמורה נתן לו המוכר תיבה קטנה ובה האבנים היקרות. הסוחר העשיר יצא לדרונו הביתה. כאשר היה בא למלון לחניית ביניים, לא ביקש אוכל טוב כדרך העשירים גם לא ביקש חדר מיוחד עבורו כדרכו תמיד, הוא לן ואכל עם העגלונים העניים באולם גדול ומשותף לכולם. באחת האכסניות פגש אותו עשיר אחד ששאל אותו: "האם אין כבודו פלוני בן פלוני?" ויען לו "כן אני הוא", ויאמר לו: "א"כ, איך זה ייתכן שהינך נמצא בין העניים, הלא דרכך

יששכר חמור גרם... וירא מנוחה כי טוב ואת הארץ כי נעמה ויט שכמו לסבול (מט, יד-טו). ביאר החתם סופר זי"ע דרשו חז"ל, הובא ברש"י הק' ויט שכמו לסבול עול התורה, ועי"ז ויהי למס עובד להורות הוראה בישראל. אפשר לומר, מדרך העולם הרוצים להצדיק עצמם על שאינם לומדים תורה, בזה שאומרים שהת"ח אינו יודע ומכיר בתענוגי העולם הזה ועסקיו, ולכן הוא מחובשי ביהמ"ד, אבל אם היה יודע ומכיר בהם ודאי גם הוא היה הולך אחריהם. לזה בא הכתוב ואמר "וירא מנוחה כי טוב" הוא ראה שהמנוחה היינו לישב בביתו במנוחה מבלי להתייגע, זהו דבר טוב שהגוף נהנה מכך, "ואת הארץ כי נעמה" והוא גם ראה וידע עד כמה שתענוגות העולם נעימים ומתוקים לגוף, ואעפ"כ "ויט שכמו לסבול" את עול התורה, ולכן זכה להורות הוראה בישראל.

וירא מנוחה כי טוב... ויט שכמו לסבול (מט, טו). ביאר הרה"ק מהר"י מווארקא זצ"ל אימתי זוכה אדם למנוחה אמיתית, אם "ויט שכמו לסבול" כאשר נוטל הוא על עצמו שיוכל לסבול את הכל, אדם שהוא סבלן – הריהו זוכה למנוחה אמיתית. ואת הארץ כי נעמה ויט שכמו לסבול (מט, טו). בספר "טעמא דקרא" להגר"ח קנייבסקי, מביא בשם החזון איש: עני שאינו מכיר בתאוות העולם הזה – אין כל כך רבותא אם יושב ולומד. עיקר החכמה היא אצל אחד שיודע ומכיר בפיתויי

נכתבה תיבת ה' כתיבה שלישית, בשנית כתיבה שניה, ובפעם הג' תיבת ה" קודמת לכל (הגר"ז סורוצקין, אזנים לתורה פרשת ואתחנן ד"ה כה' אלוקינו בכל קראנו").

מאשר שמנה לחמו והוא יתן מעדני מלך. "מאשר" – כל אדם מישראל ילמד נא לקח מאשר: "שמנה לחמו" – המאכלים השמנים והדשנים ביותר היו לדידו בפרוסת לחמו הפשוטה, ברם "והוא יתן" – כאשר בא לתת צדקה – "מעדני מלך" – נתן את המאכלים המשובחים ביותר. כך צריך לנהוג כל אדם מישראל, לחיות בפני עצמו חיים פשוטים וצנועים, ואילו צדקה יתן מן הטוב ומן המובחר. (בשם האלשיך).

ובהקשר לזה מסופר בתלמוד: פעם אחת שלחו חכמי בית המדרש את רבי עקיבא וחבריו לאסוף כסף לצדקה. הגיעו לפתח בית של עשיר אחד. כשרצו להיכנס שמעו שבעל הבית אומר לבנו: לך וקנה לנו ירק לארוחה, אבל אל תקנה רך וטרי אלא ירק של אתמול שהוא יותר זול... כיון ששמעו כך עזבוהו והלכו. בדרכס חזרה לאחר שכבר גבו צדקה מבני העיר, פגשו את העשיר הנ"ל, אמר להם: מדוע לא באתם אלי כפי שהייתם נוהגים תמיד? אמרו כך וכך שמענו שביקשת ירק בזול, ולכן לא נכנסנו אליך. אמר להם: מה שביני לבין ילדי אתם יודעים, אבל לא מה שביני לבין בוראי, ואני מבקש מכם שתלכו אל ביתי ותאמרו לאשתי שתתן לכם מידת ליטרא מלא דינרים. הלכו ואמרו לה מה שצויה בעלה. שאלה אותם איזו מידה אמר לכם גדושה או מחוקה? אמרו לה: סתם אמר לנו, אמרה להם: אני אתן לכם גדושה, ואם יאמר לכם בעלי שכך היתה כוונתו הנה מה טוב, ואם לאו – אנכה את הגידוש מחשבון כתובתי. כששמע בעלה צדקתה כפה לה את כתובתה (ירושלמי פסחים ד, ט).

מאשר שמנה לחמו (מט, כ). איתא במדרש שאשר עומד על פתח גיהנום וכל מי שיודע משנה הוא מצילו. "שמנה" אותיות משנה. "לו ישטמנו יוסף והשב ישיב לנו" (ג, טו) האחים חושבים שיש בלב יוסף טינה לאחר שמכרו אותו, וכל כעסו נכבש בעקבות האבא יעקב, אבל כעת לאחר שיעקב נפטר, אולי הוא יתנקם בהם – כך הם חוששים. יוסף מבהיר להם כי אמנם הם חשבו עליו רעה, אבל ה' חשבה לטובה, ולמעשה אין

העוה"ז ואעפ"כ יושב ולומד. וזה שאמר הכתוב ושבח את יששכר שאע"פ שראה מנוחה כי טוב ואת הארץ כי נעמה – אעפ"כ ויט שכמו לסבול. וזוהי אכן גדולה מיוחדת.

לישועתך קייתי השם. מדוע דוקא דן נתברך בברכה זו? אומרים חז"ל (בר"ר צד, ט"ו) "בשעה שנכנסו השבטים לקבל את ברכת יעקב אביהם, נכנס דן בצלמניו 'בחשוכה ובנכאות רוח' ומסבירים שהיה זה משום שהיה לדן רק בן אחד חירש אילם ושמו חושים בן דן, וכל אחיו נכנסו עם כל ילדיהם לראובן היו 4 ילדים, לבנימין 10 ילדים וכו' לכן ברך אותו יעקב 'לישועתך קייתי השם' שלא יתיאש ויחיה בתקוה.

דן נכנס בחשוכה כי ידע שהברכה של יעקב היא לדורות וחשב מה כבר יצא מבני חירש אילם אך אנו מוצאים שכשנמנו במדבר בשנה הראשונה נכדיו של בנימין היו 35,000 ואילו מילדו היחיד של דן היו 62,000.

וזה הלימוד לכל אחד - לא להתיאש חשבונות שמים לא תמיד מבינים דבר אחד ברור שהקדוש ברוך הוא לא דופק את האדם לאחר זמן רואים עוד חלקים מהתמונה והתמונה מתבהרת יותר ומקבלת צבע מה גם שהיא יכולה אף להתהפך מן הקצה אל הקצה. לכן לישועתך קייתי השם - הישועה בא תבוא.

לישועתך קייתי ה' (מט, יח). רגילים לומר פסוק זה כגון בקריאת שמע על המיטה, ובמקומות נוספים) שלוש פעמים בהיפוך סדר, "לישועתך קייתי ה', קייתי ה' לישועתך, ה' לישועתך קייתי". אלא המליצו על זה "הנה נהגו להפך ולשלש הסדר, לישועתך קייתי ה', קייתי ה' לישועתך, ה' לישועתך קייתי. וכי מה עניין יש בזה, להפוך פסוק לכל צד? אלא לומר לאדם השרוי במיצר, אף אם אינך רואה כל מקום ופתח לישועה, תדע שיכול לבוא מצד זה או מצד אחר, או אפילו מצד שלישי".

"הנה נהגו להפך ולשלש הסדר, לישועתך קייתי ה', קייתי ה' לישועתך, ה' לישועתך קייתי. כי אנו אומרים לאדם, באיזה אופן שתסתובב ולאיזה צד שתפנה, הינך נצרך לחסדי וישועת ה', על כן קווה לו תמיד.

עוד אמרו, כי ככל שמרבה האדם בתקוותו לה' הינו מתקרב אל ה' יותר. על כן, בפעם הראשונה

הגה"צ רבי שריה דבליצקי שליט"א סיפר מאי דבדידיה הוי מעשה, בימי חורפו היה צריך להתיר איזה נדר ולצורך כך עלה לביתו של הגה"ק ה'חזון איש' זי"ע, באותו זמן ישב בביתו של בחזו"א עוד יהודי שפלפל עמו בתורה. מששמע החזון איש את רצונו נענה, הנה אני ותלמיד חכם זה שניים אנו, עתה צא נא החוצה והבא יהודי נוסף בכדי שנוכל להתיר לך את נדרך בבית דין של שלשה. רבי שריה יצא חוצה והכניס עמו הלך שלא היה חכם וצדיק... תיכף משנכנס החל החזון איש לברר את הפתח שיש לו להתיר את הנדר, לאחר מכן התיישב ועשה התרת נדרים כדת וכדין בכל פרטיה ודקדוקיה, ושלושתם ענו בקול רם 'מותר לך, מותר לך, מותר לך'. משיצא אותו אחד נענה החזון איש לרבי שריה ואמר, הנה יהודי זה אין לו כל שיג ושיח בהלכה ולא הבין כלל מה שאמר עתה, לכן, אין כאן כל 'התרת' נדרים, לך שוב והבא יהודי בר אוריין ונתיר לך את נדרך. מעובדא זו נראה כמה יש להזהר בכבוד הבריות, שהחזו"א הטריח עצמו לעשות עצמו כאילו הוא 'מתיר נדר' עם כל הסדר המקובל להתרה זאת. והכל בכדי שיהודי זה לא יכלם חלילה. הרבה יש לנו ללמוד ממעשה זה, ויש לנו להעמיק בעובדא זו דהחזון איש לא פחות מאשר בפסקיו בחושן משפט.

פעם עבר הגה"ק ה'חפץ חיים' זי"ע ברחובה של עיר ומצא על הארץ דף הנראה כ'שמות', התכופף הח"ח כדי לטמנו יחד עם ה'גניזה', אך משהגביה את פיסת הנייר מצא שאין כתוב על גבי הנייר אלא דברים ממילי דעלמא, ואעפ"כ הכניסו לכיסו. וישאלהו ה'מלווה' מדוע לא השליך את הדף למקום שהיה מתחילה, ויענהו הח"ח, כי לא רציתי שיצטרך עוד יהודי להטריח עצמו ולהתכופף כמוני מתוך מחשבה כי 'שמות' לפניו וישליכהו ארצה בראותו כי נייר סתמא הגביה וחזר חלילה, ע"כ הטמנתי בכיסי, ובזה מנעתי טרחה וצער מכמה וכמה בריותיו של הקב"ה...

הגה"ק מטשעבין זי"ע נכנס פעם למעמד 'כתיבת אותיות' בספר תורה, והנה בראשונה נתכבד הגאון לכתוב בספר התורה, אך הוא לא אבה לכתוב ומינה את ה'סופר' שיכתוב בשליחותו את האות. מכיוון שאותו גדול וקדוש לא כתב בעצמו וסמך רק על הסופר אף שאר המזומנים לא כתבו בעצמם אלא מינו כל אחד במקומו את הסופר שסיים בעצמו את כתיבת כל ספר התורה. לאחר

בליבו מאומה... והוא בוכה. רק אדם שיכול לשלוט בעצמו בצורה כזו יכול להצליח בשליטה על כלכלה של כל העולם. מה הפלא אם כן, ששני בניו יודעים "לפרגן" אחד לשני וכל אחד מעם ישראל מברך את בניו "ישימך אלוקים כאפרים וכמנשה".

מאשר שמנה לחמו והוא יתן מעדני מלך (מט, כ).
כלומר: "מאשר" – כל אדם מישראל ילמד לקח מאשר – "שמנה לחמו" – המאכלים השמנים והדשנים ביותר, נדמו לו כך, בפרוסת לחמו הפשוטה. הוא לא דרש אוכל משובח ו"יוקרתי" יותר מאשר "לחם לאכול". אבל "והוא יתן" – כאשר בא ליתן צדקה לעניים, אזי "מעדני מלך" – נתן את המאכלים הטובים והמשובחים ביותר. אל כ"ק האדמו"ר מקופיטשניץ זצ"ל, נכנס עני בן טובים, כאשר ראה הרבי את כובעו המרופט של העני, ניגש לארון והוציא משום את כובעו המהודר שהרבי לובשו רק באירועים מיוחדים, ונתנו לעני. כשיצא העני את הבית, ניגשה הרבנית לאדמו"ר ושאלה אותו: הרי הכובע שאתה לובש עתה הוא כובע יפה מאד, ודי היה אם היית נותן לעני את כובעך זה, ומדוע נתת לו את כובעך המהודר? ענה לה הרבי: בדיוק זו הסיבה שנתתי לעני את הכובע המהודר, שכן רציתי באמת את הכובע הזה לעצמי... כשראה האדמו"ר כי הרבנית לא יורדת לסוף דעתו ולעומק כוונתו, הסביר לה: "הנה אצל הקב"ה נאמר 'לבושו צדקה', ויש בזה הרבה ביאורים. אחד הביאורים הוא, שהאדם העושה מצוות בעולם הזה, זוכה לעולם הבא, אבל את המלבוש בעולם הבא, הוא רק בזכות הצדקה, וזהו 'לבושו צדקה'. "על כן נתתי לעני את כובעי המהודר, שכן בעולם הזה די לי בכובע יפה, אבל בעולם הבא, אני רוצה לשבת עם כובע מהודר, ולא רק עם כובע יפה, לכן נתתי אותו לצדקה.

נפתלי אילה שלוחה הנותן אמרי שפר (מט, כא).
כתב בספר 'אמרי נועם' (הקדמון, הוזכר במהרש"א עירובין קה. ד"ה והא) וז"ל: למה היה נפתלי קל ברגליו כאילה, לפי שנותן אמרי שפר – בשעה שעובר בדרכים נותן אמרים טובים ויפים, ונותן שלום לכל הפוגעים אותו טז, על כן אין שום אדם מעכבו ללכת במרוצה לדרכו, ולכן שלחו אותו להביא האיגרת ממצרים.

הידיים, כדי להדגיש פחות את העדפת אפרים. זה מה שנאמר בפסוק: "שיכל את ידיו כי מנשה הבכור", שמכיוון שמנשה הבכור, לכך שיכל את ידיו במקום לברך כל אחד בנפרד.

ויברך אותם איש אשר כברכתו ברך אותם (מט, כח). בחור ישראלי נסע פעם על הכביש המהיר בארה"ב כחצי שעה לפני שבת, פתאום הוא רואה בצד הכביש אדם חובש כיפה עומד ליד רכב עם מכסה מנוע פתוח, הוא חושב לעצמו "אי אפשר להשאיר יהודי דתי ככה תקוע לפני שבת" הוא יורד לשוליים ונוסע אחורה עד לאותו מקום, יורד מהרכב ותוך כמה דקות מצליח לסדר את הבעיה, הוא לוחץ יד לבחור שמודה לו מאוד ואומר לו "שבת שלום" הבחור אומר לו "מה?" הוא מנסה להגיד לו באנגלית "גוד שבת" אבל הבנאדם לא מבין, הישראלי שואל אותו "אתה יהודי" והוא עונה שלא "אז מה הכיפה הזו על הראש שלך?" הבחור מחייך ואומר "אה זה... לפני שסבתא שלי נפטרה היא נתנה לי את זה ואמרה לי כל פעם שתהיה לך בעיה שים את זה על הראש ותראה שמיד יעזרו לך, עכשיו שנתקעתי החלטתי לנסות את זה ואני רואה שזה עובד".

בפרשתנו יעקב קורא לבניו על מנת לברך אותם טרם מותו, הדבר הכי הגיוני היה לכאורה שיאסוף את כל בניו ויברך את כולם בכל הברכות, אבל יעקב פונה לכל אחד ומברך אותו בברכה שונה שמתאימה לו, עקב בעצם אומר לבניו ההצלחה שלכם כעם תהיה כשתמיד תהיו מאוחדים ותשתדלו לעזור אחד לשני, אך דעו שאחדות אמיתית היא לא כשכולם נראים וחושבים אותו הדבר, אחדות היא לדעת לגלות את המיוחד שבכל אחד ולהביאו לידי ביטוי וכך אחד משלים את השני ולכן אומר להם יעקב אברך כל אחד מכם בברכה המיוחדת לו שיצליח למצות את הפוטנציאל המיוחד שהקב"ה הטמין בו, הקב"ה נתן לכל אדם בעולם את המיוחד שלו והברכה הגדולה שלנו כעם תהיה כשנדע לעזור אחד לשני בזכות זה שאנחנו אחים גם אם איננו דומים. העם היהודי תמיד התברך בעזרה ובערבות הדדית ועלינו רק להזכיר לעצמינו כל פעם מחדש שכל יהודי הוא אחי גם אם הוא נראה שונה ממני.

ויברך אותם איש אשר כברכתו ברך אתם (מט, כח). כשיעקב בא לברך את בני יוסף, שם את ימינו

מכן ביאר הגה"ק מטשעבין את מעשיו, שהבחין שבין הנאספים נמצא יהודי המומר לדבר אחד מן התורה, שאינו ראוי לכתוב אות בספר תורה. אלא שלא רצה לפגוע בכבודו ולעכב בעדו מלכתוב אות בתורה, על כן גרם בעקיפין שלא יכתוב איש בספר התורה, ולא יכלם יהודי זה.

ויברך אותם איש אשר כברכתו ברך אותם (מט, כח). מובא ב'אוצרותיהם אמלא' מנהג ישראל במקומות רבים, שבלייל שבת קודש מברכים את הילדים. היעב"ץ בסידורו (בית מד, סעודה ראשונה) מסביר שטעם המנהג לברך דווקא בלייל שבת לאחר התפילה, הוא משום שבזמן זה חלות ההשפעות הטובות של השבת, וראוי אז להמשיכן על הילדים. המלאכים אף הם מברכים את האדם בלייל שבת ברכה בשתי ידים. כך מובא בגמרא (שבת קיט, ב) שהאדם האומר "ויכולו" בלייל שבת, הרי הוא נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית, ואותם המלאכים שמלווים אותו תדיר, מניחים ידיהם על ראשו ומברכים אותו. לכן כותב היעב"ץ, שראוי לברך את הילדים בשתי ידים, ושכן היה נוהג אביו ה'חכם צבי'. והוא מציין שם, שאין לנהוג כאותם אנשים 'חסרי דעת' החושבים שיש קפיידא לברך ביד אחת, וכשמאחלים 'מזל טוב' זה לזה נותנים יד אחת, וכן כשמברכים בברכת 'שבת שלום' נותנים יד אחת, שכן 'סוד הידיים לברכה – גדול הוא'. והדברים למעלה מהשגתנו! בהקדם כל זאת שואל היעב"ץ: אם כן, מדוע יעקב אבינו בשעה שבירך את מנשה ואפרים, שכל את ידיו ובירך כל אחד ביד אחת בלבד, הרי ודאי כשבירכם בעין טובה בירכם? ובאמת, יש להוסיף ולהקשות על הנאמר בפסוק: "שכל את ידיו כי מנשה הבכור", וכי בגלל שמנשה הוא הבכור לכן שכל את ידיו? הרי לכאורה למרות שמנשה הבכור שכל את ידיו ולא הניח עליו את יד ימינו? אלא, כותב היעב"ץ דבר מופלא: יעקב אבינו ידע היטב כי העדפתו של אפרים על פני מנשה, תקשה מאוד בעיניו של יוסף, וכפי שאכן היה בסוף, שנאמר 'ירע בעיניו'. ועל כן, על אף שבוודאי ראוי היה שיברך כל אחד בנפרד בשתי ידים, אך אם באמת היה עושה כן, היה עליו להקדים לגמרי את אפרים לפני מנשה, ובזה היה מגביר את קפידת יוסף על העדפת אפרים, וגם היה מטיל ביניהם קנאה ושנאה. לכן העדיף לברך את שניהם בבת אחת על ידי שכול

שהכלב מחניף לו לבעליו אז אולי גם אני אנסה לעשות כמעשהו ואתרצה אל אדוני. למחר אחר ארוחת הצהריים כשבעל הבית שכב לנוח קצת, קם הסוס מאורוותו ונכנס לחדר הבעה"ב והתנפל על האיש והתחיל ללטפו בטלפיו. וכמוכן שבן רגע פצץ את מוחו וכמעט שהרגו. אנשי הבית המבוהלים נזעקו מי בכשיל, מי בגרון ומי ברובה ויעשו כלה בסוס המתחנף. כן הוא הנמשל למי שרוצה לחקות ולהתדמות למעלת חבריו ולהיות כמוהו דווקא בניגוד לכל צביונו אפיו וטיבו שלא נברא לכך, ואינו מתאמץ להשתלם בהתאם לתכונתו וצביונו המיוחד שניתן לו.

ויברך אותם איש אשר כבדו ברכך אותם (מט, כח). וכבר הקשה רש"י איזה ברכה בירכם, והלא חלק מהם קינטרן. ותירצו בעלי המוסר, שהברכה הכי גדולה לאדם היא בזה שמראים לו לדעת את כוחותיו ומעלותיו, וכוחות נפשו הפגומים וחסרונותיו. ובזה שהראה יעקב לבניו במה הם לקויים, לראובן במהירות, ולשמעון ולוי בכלי חמס מכרותיהם, זו הברכה הכי גדולה, כי ידעו באיזה מדה עליהם להשתלם, כדי להגיע על ידה לשלימות האמיתית.

ויכל יעקב לצוות את בניו ויאסף רגליו אל המטה ויאגע ויאסף אל עמיו (מט, לג). ביאר אדמו"ר רבי לוי יצחק שניאורסון זי"ע א"ר יוחנן יעקב אבינו לא מת (תענית ה, ב). נאמר (מיכה ז): "תיתן אמת ליעקב". האותיות של "אמת ליעקב" מרכיבות את המילים "יעקב לא מת".

ויכל יעקב לצוות את בניו ויאסף רגליו אל המטה ויאגע ויאסף אל עמיו (מט, לג). רב נחמן ורבי יצחק הוו יתבי בסעודתא, אמר ליה רב נחמן לרבי יצחק לימא מר מילתא וכו', בתר דסעוד אמר ליה, הכי אמר רבי יוחנן יעקב אבינו לא מת. אמר ליה, וכי בכדי ספדו ספדניא וחנטו חנטייא וקברו קברייא, אמר ליה, מקרא אני דורש, שנאמר ואתה אל תירא עבדי יעקב נאם ה' ואל תחת ישראל כי הנני מושיעך מרחוק ואת זרעך מארץ שבים, מקיש הוא לזרעו מה זרעו בחיים אף הוא בחיים (תענית ה, ב). למד מכאן המשגיח הגר"ל חסמן זצ"ל יסוד נפלא, הנה אם אדם יראה בעיניו את ראובן

על ראש אפרים הצעיר ואת שמאלו על ראש מנשה הבכור, ויוסף לא נחה דעתו בזה ושאל את אביו מדוע הוא לא מברך את מנשה הבכור בימינו, והשיב לו "ידעתי בני ידעתי גם הוא יהיה לעם וגם הוא יגדל ואולם אחיו הקטן יגדל ממנו". וצריך להבין מה תשובה היא זו, והלא זה מה שיוסף ביקש שיברך את הגדול שהוא יהיה יותר גדול ולא את הקטן, ומה התשובה שהשיבו יעקב. ביאר זאת המשגיח ר' ירוחם ממיר זצ"ל שמברכותיו של יעקב יש ללמוד יסוד גדול בעבודת האדם, שלכל אחד יש מעלות מיוחדות אשר ניחן בהם, ועל ידי כוחות אלו בלבד הוא צריך לעבוד את ה', ולא ללכת שולל אחר מעלות ומידות שרואה אצל אחרים אשר רוצה להיות כמותם, אלא אך ורק לפתח את הכוחות המיוחדים אשר בו. ויעקב כשבא לברך את בניו "איש אשר כבדו ברכך אותם" כל אחד לפי מעלתו בירכו שישמור על מעלתו הטבעית, ועל ידה יצליח להתעלות וכמו שהודאתו של יהודה היתה טבועה אצלו, כמו שאמרו שכיון שלא היה תפסה פלך הודיה עמדו ממנו בעלי הודיה, נמצא שמעלתו היתה טבעית, ועל זה בירכו יעקב שימשיך הלאה לשמר מעלה זו.

ולכן יעקב לא בירך את מנשה הבכור שיהיה גדול יותר מאפרים כיון שזה לא לפי טבעו, ולכל אחד יש את דרכו הפרטית בעבודת ה', ולא לכל אדם מתאים צורת העבודה של הזולת, כי כל אחד ואחד צריך לפעול לפי המידה הטבעית שבה התברך. ולכל אדם ואדם יש מעלה מיוחדת שהינה אצלו בטבע תכלית הטוב, ואם יחליט לשמור עליה בכל צורה ובכל מצב, על ידי כן יצטרך להתגבר על שאר המידות המושחתות עד שיהפך כולו לטוב.

על ענין זה המשיל הגאון ר' דוד בלייכר זצ"ל (מתלמידי נובהרדוק) משל לסוס שראה פעם אחת איך בעל הבית משחק עם כלבו, והכלב המתפנק והמתרפס קופץ על אדונו ומלקקו ומחליקו בידים, בפנים, בגבו וברגליו כדרך הכלבים הששים לקראת אדונם. והאדון משיב לו חיוכים ופניקים כידוע. אז הסוס התעצב עד מאד ואמר: הנה אני מושך בעול כל היום ודירתי באורווה בין זבל ואשפה ואף פעם אין הבעל הבית שם לב אלי ואינו מסביר לי פנים מעולם, והכלב הלז העצל מתרוצץ כל היום בחופש ללא עבודה ומלאכה, מזלו כל כך טוב. ואולי חשב הסוס, מפני

חבירו, ושומע קולו ונדמה לו לקול שמעון, ודאי ישפוט שחוש שמיעתו הטעהו, ובאמת ראובן הוא ולא שמעון, כי חוש הראיה יותר חזק מחוש השמיעה, וכל שכן אם יאמרו לו על אחד שמת, ורואהו עומד לפניו, שודאי יחשוב שהאמירה שאמרו לו אינה נכונה. וכאן רב נחמן תמה ושאל האם בכדי חנטו את יעקב, והשיב לו רבי יצחק מקרא אני דורש, ומה תשובה היא זו נגד המציאות, והלא ראינו שחנטוהו וקברוהו, וגם רב נחמן קיבל את תשובתו ולא הוסיף להקשות לו על כך. אלא שיש ללמוד מכאן איך למדו חז"ל את התורה, שאם נסתר חוש גשמי ע"י מה שמצאנו בתורה ההיפך, על כרחך צריך להסיק שחוש הגשמי טועה, ורק היה נראה שחנטוהו, כי מכיון שמקרא אני דורש, הרי שהקב"ה אומר כן, וממילא ברור שרק נדמה להם שמת, אבל היה חי.

ומכאן ההבדל הגדול והריחוק הנורא שבין דעתנו לדעת חז"ל, שאצלנו בעניותנו העוה"ז הוא מציאות, אבל אצל חז"ל המה ראו את התורה בחושיהם כמציאות, וכשמקרא אני דורש, בטלים ומבוטלים כל החושים ועיני הבשר, כי שקר המה טועים ומטעים, ורק נראה להם שחונטים.

וידבר יוסף אל בית פרעה לאמר אם נא מצאתי חן בעיניכם דברו נא באזני פרעה לאמר אבי השביעיני לאמר וכו' ועתה אעלה נא ואקברה את אבי ואשובה (נ, ד-ה) למה נצרך יוסף לשלוח שליחים לפרעה לבקש לצאת ממצרים? וכי אינו יכול לגשת בעצמו לדבר עימו? מתרץ הגר"ח קנייבסקי בספרו "טעמא דקרא" בשם אביו זצ"ל, שיוסף ידע שכיוון שיאמר לפרעה שברצונו לצאת ממצרים יאמר לו פרעה שאינו יכול לעזוב כי אין מי שימלא את מקומו, ואם יוסף יעזוב את ההנהגה אפי' לתקופה קצרה, יחרב ויתמוטט כל הנהגת המדינה, כי הוא אינו יכול לכלכל לבדו את מצרים. לכן התחכם יוסף, ושלח את אנשי בית פרעה שידברו עם פרעה בשליחותו, ולהם, יתבייש פרעה לומר שכל ההנהגה תלויה אך ורק ביוסף, ועל כרחו יסכים לשלחו ממצרים.

ויקברו אתו במערת שדה המכפלה (ג, יג). הגמרא במסכת סוטה י"ג. מספרת שכשהגיעו האחים למערת המכפלה לקבור את יעקב אביהם, בא עשו והתנגד לקבורה. מתוך שמונה מקומות

הדבר: "ויוסף, במוסרו הטוב, לא רצה להגיד לו". וכך מבואר גם ב"דעת זקנים בעלי התוספות" בתחילת הפרשה, שיוסף נמנע מלספר לאביו מה אירע, כדי לא לעורר את כעסו על האחים. בכך למעשה ישנה "סגירת מעגל" עם תחילתה של פרשת יוסף והאחים; פרשת וישב מתחילה ב"ויבא יוסף את דיבתם רעה אל אביהם", והנה כאן, יוסף גובר על יצרו בדרך על אנושית לטובת אחיו ומכסה מאביו את כל המאורע.

לו ישטמנו יוסף וגו' ויאמר אליהם יוסף אל תיראו (ג, טו – טז). לפני שעלה על המוקד, גר הצדק, בנו של הגרף פוטוצקי מליטא, ביקשו ממנו התלוינים שלא ינקום בהם מעלמא דקשוט. במקום להשיב הן או לאו, סיפר להם אודות בן מלך ששיחק בצעצועים עם בן המיניסטר, סתר לו חבריו את המגדל שהקים מצעצועיו, ובן המלך הרחר בלבו, כשאגדל ואהיה מלך, אנקום בו נקמתי על שסתר את המגדל שלי. כשאביו מת והושיבוהו על כסא המלוכה, היה צוחק בלבו מכבר לצעצועי הילדים, וכמובן לא עלה בדעתו כלל לזכור לידידו חטאת נעורים. כן הדבר כאן, כשבאים שמה, כשעולים לעלמא דקשוט, הלא כל עניני הגוף צער הגוף נחשבים כהחרבת אותו מגדל הצעצועים.

ויראו אחי יוסף כי מת אביהם (ג, טו). בזוה"ק איתא שכל המרבה בצדקה ובגמילות חסדים אינו צריך לבוא לידי יסורים, כי ע"י הגמילות חסד יתעלה למדרגה כאילו קיבל יסורים כל ימיו. ובגמרא מובא 'כל המניח בן כמותו כאילו לא מת' (ב"ב קטז). שבטי ק-ה בראותם את רוב טובתו של יוסף, חשבו שיעקב אביהם נחשב כ'מת' שהרי לא הניח בן כמותו, ענה להם יוסף 'אל תיראו אנכי אכלכל אתכם ואת טפכם', מכאן ואילך אפרנסכם ואעשה עמכם צדקה וחסד, ובזה ייחשב לי כאילו עברתי ייסורים כל ימי חיי, ושפיר הניח אבינו בן כמותו והוא נחשב בין החיים.

לו ישטמנו (ג, טו). מובא ב"בעל הטורים" כשחששו אחי יוסף אחר מיתת אביהם שמא ישטמם יוסף ויחפש לנקום נקמתם, אמרו הלוואי לא ישמנו אלא בלב ואף אם ירצה לנקום בנו בפועל, יגמלנו ברעה כמו שאנו עשינו לו, ומכיוון שאנו עוללנו לו רעה שיצא ממנה טובה גמורה,

לאט, אנחנו שוכחים כל מה שהיה מקודש לנו ומתרגלים לויתורים). חושים היה חרש ולכן לא היה מעורב במחלוקת. כשהוא שאל לפשר הדברים, לא היה לו זמן להסתגל. במכה אחת, הוא קיבל והתבונן במצב המביש של סבו, כאלו קיבל מכה על הראש. חושים ב"ה לא התאים את עצמו למשא ומתן. מהמעשה, אנחנו למדים עניין חזק מאוד בטבע האנושי. בן אדם יכול להתרגל לכל דבר. זה יכול להיות ברכה, זה גם יכול להיות קללה. חיים היו בלתי אפשריים בלי תכונת ההסתגלות. לעתים אנחנו נכנסים למצבים נוראים, שאין אנחנו יודעים איך נצא מהם. אבל ב"ה אנשים הם גמישים ומתאוששים מהר. אולם הצד השלילי של התופעה הוא שאפשר להתרגל לכל דבר, לרצח, לאלמות ומה לא. פעם הראשונה שחייל הורג במלחמה הוא נורא מבולבל ודעתו נטרפת עליו. אבל כשהוא ממשיך להרוג, ורואה את המוות מולו לעתים תכופות, הוא מתרגל. הלימוד הוא שקיימים מצבים שעל האדם להגיד "לא! אסור לי להתרגל לזה. עלי להגיב בגועל ובשאת נפש למצבים מסוימים".

נקודה נוספת בהבדל בין חושים לשאר האחים היא בעובדה שהוא לא היה מעורב בוויכוח, ולכן השיפוט שלו לא נפגע. מי שמעורב בוויכוח, לאט לאט מאבד ושוכח את מטרת הויכוח, וכל שנשאר לו הוא רצונו לנצח: מכת – לא מכרתי. אני צודק! אתה טועה! והם שכחו שהם באמצע לוויה של אבי האומה, ששוכב על ידם בביזיון. לחושים לא היה איכפת מי צודק ומי לא. הוא רק ראה את ביזונו של סבא. הוא היחיד שהבחין באותו זמן בין עיקר ותפל.

ויצו אל יוסף... אביך ציווה לפני מותו... כה תאמרו ליוסף, אנא שא נא פשע אחיך וחסאתם וכו' (ג, טז-יז). האחים מספרים ליוסף, שיעקב ציווהו לסלוח ולא לנקום באחיו על מה שעוללו לו. אך מבואר ברש"י, שבפועל מעולם לא ציווה יעקב כך, והאחים הם שאמרו כך ליוסף, בגלל חששם ממנו. שאלה מתבקשת היא, מדוע באמת לא פנו האחים אל יעקב וביקשו ממנו לומר כך ליוסף? מסביר הרמב"ן (לעיל מה, כז), שמעולם לא נודע ליעקב מה עשו האחים ליוסף! האחים חששו לספר זאת ליעקב כי חששו מכעסו, ויוסף כשראה כך, נמנע בעצמו מלספר ליעקב את

סיפרה בתה של אותה משרתת שנולדה מברכה זו, והוסיפה: "אמי השתוקקה כל חייה לבוא לארץ ישראל ולהשתטח על קברו של אותו צדיק. עתה זיכני השי"ת ובאתי למלאות רצון אמי".

אנא שא נא פשע אחיך וחטאתם (ג, יז). כאשר נכדתו של המשגיח הגה"צ רבי דוב יפה זצ"ל נהייתה בת מצוה, ביקש רבי דוב ממנה סליחה ומחילה על כך שכאשר היתה בת ארבע... התארח בביתם והכינו לילדה ביצה לאכול, ובטעות חשב המשגיח שהכינו את הביצה עבורו ואכל וגרם מכך צער לילדה. זכר זאת המשגיח והמתין עד שתגדל ותהיה בת מצוה כדי לבקש את מחילה... (כי קטנים אינם בני מחילה הם).

ויאמר אליהם יוסף אל תיראו כי התחת אלוקים אני ואתם חשבתם עלי רעה אלוקים חשבה לטובה (ג, יט - כ). בספר עשרה למאה, מבאר דברי יוסף שענה לאחיו התחת אלוקים אנכי, כי אחיו מכרו אותו וחשבו לרעה והקב"ה חשבה לטובה, ואם יוסף ירצה לנקום בהם אינו יכול, כי התחת אלוקים אני, כי רק הקב"ה יכול לעשות שמרעה יצא טובה, אבל אני בשר ודם ואם אעשה רעה מי מבטיח שיצא טובה א"כ אינו מן המידה שאנקום.

אל תיראו... ואתם חשבתם עלי רעה אלוקים חשבה לטובה (ג, יט-כ). כאן למדנו אורחות חיים ונתיבות יושר - שעל האדם להאמין שאין ביד איש בעולם לחרוץ גורלו, ואפילו 'בעל השפעה' הגדול ביותר לא יוכל לא להזיקו ולא להועיל לו, ותמיד אינו תלוי אלא בידי שמים כמו"ש אלוקים חשבה לטובה. וכלשון קדשו של הרה"ק האור לשמים' זי"ע בתפלתו ריבון העולמים ידעתי כי הנני בידך לבד כחומר ביד היוצר, ואם גם אתאמץ בעצות ותחבולות וכל יושבי תבל יעמדו לימיני להושיעני ולתמוך נפשי מבלעדי עוזך ועזרתך אין עצה וישועה, ואם חלילה יחפצו כולם להרע אז אתה בחמלתך תשים עיניך עלי ותשקיף עלי השקפה לטובה ממעון קדשך, הנה חבלים נפלו לי בנעימים וישועתי באה ועזרתי תגלה.

אתם חשבתם עלי רעה אלוקים חשבה לטובה (ג, כ). המדרש רבה בתחילת פרשת שמיני (יב, א) מספר על אדם שאהב מאוד לשתות יין. כשכספו תם, החל למכור את מטלטליו, ובלבד שיוכל

שנעשה 'מלך' על מצרים, אף הוא אין לו לנקום בנו אלא ברעה אשר תצא ממנה הטובה. עפ"ז ביאר הגה"ק רבי צבי הירש מוואידיסלוב זי"ע (אביו של הרה"ק הרר"ב מפשיסחא זי"ע, 'עשרה למאה' דרוש ו') דצ"ב, מדוע אמר יוסף לאחיו 'אל תיראו כי התחת אלוקים אני, ואתם חשבתם עלי רעה אלוקים חשבה לטובה' (ג, יט-כ), וכי אלו דברי פיוס הם, לומר להם ברצוני לנקום בכם אלא שאין ביכולתי עשות כן, מה פיוס יש כאן. עוד צ"ב, מדוע קנטר אותם - 'אתם חשבתם עלי רעה'. ויבאר עפ"י ה'בעל הטורים', שכך אמר להם יוסף, אין לכם לחשוש מנקמתי שהרי הרעה אשר עשיתם עמדי הייתה בפועל טובה - כי אלוקים חשבה לטובה, וא"כ אין לי לנקום בכם אלא ברעה אשר תצא מאתה טוב (כי לפי חוקי 'המשפט' - אין לנקום ברעהו ברעה גדולה ממה שגמלוהו, והרי 'מלך' אנכי, ומלך 'במשפט' יעמיד ארץ, משלי כט ד), וכי התחת אלוקים אני, אין כוח בידי בשר ודם לעשות רעה שתוצאותיה לטובה, רק האלוקים 'בעל היכולת כולם'.

אנא שא נא פשע אחיך וחטאתם (ג, יז). מעשה מופלא אירע בביתו של הגאון רבי אברהם שאג זצ"ל: יום אחד הביאו לו סכום גדול של כסף שיופקד אצלו. הוא היה שקוע בתלמודו, והניח את הכסף בין דפי הספר שבידו ולאחר שסיים את עיונו הניח את הספר בארון הספרים. כעבור זמן, הגיע בעל הפקדון לבקש פקדונו. אך רבי אברהם לא מצא את הפקדון במקום המיועד לפקדונו. עלה חשד בלבו שמא המשרתת שעבדה אז בביתו, היא שלקחה את הכסף... נאלץ רבי אברהם לשלם מכספו לבעל הפקדון. והנה בערב פסח, כאשר ניקה רבי אברהם את ספריו מחשש חמץ, עלעל בדפי הספר שבו הניח את הפקדון ונפל הכסף לפניו. חרה הדבר לרבי אברהם על שחשד במשרתת. הוא קרא לה וסיפר לה כל שאירע ובבכי גדול פייסה וביקש ממנה מחילה על שחשד בכשרים ולא נתקררה דעתו עד שאמר לה שהוא מוכן לתת לה כל מה שתבקש ממנו. המשרתת אמרה שמוחלת במחילה גמורה אך מבקשת: מכיון שעברו כבר חמש עשרה שנה אחר נשואיה ועדיין לא זכתה לילדים, לכן מבקשת היא ברכה להפקד בזרע של קיימא... בירך אותה רבי אברהם והבטיח לה: "לשנה הבאה לעת כזאת את נפקדת..." וכך הוה! את המעשה

יקבל מרכושו כלום... ומה קרה בסופו של דבר? היהלום הגיע לידי יוסף מוקיר שבת, שקנה את הדג שבלע אותו. התברר כי כל תוכניותיו של הגוי רק סייעו לכך שיוסף מוקיר שבת יזכה בכל רכושו! כיצד יכול היה כל רכושו לעבור לידי של יוסף בדרך קלה ופשוטה יותר מאשר הוא בעצמו ימיר את כל רכושו ביהלום הזה... אין עצה ואין תבונה נגד ה'! עצת ה' היא תקום! זהו הלימוד הנורא שאפשר ללמוד ממכירת יוסף. (יחי ראובן)

ויאמר יוסף לאחיו הנה אנכי מת (ג, כד). השאלה: למה לא אמר בלשון עתיד "הנה אנוכי הולך למות"? מתרץ רבי עקיבא איגר ז"ע, כי בלשון הזו בא יוסף להודיע לאחיו שאין לו עליהם קנאה וטינה: בברכות ה' מובא כיצד להתמודד עם היצר הרע בכל מיני שלבים "....אם נצחו מוטב ואם לאו יעסוק בתורה. אם נצחו מוטב ואם לאו יזכיר לו את יום המיתה". זאת אומרת שזו העצה לעקור מלב האדם את ההתנשאות. זה מה שאומר יוסף לאחיו "אנכי מת" בהווה-זוכר כל יום את יום המיתה וכך קנה לעצמו את מידת ההכנעה. ובמס' שבת קנ"ב נא' שכל מי שאין לו קנאה אין עצמותיו מרקיבים. ולפי זה מובן המשך דברי יוסף: "והעליתם את עצמותי מזה איתכם" = גם אם יארכו הימים והשנים עד שתצאו ממצרים בכל זאת תוכלו להעלות את העצמות כי הן לא ירקיבו.

פקוד יפקוד אלוקים אתכם והעליתם את עצמותי מזה. זהו מסר לכל הדורות. זהו מסר לכל הזמנים. כשאנו רואים את עצמות יוסף, בלתי קבורים, ובארון – "אל לנו לראות ארון עצמות – אלא עלינו לראות את התקווה השוכבת בה. אנו רואים את התקווה ואת האמונה שיוסף מסר לבני עמו. "אל תקברו אותי עכשיו, כי אין ספק שיום אחד, הקב"ה יזכור אתכם. תקוותי היא תקוותכם" וכשהקהל מסיים את ספר בראשית בהערה הבלתי נגמרת הזאת, כולם עומדים וצועקים ביחד, בתיאום מלא "חזק, חזק ונתחזק!" כי יום אחד, כולנו נהיה חופשיים.

וימת יוסף בן מאה ועשר שנים, ויחנטו אותו, ויישם בארון במצרים (ג, כו) במילים האלה מסתיים ספר בראשית, וכל הקהל קם כאחד וצועק "חזק, חזק ונתחזק". הדבר מפתיע.

להמשיך למלא את תאוותו. בניו החליטו כי יש לעשות סוף להרגלו המגונה, ובאחד הימים, בעודו מתגלגל שיכור ברחוב העיר, נטלוהו והניחוהו בתוך מערה שבבית הקברות. עברו במקום סוחרי יין, שהיו בדרכם לעיר. לפתע שמעו קול המולה, נבהלו מאוד, הקולות נדמו להם כקולות מלחמה, החליטו להחביא את חביות היין, שנשארו עמם, ולברוח. הם תרו אחר מקום מסתור, ולבסוף החביאו את החביות במערה שבבית הקברות... בינתיים, התעורר השיכור, ומה הוא רואה לנגד עיניו? חביות של יין משובח! ממש א מחיה! געוואלדיג! לא צריך לטרוח! לא צריך לשלם כסף! אפשר לשנות ולשנות בלי הפסקה! כעבור שלשה ימים באו בניו לראות מה קורה אתו, האם הוא חי או מת, ומה רואות עיניהם? אביהם שוכב על רצפת המערה, פיו צמוד לפיית החבית, והוא גומע להנאתו יין בשפע... אמרו הבנים: "אם כך, אין מה לעשות, אלא לקחת אותו בחזרה הביתה, וקבעו ביניהם שכל אחד יביא לו יין הביתה בתורנות, כדי שלא יצטרך ללכת בעצמו לבית מרזח ולהתגלגל שכור ברחובות". א מוראדיגע מעשה! אם אדם צריך לקבל יין – הקב"ה יביא לו אותו עד בית הקברות, עם ברז ישיר לתוך הפה! את הרעיון הזה מצאנו גם אצל יוסף: יוסף חלם חלום ולפיו הוא ימלוך על אחיו, והם יבואו להשתחוות לו ארצה. אחיו ניסו לעשות את כל התחבולות שבעולם לסכל את התכנית, עד שהחליטו למכור אותו לעבד ובכך למנוע באופן סופי את יכולתו להיות מלך. ומה באמת קרה? דוקא מכירה זו היא שהובילה בסופו של דבר להתמנותו של יוסף למלך על מצרים. כשהקדוש ברוך הוא גוזר על אדם שיהיה מלך – לא יעזור שום דבר! הוא יהיה מלך גם אם יהיה בתוך בור השבי. הגמרא (שבת ק"ט, א) מספרת את הסיפור הידוע על "יוסף מוקיר שבת". גם ממעשה זה רואים את אותו עיקרון: משמים נגזר שכל רכושו של הגוי העשיר יעבור אל יוסף מוקיר שבת. כשהכלדאים (חוזים בכוכבים) סיפרו על כך לגוי, מה הוא לא עשה כדי שהדבר לא יצא אל הפועל? הוא מכר את כל רכושו, קנה יהלום, תפר אותו בתוך שולי כובעו, הוא אפילו עזב את מקום מגוריו והפליג למדינה אחרת! העיקר אצלו: שיוסף לא יקבל מאומה מרכושו... גם כשהרוח העיפה את כובעו, עם היהלום שבתוכו, לתוך הים, הוא התנחם בכך שסוף כל סוף היהודי הזה לא

בארון, יוסף הצהיר בו זמנית את המסר של תקווה, והזדהותו עם ההמונים שבמקביל חיכו להלווייתו הסופית ולגאולתם הם. בשקט, בתוך ארון בלתי קבור, הוא חיכה יחד איתם, כשהדי ההסכם שלו צלצלו בתוך זיכרונם.

ראשית, ספר בראשית מסתיים במצב של נשייה. יוסף אפילו לא נקבר; הוא שוכב רדום בארון במשך כל הגלות במצרים. הוא מבקש מילדיו לזכור אותו, ובבוא העת, לקחת איתם את עצמותיו כשייצאו ממצרים. מדוע אינו מבקש מהם לקבור אותו מיידית בכנען, בדומה ליעקב אביו? שנית, כל הסמיכות נראית לא ראויה. אחרי שאנו מסיימים את ספר בראשית ומכריזים וישם בארון במצרים, כולנו צועקים, כמעט בשירה, "חזק ונתחזק". האם המילים המדכאות האלה מהווים מבוא ראוי לצעקות של "חזק"?

האם לא היה מתאים יותר לסיים את ספר בראשית בפטירתו של יעקב, קבורתו בישראל, וההתפייסות בין יוסף ובין אחיו? הדבר היה מהווה סיום מרומם, מוסרית, ומשאיר את הקהל בהרגשה של סגירת מעגל. אולם, נראה שקיימת מטרה חד משמעית למצבו הלימבו של יוסף. מה היא? אלכסנדר הגדול (322-356 לפני הספירה), מלך מקדוניה, ושליט על רוב העולם התרבותי, נפטר בגיל צעיר. לפני שהוא פתח בכיבוש אסיה, הוא התעניין ברווחתם ויציבותם של תומכיו הנאמנים, פן התלויים בהם יישארו חסרי כל בקרב הממושך. אחרי שהוא אמד את צרכיהם, הוא הוציא וחילק כמעט את כל משאבי המלוכה בין נאמניו. חברו, אלוף פרדיקס, הופתע. "מה השארת לעצמך?" הוא שאל את המנהיג האדיר. "תקווה" ענה המלך. "תמיד יש תקווה". "אם כן," ענו מעריציו, "אנו המתחלקים בעבודתך, נתחלק בתקוותך". ובמילים האלה, הם סירבו את ההון שאלכסנדר הקציב להם. יתכן שקיימת משמעות גדולה מאחורי הסיום החד של התורה, המשאיר קהל שלם מהרהר כשהם שומעים את המילים "ויישם בארון במצרים", צמודים לקריאות הצערות.

שאיפת יוסף הייתה לעזוב את העולם לא רק בהשאת זיכרונות. הוא ביקש להצהיר לשורדיו, שהוא יחד איתם לא ימצא את מנוחתו הסופית, כל זמן שסבלם לא יבוא לסופו. יוסף, הבן הראשון של יעקב שנגזר עליו למות בארץ נוכרייה, הבין שעם פטירתו, הגלות הארוכה לאט תתגלה. בני יעקב ייהפכו לאט ובצורה כואבת ממושעיים למבקרים, ואחרי זה, ממבקרים לזרים. בסופו של דבר, מארחהם יחשיבו אותם לפולשים, שנכון להעבידם. אבל יוסף גם ידע, שיום אחד תבוא הגלות לקיצה, שעמו שוב יהיה חופשי. בהישארו

T"01

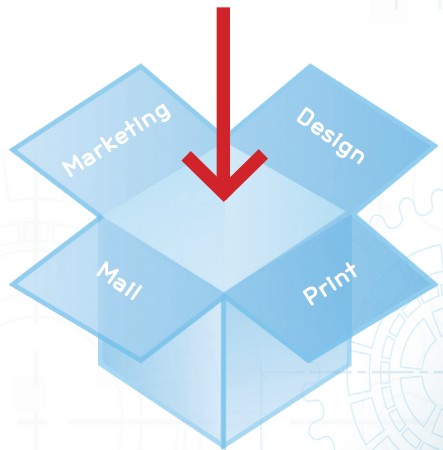
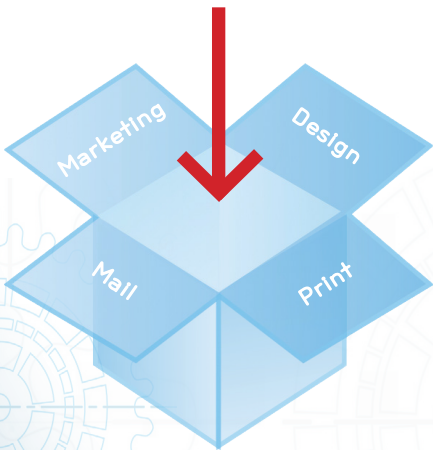

WE DO IT ALL RIGHT HERE. FROM CONCEPT TO COMPLETION.

In The Box

THAT'S WHAT MAKES US

Out of The Box

RAMAPOST. ABOVE AND BEYOND.